JAKOB LUNDBERG

SALABYGDEN

Bilder och berättelser

Hälsning från Salabygden!
Jakob Lundberg.

SALABYGDEN

Bilder och berättelser

Erik Johansson.

JAKOB LUNDBERG

SALABYGDEN

Bilder och berättelser

OMSLAG OCH TECKNINGAR AV

Gun Nyberg-Karlsson

EGET FÖRLAG

Almqvist & Wiksells
BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG
UPPSALA 1953

INNEHÅLL

Minnessång	7
Förord	9
Minnen	11
Mor Högberg	32
Leufstedts-Karin	35
Är världen så liten?	42
Lars Ersson i Klasbo	45
Kometen	47
Jan Andersson i Kroksbo	50
»Abrahamsson i Imberbo»	55
Hurtig	65
Nygårds-August	69
Petters Arvid	74
Järnvägsminnen	79
Skytteminnen	86
Jaktminnen	96
Den lilla flickan på vagnen	124
Lasarettet	127
Kråktjärns-Olle	129
Sjö-Amiralen	133
En pris snus	140

MINNESSÅNG

Melodi: Carry me back to old Virginny.

Sala, min stad, i sommarnatten
stillheten råder kring dina gamla hus.
Tyst står din park vid blanka vatten,
träden försilvras i månens milda ljus.
Springvattnet sorlar vid parkens rosengångar,
kyrktornets malm täljer sakta timmens tal,
ljuvligt sin doft syrenen ångar,
nattvinden viskar i strandens gråa al.

Nu vill jag gå till Gruvans trakter
längs vattenorten på blomstersmyckad stig.
Jag kanske hör ur djupa schakter
släggornas sång sakta klinga emot mig.
Kanske jag möter bland vattenortens klippor
ungmön, som miste sitt hjärtas ungersven,
här kanske vandrar bland vita sippor
skuggor, som gå sina dagars väg igen.

Vid varje steg till hjärtat talar
minnen om dåd utav Salbergets män.
Rasslet av malm från bergets salar,
knarrande spel tycker jag mig höra än.
Hör jag väl dånet från gruvelden, som brinner
eller en psalm ifrån gruvans stigarhus? —
Allt dör dock bort, alla skuggorna försvinner
drömmarna blekna i morgonväktens ljus.

Alb. Andersson

FÖRORD

Knappast vågade jag hoppas att de önskningar, som jag uttalade i förorden till min första lilla bok om Sala, om att mina egna små minnen måhända skulle leda till att andra Sala-bor drogo sig till minnes saker och ting, som hänt dem själva, skulle gå i uppfyllelse, men då jag numera träffar gamla kamrater eller bekanta här i staden, brukar det ofta heta: »Kommer Du ihåg när det eller det hände? Minns Du att Gubben Opp sålde sina bär på torget i strutar? Att han hade en käpp med stor böjd krycka, som han fångade in oss pojkar med då vi stodo framför hans lilla salubord och nojsade med honom?» Så får man nya historier till livs och detta har givit mig anledning att försöka fortsätta att berätta minnen från det gamla Sala och från bygden här omkring.

Några små historier från stad och landsbygd få försöka att göra boken litet fylligare om så skulle vara, att mina egna upplevelser ej räcka till att för nyare generationer klargöra vårt kynne här i Västmanland.

Som ett uttryck för min tacksamhet för min första boks mottagande har nu denna lilla bok kommit till.

Sala i mars 1953.

Jakob Lundberg

MINNEN

Åren försvinna fort då man blir äldre, och när man så ser tillbaka i tiden, gör man sina jämförelser mellan det gamla Sala och staden, som den nu är.

Främlingar, som komma hit sommartid, kunna knappast undgå att se det vackra parti av staden, som utgöres av Stadsparken med dammarna och Stureparken. Det är väl dammarna, som i första hand tjusa oss alla, men i vissa avseenden kunde detta parti bli ännu vackrare. Förr hölls vattenståndet i den övre dammen konstant genom på varandra liggande stockar under »Kullerbron» och på så sätt bildades ett litet porlande vattenfall under bron.

Far, som var uppväxt vid sjön Yngarens vackra strand vid Björkvik i Södermanland, brukade under sommarkvällarna ofta sitta på bron vänd mot staden, och då han kom hem brukade han säga, att han gjort en segeltur och hört det stilla bruset från vågorna, som båten plöjde genom. Så satt han på äldre dagar ofta och drömde sig väl tillbaka till sitt barndomshem. De tre gamla gårdarna mitt emot Kullerbron vid andra sidan av nedre dammen, Stabergs, Wallsterssons och Holmgrens gårdar, smälte med sina lummiga trädgårdar så förunderligt väl in i den stadsbilden att man ej märkte hur naket och fult det stora område var, där nu den soliga Stadsparken ligger. Nu sitter jag själv på samma sätt som Far, drömmer och lever i mina barndomsminnen, men nu är allt tyst under bron, de översta stockarna äro sedan många år borttagna och ingen tycks ha tid att lägga märke till sådana förändringar, som äro till det sämre.

Nedre Ekeby Damm i Sala omkring år 1870.

Ni unga pojkar, som en gång skola växa upp till män i staden, försök att slå vakt om våra gamla skönhetsvärden och gör vår vackra sommarstad ännu vackrare. Ibland brukar jag tänka att man nog måste vara född här för att hålla av staden på det rätta sättet, och kanske är det tyvärr så.

Vi pojkar fiskade i synnerhet i den övre dammen, där fiskarna trivdes och blevo riktigt stora i det då mycket renare vattnet, på ett rätt knepigt sätt. Ingen av oss hade båt utan vi måste fiska från land med spö. Dels metade vi med krok, rev och flöte, dels även med drag som fördes utmed stränderna och som motsvarade nuvarande spinnfiske. Men vi kunde även få stora fiskar på ett annat sätt. Vi gjorde en långrev försedd med tavsar och den ena ändan av reven fastgjordes vid en buske eller ett träd vid strandkanten. Så agnades krokarna, som ju ej kunde vara flera än sju stycken, reven lades upp på strandkanten ungefär som jag

föreställer mig att en harpunerare rullar sin rev framme i fören på båten, så bundo vi en bra stor sten i den andra ändan av reven, hyvade ut stenen så reven sträcktes i vattnet. Reven vittjades tidigt följande morgon och vi kunde få ålar, abborrar och blankfiskar som voro så stora, att det väckte andra stadspojkars avund. Detta sätt att fiska fordrar dock en mycket stor försiktighet. Själv måste jag en gång i Mormors sällskap besöka Doktor Kindeström på Lasarettet, som tog bort en krok i mitt vänstra pekfinger. Jag vill ej heller dölja, att krokarna hade en stor benägenhet att fastna i byxorna där bak, men sådana missöden kunde ju klaras utan besök på Lasarettet.

Så länge kvarnarna vid Jakob Matts och Ekeby drevos med vattenkraft var vattencirkulationen i Dammarna betydligt kraftigare och Lillån ända ned till Klapphustorget full av hastigt rinnande vatten. I nyssnämnda å fingo vi de största gäddorna på drag och spö, vid kvarnarna plockades lakar under stenarna och vid »Skvalet» vid Ekeby kvarn letade vi rätt på lustiga maskar, som funnos i det rinnande vattnet och bodde i små långa bon, som släpade efter dem där de sakta kravlade sig fram bland stenarna. Vi kallade därför dessa små djur för husmaskar och de utgjorde en läckerhet för all blankfisk.

Dammarna beredde oss pojkar stor glädje. En valborgsmässoafton hittade vi på något, som vi tyckte var både roligt och vackert. Förutom den sedvanliga brasan på Oxbacken fingo vi en finfin brasa mitt ute i Nedre Dammen genom att fylla vår segeldukskanot, som Sjökapten Sandström fördärvat då han kapsejsade i kvarnrännan utanför Ekeby Kvarn, med hoptiggda tidningar, brädstumpar, gamla tjärpytsar och annat bråte som vi kunde snoka upp på gårdarna i Norra kvarteret, varefter vännen Hadar Flodström, nu boende i Rödjebro, vadade ut med hela härligheten till mitten av dammen, där kanoten bands vid en medhavd påle, som drevs ned i dammens bottenslam. För någon tid sedan träffade jag denna min gamla vän och vi talade då om denna valborgs-

mässoeld, som vi ordnat åt oss och andra och som blev så vacker, då lågorna speglade sig i det mörka vattnet.

Nedre Dammen hade vi pojkar nästan för oss själva. Bröderna Tingström, Ejnar Enström, Karl-Ville Sandström, Hadar Flodström och i någon mån jag själv utgjorde väl kärnan i gänget. Icke utan anledning undveko pojkarna från Östra och Södra kvarteren att hålla till nedåt Dammarna. Detta område ansågo vi vara vårt eget rike, där bestämde vi och inga andra, men så var det ju också sällan vi fingo vara med och skoja i andra delar av staden. Men på Fredsgatan ned emot ån lekte vi vintertid »slängrumpa», sjöngo »Hej Tomtegubbar» eller »Bro, Bro brea, stockar och stenar, alla mina renar», och hade väldigt roligt. Då voro i regel en hel del jäntor med och lekte, så då slogs vi pojkar inte utan voro artiga kavaljerer. Flickorna voro nog ibland rätt listiga. En gång, då vi voro samlade nedanför Ullspinneriet för att springa på »gung-is», stodo flickorna på land och uppmuntrade oss pojkar med tillrop och handklappningar och det är klart, att vi kanade över ån allt längre och längre ut mot det öppna vattnet. Alla pojkar ville visa sig riktigt duktiga men då jag skulle visa mig på styva linan och tog sats för att »bräcka» de andra dumdristiga pojkarna, så plumsade jag direkt ned i det kalla vattnet. Sedan jag så småningom kommit upp på land med hjälp av störar och annat, som de andra pojkarna sträckte ut från åns stränder, tordes jag ej gå hem utan fick torka mina kläder och mig själv hos Fru Skröder. Riktigt torr blev jag ju inte tills jag måste gå hem och till min fasa väntade där Skomakare Westling i köket för att taga mått på ett par snörkängor åt mig. Jag kommenderades upp på »lopen» i köket och började snöra upp kängorna, men då Skomakare Westling kom fram med sin pappersremsa för att taga mått, så upptäckte han att mina kängor och strumpor voro »lungvåta». Mor tillkallades och det blev den sedvanliga avbasningen med rottingen. Men det kunde den goda Skomakaren ju ej hjälpa, så jag fortsatte att repa gräs åt hans ko, som vallades där nu Järn-

Smeden Skröder med hustru utanför dörren till smedjan.

vägskvarteret ligger, då kon och jag råkades. Westling var en ytterst skicklig yrkesman och mina och de övriga familjemedlemmarnas rymliga skor och kängor gjorde nog sitt till för att skydda våra fötter mot vank och lyte. Annars skulle vi »springa barfota» sommartid, det var Mormors ordination och den hade gjort henne själv gott, ty då min syster och jag jämte Mormor bodde i barnkammaren, brukade hon ställa sig på kakelugnsstenen framför glöden efter brasan och visa oss, hur hennes tår kunde dansa och röra sig en i taget. Hade våra kläder varit lika förstklassiga, då hade allt varit väl, men då Far var färgblind och Mor hade litet egendomliga idéer beträffande min brors och mina kläder, så kunde det hända, som det en sommar gjorde, att vi hade svarta lågskor, röda strumpor, blåa byxor med sjömansblus och vit, på ryggen nedhängande krage, att alla pojkar i kvarteret följde efter oss och ropade »nu kommer storkarna, nu kommer storkarna»,

då vi vågade oss ut genom gårdsgrindarna. Ja, även gamle Absalon stannade en gång utanför kyrkan på Gruvgatan, ställde ned vattenkrukorna på gatan, lutade sig mot oket och skrattade åt oss båda bröder, så hans enda tand i munnen glimmade i solskenet. Den där sommaren hade vi också fått ont i våra ögon, bror Otto och jag, så vi buro mörkblå solglasögon, vilket ej torde ha bättrat på vårt utseende.

Då jag gick i dansskolan en vinter fick jag till slutuppvisningen en vit blus, som luddade av sig så anskrämligt, att ingen flicka ville dansa med mig, ja, det var »täfft», som en numera avliden Sala-bo brukade säga då ingenting lyckades för honom. Troligen kunna många äldre fruar och fröknar i Sala vitsorda, att min framgång som charmör vid den slutbalen var minimal. Gick jag till Far med mina klädbekymmer och han följde med mig till Mor fick jag alltid höra: »Det gör alldeles detsamma, vad pojken har på sig för något och hur han ser ut, för han förstör bums alla nya kläder och smetar ned sig på alla vis.» Ja, det var jag det, som fick sådant betyg av »vån mor» som mormor sade, men varför kunde inte Kumlin, Bergman och bröderna Hemlin haft litet renare åkdon och färre rostiga spikar i kärrorna, varför var lerkranarna på kakelugnsmakare Sörlings gård så leriga och de stora knäckar för ett öre struten, som vi pojkar köpte på Magasinsgatan av ett par rara gamla tanter, som bodde i Tobias Nybergs gård där, så goda att suga på men dock smetiga då papperet blöttes i munnen? Det var ej så gott minsann för en verksam, nyfiken pojkvasker att vara fin hela dagen.

Nyss talade jag om, att om det velat sig illa, så hade jag nog försvunnit från denna världen vid rätt unga år genom att trilla i den då rätt djupa och strida Sagån. Vid upprepade tillfällen blev jag uppdragen ur sjöar och åar och särskilt en gång var det eget, att jag ej blev kvar i Nedre dammen.

Jag hade en eftermiddag åkt skridsko på Övre dammens fina bana och skulle vandra hemåt för att läsa mina läxor och så gå

Fröken Maria Sandberg. Föreståndarinna vid Flickskolan i Sala 1893.

Lärarinnan Fröken Ellen Runström vid samma skola år 1893.

till sängs, ty vi hade nyss börjat vårterminen i läroverket och morgonbönen hölls tidigt i skolorna på den tiden. De barn, som ej gingo i Folkskolan, inhämtade sina kunskaper i Läroverket, där på den tiden endast gossar voro elever, och flickorna i en i min Fars gård på nedre botten inrymd flickskola, där även en s. k. Förberedande skola för både flickor och gossar var anordnad. I både flick- och förberedande skolan var det endast kvinnliga lärarinnor och en av lärarinnorna i flickskolan, Ellen Runström, sedermera gift med Lektor Nordin i Uppsala, var särskilt avgudad, vänlig, söt och rar, som hon alltid var. När jag så ovannämnda kväll skulle gå hem runt Nedre dammen från skridskobanan och kommit upp på Dammfyllningen, tyckte jag mig se Fröken Runström promenera på andra sidan samma damm, mörkt var det och gasolinlyktan i hörnet av Kungsgatan och Magasinsgatan kastade som vanligt endast ett sparsamt ljus omkring sig. Med mina skridskor i handen skulle jag springa över dammen och hälsa på min älskade Fröken och satte full fart utan att tänka på den öppna kvarnrännan, som sällan var tillfrusen på grund av att vattnet där strömmade fram till Ekeby kvarn, som då fick sin kraft uteslutande från dammarnas vatten. Än kan jag minnas hur jag sökte bromsa upp farten och stanna innan jag föll ned i det kalla vattnet, och av farten kom jag över rännan fram till den motsatta iskanten, där jag sökte klänga mig fast med händer och naglar. Kvarnen klapprade och dånade, jag var nog under vattnet flera gånger på grund av det starka strömdraget, trodde ej att jag skulle komma upp igen och har bara ett svagt minne av att jag ropade på hjälp och även försökte be om förlåtelse för allt det rackartyg, som jag var upphov till.

Hos Garvaren och Bergsmannen Carl Östgren fanns en man vid namn Per Gustaf Johansson, fader till Skräddarmästaren Albert Johansson här i staden, på den tiden anställd hos Garvaren och Bergsmannen Östgren. Han hade just den kvällen kört ned till pumpen vid Ekeby kvarn för att hämta vatten hem till Öst-

Garvare Östgren i sin vurst utanför sommarbostaden vid Skuggan.

grens, ehuru han aldrig brukade hämta vattnet där utan alltid annars vid den närmare Östgrens gård belägna pumpen nedanför Kapellet vid Smedbron. Som han stod där och pumpade vatten i det stora karet, tyckte han sig höra ett par svaga rop ute i kvarnrännan, släppte pumpstången och kröp försiktigt ut på isen, där han tyckte att något plaskade och kved. Så fick han upp mig väl halvdöd, rullade mig på isen och tömde ur mig allt vatten, som jag fått i mig samt ropade på hjälp så gott han kunde. Ropen hördes av Rektor Wahlén och Ingeniör Sewén, som tillsammans varit ute på en kvällspromenad och nu hjälpte till att få liv i mig, och småningom kunde jag stå på mina darrande ben. Rektor Wahlén gav mig några lindriga slag där bak med sin käpp och sade till mig att genast springa den lilla biten uppför Magasinsgatan hem och be Mor bädda ned mig. Flickorna i köket talade ofta om att jag kom våt och eländig rusande in genom köks-

dörren på väg in till Mamma, som då låg sjuk hemma, och Mor brukade fylla i deras berättelse med att tala om, att hon låg och sov i sin säng, då hon fick känna ett par våta rockärmar om sin hals och yrvaken hörde, att hennes minsta pojke »hade drunknat». Det är ju ej så lätt att välja sina ord efter en sådan där historia.

Far förhörde sig noga dagen efter hur allt gått till och kvällen efter mitt ofrivilliga bad blev jag inkallad till honom. Där satt min räddare vid skrivbordet mitt emot Far och talade om det besynnerliga i att han på något oförklarligt sätt drivits att hämta vatten vid en annan pump, än den han alltid brukade anlita och hur glad han blev, då jag började kvickna till och han såg att jag levde. Vad de båda sedan talade om kanske Albert vet bättre än jag, som bara hade att först tacka och krama om min räddare och sedan fick knalla mig ut till mina domäner, barnkammaren och köket. Senast för ett par år sedan trillade jag i vid båtstället, där Måns-Olsbåtarna ligga. Det var första dagen Måns-Ols var öppet och min hustru och jag, som båda alltid älskat den vackra Långforsen, sutto på bänken framför de nyss utlagda roddbåtarna och njöto av det vackra vädret. Vi sutto där och pratade om den tiden, då våra barn voro små och vi under somrarna bodde vid Ekebyäng. Jag var sjuk och skulle inom kort genomgå en rätt besvärlig operation och så tyckte jag, att vi än en gång tillsammans skulle ro över till vårt gamla sommarställe i Ekebyäng. Jag hämtade en båtnyckel, valde den längst ut liggande roddbåten, som såg ut att vara lättrodd, och tog ett skutt ned i båten, precis som jag brukade göra förr i världen. Men nu gick det ej bra. Jag väger ju nuförtiden åtskilliga skålpund mer än jag gjorde 1919, kättingen, som höll båten vid bryggan slets ur fästet vid bryggan och jag åkte direkt i det kalla vattnet. Då jag skulle taga mig upp i båten, vickade den fullständigt om och där låg jag med båten över mig utan att kunna få fäste mot sjöbotten med fötterna. Min hustru rusade kvickt ut på bryggan, sträckte sig så långt hon kunde, förde sin paraplykrycka under båten

En omtyckt pojksport på 1890-talet: Igelfångst i det s. k. bårddiket vid gamla Oxbacken.

och kryckan fick jag turligt nog tag i fastän jag hunnit få i mig åtskilliga »kallsupar» och allt var mörkt under den omstjälpta båten. Ingen såg när jag trillade i utom min hustru, så hade hon ej varit så snabbtänkt och rask med paraplyet, vet jag rakt inte hur det hade gått för mig.

*

Vi pojkar brukade varje vår skaffa oss akvarier i form av större glaskrukor. På vårarna skaffade vi oss grodrom från Övre dammen, vattenödlor från ett kärr, som vi kallade »Katthavet» i Lärkträdsbacken och spigg från ett källdike i närheten av Löjtnant Wallins första villa efter Kyrkogårdsallén. I bårddiket, som gick från Kanalen där Parkstugan ligger, över Oxbacken, ut under

Ringgatan där Borgmästare Lundbergs gata nu går fram och efter Ringgatans södra sida ända ned till Sagån, brukade vi småpojkar fånga iglar. Sådana funnos där av två olika slag, blodiglar, rätt svarta på ryggsidan, och hästiglar, som voro mera ljusgrå. Blodiglarna sålde vi till Apoteket för 2 öre stycket. Nu påstå ett par av mina vänner här i staden, som äro sakkunniga och sett efter i sina fina böcker, att varken spigg eller blodiglar förr funnits i våra trakter, men en annan god vän, J. Aug. Nordlund, som också är Salapojke, har även han fångat spigg i samma dike som jag, och Karl-Petters Kristin på Runkarbohed mellan Saladamm och Jugansbo brukade »förr i sin dar» bota sjuka med blodiglar, som hon fångat i traktens sjöar. Det kan ju dock även ha varit så, att Apotekare Ekengren, godhjärtad som han var, unnade oss den tvåöring vi fingo för varje levererad blodigel, även om de vi kommo med i själva verket voro hästiglar. Å andra sidan väger det tungt, att vi som present fingo en stor glasburk av honom att transportera iglarna i, sedan han sett de rostiga gamla ansjovisburkar, som vi dessförinnan använt som transportkärl. Själva fångsten av iglarna var enkel. Med en pinne eller kvist, som vi försiktigt stack ned till det på dikets botten krälande djuret, petade vi på igelns ena sida och då snodde sig bytet blixtsnabbt runt pinnen, drogs upp ur vattnet och skrapades av mot burkens innerkant.

Hästiglarna i Bård-diket, som voro mycket talrika, voro vi ej så rädda för, för de kunde inte bita så hårt, utan de fingo utgöra beten då vi metade stora och blanka idar vid Garvarebron i Sagåns då strida ström, som om hösten gjorde, att både denna sortens fisk och även andra trivdes bra i ån.

*

Sommartid brukade vi pojkar ofta leka indianer och vita i Bråsta backe, där de olika bergsryggarna och svackorna kommo väl till pass. Där vattentornet nu står brukade vi ha en riskoja och en

annan i den naturliga urholkningen i berget, som finnes utmed lilla gångvägen från Nya Kyrkogårdens yttersta spets mot Ångbryggeriet fram till den lilla platå, från vilken skjutningen på 600 meters håll förr var ordnad. En varm sommardag i början av 1890-talet höll det dock på att gå illa för de läroverkspojkar, som höllo till i riskojan uppe på bergknallen åt Ångbryggeriet till. Pojkarna gjorde en eldstad av några stenar, tände på en del torra grenar och kvistar i denna eldstad och så i ett huj brann kojan och elden från den kastade sig in i skogen. Träden stodo betydligt tätare där på den tiden, så det blev en ordentlig skogsbrand, som dock släcktes genom polisens och Fabrikör B. A. Sjöbergs försorg.

Upphovsmannen till branden var enligt min broders utsago en pojke, som sedermera blev redaktör för en tidning nedåt södra Sverige, men som det vid polisförhöret visade sig att ren olyckshändelse förelåg, fingo pojkarna endast en åthutning. Det pojkgäng jag tillhörde höll mera till i Ebba Brahe-backarna, där nu Strå-industrin helt täcker de ursprungliga bergknallarna. Att det skulle bli just kalkförekomsterna därute, som skulle bli en av stadens mäktigaste industrier, hade vi pojkar nog kunnat leta ut, ty i den första backsluttningen, innan man kom fram till Jakobssons stuga i körsbärslunden litet ovanför, funnos många större gropar, klädda med sotiga gamla söndersprucknа tegelstenar. Bagaremästare Alfred Jakobsson i Heby, som bodde i nämnda stuga som barn och väl känner till dessa gropar, vet ej heller vad de en gång hade använts till, men troligen hade kalksten brutits i de kalkrika backarna och bränts i dessa gropar en gång i tiden. Ibland utsträckte vi våra strövtåg ända till Norrby backe, varifrån man hade god utsikt både över en del av staden och över slätten kring Norrby Kyrka, om man satt på berget ovanför Hedaberg. Lärkträdsbacken hemsöktes ju mycket ofta av oss pojkar, då vi via Jakob Matts och kärret Katthavet gingo till »Dammbordskiet» vid Mellandammens utlopp i Gruv-kanalen. Från sist-

Gammal stuga på gården Hyttgatan 13, Sala.

nämnda punkt utgick även den mycket trafikerade gångstigen förbi Koppargruvan fram till Styrars och Kolarhagen. Längre tordes vi pojkar aldrig gå, för pojkarna från Stampers och däromkring voro svåra att slåss, och det hade de nog all anledning att göra beträffande oss småpojkar, som aldrig lät dem gå ifred i själva staden utan sprang efter dem och ropade: »Gruv-kusar, gruv-kusar», så nog behövde vi ha litet smörj då och då tycker jag med rätta nu. Förlåt mig, gruvpojkar för min ungdoms synder!

Under senaste tiden ha förhållandena vid Silvergruvan skildrats i en av stadens tidningar av flera skribenter och med glädje har jag funnit dessa tidningsartiklar vara synnerligen både välskrivna och tidstrogna. Då jag återkom som äldre och mera stadgad till Sala år 1914 låg det mig varmt om hjärtat att söka få »Tilldelningsfrågan» löst, och i detta avseende hade jag god hjälp av dåvarande Stadsläkaren Dr Friberg, som under sin första tjänstetid i staden uppmärksammade de många bröstsjuka, som funnos här.

Trångboddheten i staden och de relativt dåliga byggnaderna där och på flertalet Tilldelningar omkring Gruvan medverkade till tuberkulosens spridning. Genom kontakten med Doktor Friberg och en man jag väl kände sedan hans anställningstid vid Silvergruvan, Bergsingeniör Öhrn i Falun, kunde för Stadsfullmäktige framläggas en fullständig utredning både om behovet för tilldelningsinnehavarnas fulla äganderätt till de stugor, de ägde på ofri grund, och det skriande behovet av dessa små gammalmodiga stugors modernisering. Genom den äganderätt, som tilldelningarnas innehavare så fingo, kunde fastigheterna belånas och upprustas med lånebeloppen.

Mellan Trädgårdsmästare Ljungdahls markområde och Ringgatan var det gott om pepparrot och man kunde ofta se kvinnor och äldre barn, som med en grep eller spade togo upp långa, vackra rötter, men min mor påstod, att den pepparroten var så »etterstark», att den knappast kunde användas i hushåll, utan vi brukade kila ned till gubben Thorsson, som då bodde i Glasmästare Ahlgrens stora gård mellan Bergmästare- och Borgmästaregatorna. Gubben var liten, hade vitt skägg och en röd toppluva på sig då han arbetade i trädgårdsland och bänkar, så både sonen John och dottern hade faktiskt Jultomten inpå sig »för jämnan». På vinden i det stora hus, som ligger på nämnda tomt utefter Borgmästaregatan, var utrymmet stort och byggnaden fick därför utgöra stadens teater, kanske den första här.

*

På övre botten i en fastighet rätt långt ned på Norrbygatan brukade Målarmästare Reinhold Moberg och Svarvare Widholm ha små roliga tillställningar. I en stor pappskiva, som sträckte sig över en stor del av rummet, hade de gjort två hål, passande vars och ens ansikte, och där sjöngos lustiga visor om det, som tilldragit sig på senaste tiden i staden. Visornas melodier nynnades ofta av min Moster, som även kunde en hel del av texterna. Ingen

i staden gick fri i dessa i grund och botten så oförargliga visor och jag tror, att Moberg ofta träffade mitt i prick med sin humor. Sitt handklaver trakterade han utmärkt och man kunde tydligt höra, att musiken låg honom i blodet. Hans dotter, Augusta eller Asta, som hon gemenligen kallades, hade också hon en god sångröst, och hade ej sjukdom kommit emellan några år efter det hon kommit till Amerika, så hade vi Salabor måhända kunnat glädja oss åt den berömmelse, som i annat fall måhända kommit henne till del. Hennes utbildning i sång skedde hos en världsberyktad sångerska, som tagit sig an den vackra Salatösen sedan denna av en händelse kommit att sjunga på det hotell i Amerika, där hon var anställd och den rika sångerskan hört den vackra stämman. Det var Madame Cahier, som upptäckte Asta.

Det var ofta, som vi barn fingo höra musik i det fria. Bortsett från de musikanter från sydligare länder, som jag nämnt om i min första bok, hade både Frälsningsarmén och Skarpskyttarna blåsinstrument och trummor, som då och då togos i bruk utomhus. Skarpskyttarnas musikkår var sammansatt dels av Sala-bor, dels även av en del skyttar från socknarna. Redaktör Söderholm berättade en gång om en man från Möklinta — hans namn kanske jag ej bör nämna —, som var med i Skarpskyttarnas musikkår, blåsande trumpet. En höst, då Västmanlands Skytteförbund hade den sedvanliga stora förbundsskjutningen uppe vid skjutbanan, troligen i början av 1890-talet, användes en gångväg över Nya Kyrkogården som en genväg till skjutbanan och kyrkogården var då endast sparsamt tagen i bruk, så det hade såtts havre på jorden närmast gångvägen. Söderholm hade kilat in till sin tidning ett tag under det skjutningen pågick, och han var nu på väg upp till banan igen, gående över kyrkogården. Musiken skulle börja igen på visst klockslag uppe där och Söderholm blev förvånad över att se trumpetaren från Möklinta gråtande gå och söka bland havren på Kyrkogården, ehuru musiken vid banan skulle ha börjat för länge sedan. Det visade sig, att vår käre trumpetare var

Den av far omtalad målar Moberg känd för sina humoristiska visor

Västmanlands Trängkårs ankomst till Sala från Marieberg i mars 1906.

rätt förkyld och så hade det slumpat sig så, att han fått en häftig »nysattack» vid kanten av den mark, där den långa havren växte frodig och tät, hans tänder hade försvunnit ute på åkern då han nös och utan dem kunde han ej få fram en enda ton i sitt instrument. Efter ivrigt sökande hittades dock det förlorade och snart tonade musiken fulltonigt ut från Gillets paviljong. Nu så här långt efteråt gör det väl ej något, att jag talar om denna lilla olycka. Musikantens namn har jag ej talat om, men så mycket kan jag dock röja, att han var känd för de stora tjädertuppar, som han kunde hämta hem ur skogarna, då tjäderspelet pågick för fullt om vårarna.

Skräddaremästaren Edv. Björkman och hans son, Oscar, brukade ibland tala om den uppmärksamhet, som Sala Skyttegilles musikkår väckte vid en riksskyttetävling i Stockholm, då många hundra skyttar från Gillet tågade från Centralstationen upp till sin förläggning i Sivertska kasernen. Skyttarna skulle ej få tåga fram på Stockholms gator med musik i spetsen, men det struntade

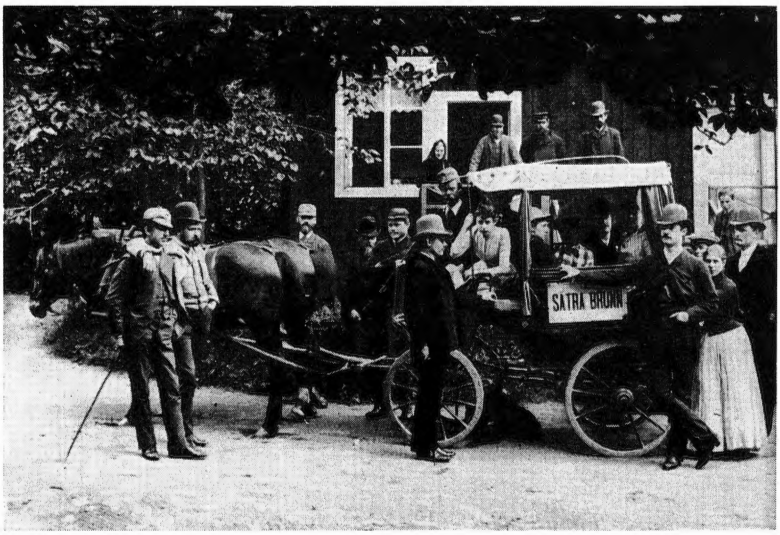

»Hästbussen», som förr i tiden skjutsade badgästerna mellan Sala och Sätra brunn. Körkarlen hette Carlditz, arrendator på Fängsbacken i Sätra brunn, sedermera gästgivare vid Forsby Gästgivaregård i Västerfärnebo. Han står närmast husknuten t. v. Mannen i dörröppningen med rundkullig mössa är min mormors bror, Brunnsmästaren Zetterström. Kortet torde vara mycket gammalt.

Salaskyttarna blankt i, musiken spelade hela vägen för fullt och det lär ha varit en vaktparad utan like med så många åhörare, som tågade fram på sidorna av och efter skyttarna, att det åtgick åtskilliga poliser för att ordna det frambrusande tåget. En levande bild av detta tåg har gamle, numera avlidne, Apotekaren Wilhelm Wahlqvist i Stockholm gett mig, och hans vänskap med Redaktör Söderholm lär datera sig just från den dagen. Det var den sistnämnde, som vågade trotsa förbudet på skyttarnas enträgna begäran, ty dessa menade, »att har man något vackert att visa, då skall man också visa det».

Glädjande nog har det musikaliska livet här aldrig varit riktigt slocknat, jag tänker nu närmast på den populära ute-musiken.

En av de mindre stugor vid Brunnen, som brunnsgästerna brukade bo i.

Trängkåren kom ju hit 1906 och kårens musik utanför Lasarettet vackra sommarkvällar var mycket uppskattad, både av de sjuka patienterna och alla stadsbor, som promenerade runt Dammarna och njöto av den vackra musiken.

Nu få vi glädjas åt en och annan sommarkonsert i Stadsparken och snart låter kanske en blåsorkester från Folkskolan höra av sig.

*

Det var förr rätt vanligt, att hela familjer vistades vid Sätra Brunn under någon av de sommarmånader, då brunnen var öppen. Mina föräldrar voro där första gången 1892 och då voro vi barn med och för oss var det ordnat med eget hushåll i Bergabo. Samma år eller möjligen något år senare voro även Brukspatron Cornelius från Garpenberg och Förvaltare Rogberg på Ferna Bruk med familjer där och som de både hade kuskar, hästar och stora vagnar med sig, hade vi syskon stort nöje både av de vackra

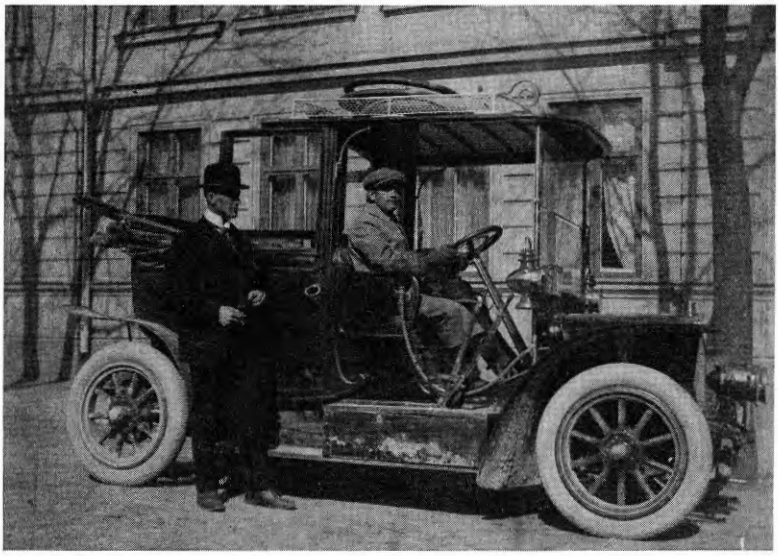

Första trafikbilen Sätrabrunn—Sala, en trecylindrig »Dürkopp», modell 1906. Endast två sådana bilar lära ha funnits i vårt land. Förare: Axel Söder, vilkens far arrenderade Fängsbacken.

hästarna i stallen och de åkturer, som vi blevo bjudna på. Väl kommer jag ihåg de små »sällskaps-spektakel», som gåvos i dåvarande Brunns-salongen, där uppfördes små teaterpjäser och deklamerades litet mera intima verser, som behandlade brunnsgästerna och skildrade livet vid brunnen. Själv hade jag äran att bli omnämnd i en visa, där det bl. a. hette:

»Att Jakob Lundberg är borgmästarsuppleant,
det är otroligt men bokstavligt sant!»

Ja, jag blev det ju aldrig heller, men roligt hade vi både äldre och yngre därute i den lummiga grönskan under Professor Henschens tid.

I Norrlund, en gård i närheten, hade min mor en kusin gift, och där hälsade vi barn på då och då. En gång skulle jag över-

natta där och fick ligga »skaffötters» med en syssling Sven Nordin, död för många år sedan. I Västerfärnebo talade jag en gång helt nyligen om gamla Sala och sökte i samband därmed även giva åhörarna en liten kort skildring av livet vid brunnen under min ungdom, kom så att nämna om min övernattning i Norrlund och minnet av att ett par gånger under nattens lopp ha blivit nedknuffad på golvet ur den soffa, där Sven och jag lågo, enär min syssling ej var van att ha någon sängkamrat. Då hörde jag tydligt från lokalens läktare, där det satt en massa pojkar: »Jo, det skulle nog inte gått nu, det.» Pojken syftade på min kroppsbyggnad nu, men på den tiden var jag smal som en sticka och nog ej svår att sparka ned ur soffan, där jag låg ytterst och Sven intill väggen.

Hur får man för övrigt ej lida för sin stadiga figur! Det hade varit stora motortävlingar en höst här i Sala för ett par år sedan, och samma dag tävlingarna ägde rum, jagade jag med ett par vänner i Håcksby i Huddunge socken. Vi gingo på sidan av vägen vid Björnarbo, men då det blev afton med strålande solsken tog jag av mig min jaktrock, under vilken jag hade en åtsittande trikåtröja, slängde rocken på min axel och gick upp till vägen för att gå hem till Håcksby och få en kopp kaffe. Vid vägkröken mellan Björnarbo och Vesterbo kommo några ynglingar cyklande och jag kunde i den klara höstluften höra, att de varit till Sala och sett på tävlingarna. Så fingo ynglingarna syn på de båda jägare, som jag nyss lämnat, och så hördes följande: »Titta, där går Albert i Håcksby och den andra är nog Serrander från stan. Dom jagar nog hare, tänker jag. Men titta där kommer en till på vägen. Titta pojkar, han behöver allt inte skjuta nån hare, han har'n redan i sin mage!»

X Albert Johansson. f. 1874 i Jan Olas i Sinbo Huddunge. Såg i Håcksby

MOR HÖGBERG

Varifrån kommo alla dessa rara gamla tanter och gummor, som förr i tiden levde så undanskymda och stilla, som hade hjärtan av guld och vänlighet utan gränser och som med förtröstan sågo fram mot den dag, då de skulle kallas hädan?

De levde sitt enkla liv efter den rytm, som finnes levandegjord i skalden K. A. Nicanders lilla dikt »Aftonen», av vilken jag gärna vill återge den tredje versen:

»Vad gör det, att skymningen breder
sitt flor? Hon är tankarnes vän.
Vad gör det, att solen går neder?
Hon kommer i morgon igen.»

Det hände ibland att jag tittade in till en rar liten gumma, som vi småttingar kallade Mor Högberg och som bodde i den lilla kammaren innanför rektorsgårdens tvättstuga.

För hennes fönster hängde vackra, vita gardiner, mönstrade i rutor av smala, röda trådar. Möblerna i rummet voro enkla. Ett litet slagbord med en uppfällbar skiva, ett par omaka rankiga trästolar och en uppbäddad soffa med vitt överkast och en vattenhink på golvet med en på hinkens kant hängande järnskopa fyllde nästan hela rummet, så att den nötta skänken tycktes helt försynt be om förlåtelse för att den trängde sig på de andra möblerna. På skänken stod den vanliga, brunmålade spegeln med låda under, ett par gipskattor och en liten porslinsvas med »darrgräs» uti.

Allt såg så slitet ut därinne, men vid den stora branden år 1880, då en stor del av boningshusen i Västra kvarteret blevo lågornas rov, hade Mor Högberg, som vid den tiden bodde just i det kvarteret, endast hunnit rädda den gamla väggklocka hon hade i sitt nuvarande rum och som haltande i gången visade en ungefärlig tid. De möbler hon hade, då jag började mina besök hos henne, voro alla givna med varma händer av sådana stadsbor, som sluppit få sina hem utplånade av de stora eldsvådorna här. Men fint och prydligt var det inne hos henne, alltid var hon vänlig och glad och vi barn visste väl att hon var hemma varje förmiddag så vi kunde gå in och hälsa på samt prata om ett och annat då vi blivit trötta av våra lekar. Bäst var det ändå att få gå dit alldeles ensam och bara njuta av den stillhet och ro, som härskade i hennes enkla rum.

*

En dag, då jag ensam satt inne och språkade med Mor Högberg, gick hon ut från mig för att se till något i det närbelägna Läroverket, där hon skötte om städningen, och i ensamheten väcktes min nyfikenhet av den stora »spillkum», som stod på ett av skänkens hörn med ett papper över till skydd mot kringflygande damm och annat otyg. Försiktigt bar jag fram en av stolarna till skänken och kravlade mig upp på den så att jag kunde kika in under papperet. Där fick jag se något ljusgrönt i den bruna lerskålen men kunde ej alls förstå, vad det var för något. Mor Högberg kom in i samma ögonblick, som jag tänkte undersöka innehållet med mitt pekfinger, jag vände mig om på stolen och frågade förfärad, om det var sådant där grönt, som hon brukade äta med den bruna träskeden? Hon visade mig då, att under den gröna ytan fanns det sur mjölk eller »filbunke», som hon kallade anrättningen. Det gröna ovanpå mjölken rörde hon ned med skeden först, innan hon började måltiden, och jag kunde nu tydligt se, att det gröna var sådant, som vi hemma kallade för

mögel och alla voro rädda för. Men Mor Högberg påstod bestämt, att detta gröna ej alls var farligt att äta upp, det var i stället både hälsosamt och gott.

*

Ofta har jag på äldre dagar tänkt, att de gamla tanternas och farbrödernas goda hälsa i viss mån berodde på dessa mögelsvampar, som kanhända utgjorde den tidens penicillin.

LEUFSTEDTS-KARIN

Så länge Fröken Leufstedt levde och bodde i sin rara lilla stuga i hörnet av Bergmästaregatan och Drottninggatan, var Karin både hennes sällskapsdam och hjälpreda i hemmet.

Mellan stugan och dåvarande komministergården stod med gaveln mot Bergmästaregatan en rödmålad timmerbod, innehållande tvättstuga och bagarstuga på nedre botten samt ovanpå dessa utrymmen en låg bodvind, som fick sitt ljus genom en fyrkantig fönsterglugg och till vilken en brant trappa ledde från bagarstugan.

Där uppe på vinden hade Karin sin kära vävstol och varje sommar vävde hon alltid något, handdukar eller lakan, men oftast trasmattor med vackra, bjärta färger.

På den lilla gårdsplanen funnos rabatter med rosor, lavendel, åbrodd, salvia och reseda, trädgårdsgångarna voro fint krattade och gräsmattorna täta och lena som sammet för de bara pojkfötterna. Rosenbuskarna voro särskilt fina, arten kallade Fröken Leufstedt för mossrosor. Då dessa buskar började »blomma över», plockades de halvutslagna blommorna av buskarna och lades ned i en kruka med lock, som förvarades i det lilla förmaket med de vackra sidenklädda möblerna. När något särskilt rart främmande väntades, togs krukans lock av en stund före besöket och ut i rummet strömmade en härlig, tung rosendoft.

Det var sällan, som vi småttingar fingo titta in och se, hur det såg ut i förmaket, men vid våra korta besök hunno vi dock få en bild, som ännu efter mer än 60 år står tydlig och klar för mig.

Förmaket i Fröken Leufstedts lilla gård i hörnet av Bergmästaregatan och Drottninggatan (Bergmästaregatan 23). Prostgårdshörnet, min utkiksplats som liten pojke, låg tvärs över gatan.

I vardagslag voro möblerna försedda med vita överdrag för att skydda dem mot sol och damm, och dessa överdrag knötos med band fast under soffa och stolar. Till höger utefter väggen mellan de grönskimrande, låga fönsterna stod på golvet en ställning med hyllor, på vilken åtskilliga prydnadsföremål voro uppställda, större och tyngre skålar av glas, porslin och keramik längst ned och allt finare och skörare saker ju högre upp man tittade, där hyllorna blevo allt smalare och vekare. Där uppe funnos små fat och skålar

av alabasterglas, sirliga små porslinsfigurer, luktdosor och en vacker bonbonniere av gammalt silver. Framför den lilla svängda soffan, lagom stor för ett par tunna och bräckliga fruntimmer av Frökens storlek, stod ett vackert Karl-Johansbord med broderad och blommig, fransförsedd duk, på bordet funnos ett par röda album av skinn för porträtt av släkt och vänner, en nätt sykorg och en liten ringklocka av silver med handtag av ebenholts. Takkronan av kristall med veckad tyll omkring, ett par svarta piedestaler med blomkrukor på, en »Emmastol», tre vanliga stolar och en liten stoppad soffa, utan karm, som Fröken Leufstedt kallade »pöl», och ett par porträtt i svartkrita av hennes föräldrar, vilka porträtt hängde på väggen över soffan, fullbordade rummets inredning. Hela golvet var täckt av trasmattor i klara färger. Var det enkelt och rätt tomt på möbler i köket och det lilla sovrummet, så var det desto rarare och finare i det dockskåpsliknande förmaket. Mathållningen var visst den allra enklaste och Karin brukade säga: »Är man bara glad och belåten här i livet med som man har det, så kan man leva av solsken och vackert väder!» Men med tanke på Karins person förefaller det mig nu på äldre dagar, att hon dessutom nog gjorde rätt täta besök i skafferiet.

*

Pastorns Valdemar och jag, födda samma år och månad vid samma gata och i husen mitt emot varandra, brukade ofta hälsa på hos Karin och titta på, då hon vävde, hur fint hon i den tjocka, grå strumplästen klarade vävstolens i snören upphängda trampor och hur raskt och outtröttligt skottspolen flög från den ena sidan av väven till den andra.

Den här lilla historien, som nu närmast följer, har Moster Edla berättat för mig och den är säkert sann, för dels hade hon hört den av Karin direkt, dels har jag själv ett dunkelt minne av tilldragelsen.

En dag, då Karin satt och vävde trasmattor, fick hon besök av oss båda småpojkar, som hört de dova dunkningarna från vävstolen under vår lek på pastorsgården och slunkit in på Fröken Leufstedts gård genom det smala hål i staketet, som vi ordnat genom att lossa en spjäla nedtill så den kunde vridas åt sidan, och så klättrat uppför trappan för att hälsa på vår gemensamma vän. Det kunde ju också tänkas, att hon i sin kjortelficka kunde ha en strut karameller från Erland Larssons handelsbod i hörnet av Magasinsgatan, ja, kanske rent av sådana där karameller med alldeles som vackra blommor uti, litet syrliga i smaken men förfärligt goda ändå. Vi pojkar sprungo väl däruppe i halvskymningen på vinden och stojade och lekte, som vi brukade göra, men ett, tu, tre trampade Karin fel, då hon ju måste hålla ett öga på oss, så vi inte trillade utför trappan, och det sprakade till värre i vävstolen. Vi hastade fram till henne på var sin sida av vävstolsbänken eller »sätet», som man sade här på den tiden, och undrade, vad som hade hänt. »Jo», sade Karin, »ni båda stimmar ju så förskräckligt hännar oppe, når som jag skall väva, å nu gick hela väven sönder för mej.» Valdemar och jag blevo naturligtvis ledsna över att ha förorsakat vår kära vän bekymmer och bådo henne om förlåtelse, men snart var olyckan glömd, Karin hade lagat väven och skulle fortsätta med sitt arbete. Men det var nog förenat med en del besvär för henne, som var stor och ovig, att tränga sig in på vävstolsbänken efter det ansträngande arbetet under vävstolen, så det hände henne en annan liten olycka, litet mera personlig, kanske man törs säga. Valdemar, som var en stor spjuver och alltid snartänkt, tittade upp med sina stora blå ögon på Karin, log ett litet rart leende och frågade: »Gick det sönder nu igen för Karin?» Karin skrattade gott åt pojkens skämtsamma fråga och nöp försiktigt i hans nästipp, men i hela kvarteret blev Valdemars fråga ett bevingat ordstäv vid vissa tillfällen.

*

Uti gamla Prostgårdens uthus fanns förr en mangel installerad i en mot Drottninggatan vettande bod. Mangeln var stor och tung att draga och ovanpå densamma lågo stora stenar för att ge den det tryck, som var behövligt för att de tvättade plaggen skulle bli riktigt släta och fina. Efter Fröken Leufstedts död arrenderade Karin mangeln och brukade själv stå och veva på mangelhjulet, då de i regel unga flickorna eller fruarna kommo med sina tvättkläder. Att draga denna tunga mangel var ett drygt arbete, som dock tycktes bekomma henne föga. Hon vevade, pratade, sjöng och trallade och hade under sitt arbete god utsikt över gatan mitt emot Mjölnar-Stinas port genom de lågt sittande bodfönstren. Vilade hon sig någon stund hände det att hon gick ut på gatan med trätofflorna på sina fötter för att få en pratstund med någon förbigående bekant, ty allt, som hände i vårt kvarter, ville hon ha noga reda på för att i sin tur kunna föra vidare. Även om man råkade stå rätt långt ifrån henne under en sådan där för Karin så rar pratstund kunde man tydligt se, om det var glada eller ledsamma nyheter hon fick veta. I förra fallet nickade hennes schalett fram och tillbaka, i senare fallet åt båda sidor. Med de röda, grova händerna knäppta under det randiga förklädet över den rätt så kullriga magen lyssnade hon då så intensivt på det hon fick höra, att de unga flickorna i mangelboden, som väntade på hjälp av Karin, måste knacka på fönsterrutan för att återkalla henne till arbetet. Gamla »Skol-Kristin», som städade i flickskolan på nedre botten i Fars gård och tjänstgjorde som den tidens nyhetsförmedling, brukade ofta attackeras av Karin, och jag försäkrar att det var en festlig syn att se på, då de träffades på gatan. Vad de talade om kunde man ej heller undgå att höra, för Kristin hörde dåligt så man måste skrika bra om hon skulle kunna uppfatta det man sade henne. Detta var i mina unga år, då jag hade mitt högkvarter i Prostgårdens hörna i sällskap med Rektor Wallsterssons stora, barnkära hund.

*

Jag vet ej riktigt, om det kan anses olämpligt att här återge en liten händelse år 1907 på våren, alltså då jag blivit »stor karl». Men den är rätt belysande för den hjärtliga vänskap, som Karin hyste för mig och de mina.

En solskensdag i slutet av April det året, hade jag förlovat mig med min blivande hustru, som sedan år 1902 vistats i mitt föräldrahem och alltså hunnit bli god vän med Karin även hon. Jag hade noga sett till, att vår förlovningsannons kommit in i stadens båda tidningar, och tyckte att jag mot kvällen skulle gå ut på staden med min fina guldring på fingret, taga mot alla mötandes gratulationer och låta dem se, hur lycklig jag var, som vunnit världens raraste flicka. Jag stegade alltså ut genom gårdsgrindarna mot Bergmästaregatan för att promenera nedåt Torget, där det alltid var livligare och mera folk i rörelse, än vad fallet var i Norra kvarteret. Kommen till Prostgårdshörnet svek mig dock modet och jag ställde i stället färden nedåt Dammarna, för att där på någon bänk få begrunda min lycka i stilla ensamhet. Jag hörde mangeln dunka och slå, då jag sakta gick förbi mangelboden, men mangeln stannade tvärt och jag hörde i stället snart ljudet av ett par klapprande trätofflor, som i rask takt nalkades mig bakifrån. Så kände jag ett par bara, starka armar om min smala hals och hörde en känd stämma: »Jakob, Jakob, så lycklig jag är. Och tänk, så rar Blenda är. Men nog skulle han väl ha talat om det här för mej litet förut, innan en fick se det i tidningen!»

*

Ja, så väl kände vi varandra i kvarteret, så goda vänner funnos då för tiden, vänner, som innerligt kunde glädja sig åt andras lycka och trösta, då så behövdes.

Är möjligen kontakten människor emellan även nu så där levande och omedelbar?

*

Fröken Leufstedts lilla stuga är nu helt ombyggd och den rödmålade timmerboden inne på gården för länge sedan riven. Fröken själv, liten, späd och siratlig, alltid svartklädd och med en tunn vit liten spetsmössa på hjässan, och hennes glada, varmhjärtade Karin, kraftig och bullrande som hennes kära mangel, äro båda borta sedan många år tillbaka.

Det har blivit så tyst i det gamla Norra kvarteret på något sätt för mig, och småpojkarna där undra nog, varför den gamle farbrorn, som knallar omkring på de för honom så välkända gatorna, så ofta stannar och tittar på deras lekar.

De kunna ju ej veta, att hans tankar då äro långt, långt borta i tiden.

ÄR VÄRLDEN SÅ LITEN?

»Världen är så stor, så stor, Lasse, Lasse liten,
Mycket större än Du tror, Lasse, Lasse liten.»

Så börjar ju en rar liten känd barnvisa och visst är världen mycket stor för oss vanliga människor, som på sin höjd lärt känna den trakt av vårt land, där vi fått växa upp och haft vårt egentliga arbetsfält som äldre.

Men ibland finner man, att vissa händelser dock inträffat, som slår en med förvåning och ofta motsäger de här ovan citerade små verserna.

*

Då jag år 1907 gifte mig nere i det fagra Värend, tog min hustrus far fram sina lagfartshandlingar å den gård i Dänningelanda socken, där bröllopet ägde rum. Lagfartsbeviset var undertecknat av min far, som under något tingssammanträde där nere i Småland tjänstgjort som domhavande.

*

År 1929 bodde jag på Västermalm här i Sala och skulle bättra på målningen på min villa där. Då jag ej var vidare hemma i hur detta skulle tillgå, fick jag hjälp med arbetet av en hygglig man från Varmsätra, Elof Andersson. Så stod jag nedanför den långa stege, som Elof Andersson hade rest upp utefter villans ena vägg och där han var flitigt sysselsatt med arbetet. In genom villans gårdsgrind kommer så en ung man, Kamrer Nils G. Alin från

Sala, som endast någon dag före detta besök hos mig kommit hem från en flerårig vistelse i San Francisco i Californien. Glad blev jag över detta besök och jag frågade, sedan vi båda växlat sedvanliga frågor och svar om hans långa resor och hans arbete därute i det främmande landet, om han under sina resor i U. S. A. träffat någon Salabo. Jo, det hade han nog, han hade träffat personer både härifrån staden och från kringliggande socknar. En av dem han träffat hette Hallin och var född i Sala och Hallin talade även om, att på samma gata, som han bodde, fanns en man från Varmsätra vid namn Andersson. Då hörde vi en röst från stegen: »Hette han Fredrik?» »Ja, det stämmer», sade Kamrer Alin. »Det var rätt konstigt det här», sade då Elof Andersson, »att jag på det här sättet skulle få en hälsning från min farbror i Amerika.»

*

En dag för någon tid sedan fick jag ett brev från Amerika då jag gick från min bostad för att hämta och betala ett gravationsbevis på Borgmästareexpeditionen. Jag lade brevet i min tunna plånbok för att sedan under dagens lopp öppna och läsa detsamma. Då beviset skulle betalas till Fröken Ruth Sundberg föll brevet ned på golvet och då jag visste, att hennes bror är ivrig frimärkssamlare, tog jag upp brevet, öppnade det och läste upp innehållet då jag fann, att det var från en Mrs. Ellen Eklund i Willmar, Minnesota, född i Sala. Mrs. Eklund skrev att hon och hennes föräldrar lämnade Sverige för 61 år sedan, då hon endast var 14 år, att hon var född i närheten av Sala Silvergruva men ej hört något från Sala på många år och aldrig träffat någon annan person härifrån staden än Mr. Delbom under hela den långa vistelsen i Amerika.

Borgmästarens expedition består av två rum och det var i det yttre, som jag läste brevet högt för Fröken Sundberg. Under min läsning hade jag märkt, att Fru Ingrid Gustafsson från Sand-

viken här i staden, som satt i det inre rummet och ordnade med en del handlingar, reste sig upp och kom fram i dörröppningen, och nog blev jag förvånad, då Fru Gustafsson sade: »Så egendomligt, brevet är ju från min mors kusin, som vi aldrig hört något ifrån!»

Nu har Mrs. Eklund fått brev från sina släktingar här i Sala och även jag har haft tillfälle att sända henne något brev och en del av de vykort från vår lilla stad, som i glada färger visa hur vackert här är.

*

Bankdirektör Axel Rydin här ifrån staden, född år 1830, företog så sent som år 1906 en resa till Italien i sällskap med sonen Oskar, sedermera Landssekreterare i Gävle.

Sex år tidigare hade Bankdirektör Rydin i sällskap med en annan son gjort en resa till Frankrike och under båda dessa resor besöktes även mindre orter i de nämnda länderna.

Under Italienresan kommo de båda Salaborna en afton till en mindre stad i Italien, berömd för sin skönhet och sitt vackra läge. På kvällen sökte de upp ett hotell och kommo där in i portierlogen för att efterhöra, om de kunde få rum för natten. Döm om deras häpnad, då en lång, mörk, stilig karl reste sig på andra sidan disken, bockade sig artigt och sade: »Nej, se Bankdirektör Rydin! Hjärtligt välkommen till Italien.» De båda resande hade träffat en Salapojke, Rickard Gustafsson från Hägervallen, som i unga år lämnat Sala och Sverige för att söka sitt levebröd utomlands.

*

I min första bok finns en bild av »Mormors stuga» vid Kålgårdsgatan. Bland mina brev från Amerika har jag fått ett från Chas Ohlson i Cleveland, Ohio, där han talar om att han liksom min mor i sin barndom bott i samma stuga.

LARS ERSSON I KLASBO

Under de första åren efter Sala–Gysinge–Gävle järnvägs öppnande för trafik brukade styrelsens sammanträden ofta åtföljas av en enkel middag i mitt föräldrahem och vid ett sådant tillfälle kom jag att höra på ett samtal mellan dåvarande Landshövdingen Hj. Hammarskjöld i Uppsala och Lantbrukaren Lars Ersson i Klasbo, Enåkers socken, den förre Statens ombud i järnvägens styrelse, den senare styrelseledamot.

De sutto båda vid samma lilla bord, talade med varandra om alla bekymmer för järnvägen, smuttade då och då på kaffekoppen och gledo småningom in på frågan om ej en del tyngre och mera givande frakter skulle kunna tänkas. Malmförekomster och kalkstensfyndigheter utefter järnvägen borde kunna ge järnvägen goda inkomster om de blevo utnyttjade och det märktes väl på Lars Erssons inlägg i samtalet, att han var väl förtrogen med olika bergarter och dessas förekomst på olika platser både i vårt land och i Norge. Landshövdingen, som föreföll överraskad av de kunskaper, som Lars Ersson visade sig äga under samtalets gång, frågade därför hur det kunde komma sig, att en lantbrukare från den lilla socken, som Lars Ersson var ifrån, visste så mycket om malmer och bergarter. Då berättade Lars Ersson, att han ända från sin tidiga ungdom hyst stort intresse för mineralförekomster och att han ett år, troligen år 1879, en längre tid hade vistats i Norge för att där se på gruvor och fyndigheter. Resan hade bekostats av Brukspatron Wetterqvist, då boende i Katrinelund strax utanför Sala, men annars Chef för Molnebo-Schisshytte AB. Under

sin resa i Norge hade Lars Ersson en dag kommit ända upp till Tromsö och gick ned till hamnen för att se på sjöfarten. Där låg en mindre fiskeskuta med ångan uppe och Lars Ersson frågade båtens skeppare, vart han ämnade sig och fick svaret att båten skulle avgå till Spetsbergen senare på dagen och återkomma till utgångshamnen inom en månad. Det lät lockande med en sådan resa och på frågan om han kunde få följa med, fick Lars Ersson besked om att det skulle kunna gå för sig och att färden ej heller skulle kosta så mycket. På resan skulle även en annan person medfölja, så inte skulle det bli så långsamt heller och tiden för ett besök på Spetsbergen var den bästa med hänsyn till årstiden och de milda vindarna.

På middagen gick Lars Ersson ned till båten med sina pinaler och blev väl mottagen av skepparen och den andra medpassageraren, som presenterade sig som Björnstjerne Björnson. Resan blev för Lars Ersson en verklig upplevelse, trevligare färdkamrat kunde han ej ha önskat sig och under strövtågen på ögruppen tog Lars Ersson en mängd prover på bergarterna medan reskamraten väl mest strövade omkring för att skaffa stoff till sina beryktade föredrag om Norge, ty redan året därpå finna vi Björnson på en lång föreläsningsturné i Nordamerika.

Lars Erssons utrikesresa varade ej så många månader, men det var dock en omfattande samling sten- och malmprover, som följde honom hem till Klasbo, försågs med etiketter och förvarades i gårdens spannmålsbod. Klistret till etiketterna var hemmagjort av vetemjöl och så hände det, att råttorna en svår vinter gnagde bort alla etiketter för att komma åt klistret. Lars Ersson, som nu ej längre tyckte sig ha någon glädje av en hop omärkta stenbitar, kastade bort alltsammans. Hans sonson, Viktor Larsson, har under sommaren 1952 letat efter de brev, som han vet att Lars Ersson en lång tid efter Norgeresan fick mottaga från reskamraten, men letandet har tyvärr ej bringat breven i dagen.

KOMETEN

Under flera kvällar en vinter, jag tror det var år 1909, syntes i söder en starkt lysande komet. Jag minnes den så väl för den hör samman med en resa från Åby till Sala en sen kväll.

En vandrande sotare, väl känd i våra trakter, brukade efter fullbordad vandring med skrapa, kvast och lina i socknarna här omkring taga en paus i arbetet då han kom till Sala, där han fann glada kamrater, törstiga liksom han själv. Det var känt i hela bygden, att han efter en sådan vilodag var både bråkig och besvärlig, kvick som han var att ge en misshaglig person ett par ordentliga örfilar.

Sent en kväll en klar vinterdag kom Banvakten No. 2 Carl Johan Ek, som bodde några hundra meter söder om Saladamms station, där landsvägen och järnvägen skära varandra, åkande till stationen på sin hjuling, sprang in på expeditionen, där jag höll på att stänga dörrarna och släcka belysningen i väntsalen. Han hade åkt med god fart men sade, att hans ärende var brådskande, för i Eriks Axels gård bortåt Spånga-kurvan hade förenämnda sotare tagit in för natten, sagt till om kaffe och mat och då dessa saker ej kommo fort nog på bordet, hade han vickat omkull bordet och stjälpt omkull köksskänken med glas och porslin, så det såg förfärligt ut. Husbonden i gården hade rest till en broder i södra delen av socknen, så bara fruntimmer och barn funnos hemma och de voro nu livrädda.

Jag ringde genast upp till Landsfiskal Bolander i Sala och talade om eländet och han bad mig skaffa hjälp och föra den bråkiga

Saladamms järnvägsstation vid järnvägens invigning juni 1901.

sotaren in till Polisstationen i Sala, ty det skulle annars kunna dröja för länge innan Landsfiskalen eller någon Fjärdingsman kunde ingripa.

Så slängde jag på mig kappa och mössa, åkte med Ek ned till Jan-Ersgården vid järnvägsövergången, bultade upp Far själv i gården genom att banka på porten, talade om historien för honom och bad att han skulle med sin färdsläde köra upp den lilla biten till Erik-Axels och hjälpa mig frakta in den ursinniga sotaren till sinkabirum i staden. Jo då, Jan Erik Johansson, som var en man med kvicka tag då det gällde en grannes nöd, skulle kläda på sig och komma efter med häst och släde och starka tömmar att binda missdådaren med. Ek och jag åkte vidare upp till den gård, där det denna vackra vinterkväll gick så livligt till, sprungo in i köket och hittade där vår vän vadande ensam i spillrorna efter glas och porslin. Han hade ett omöjligt humör och skrek,

att fruntimmerna i gården, som låst in sig och barnen, skulle ha smörj, som ej gett honom det begärda, hotade Ek och mig med allt ont i världen, om vi ej genast vände åter genom förstudörren och letade efter något försvarsvapen mot oss båda, som tagit av oss rockarna i väntan på en lustiger dans. Det blev det nog också, men snart hade vi vår man liggande på golvet under oss och i samma stund kom Johansson med ett bra rep. Vi surrade in den ursinnigt protesterande och vilde mannen, buro honom som ett paket ut i släden, där jag sedan satte mig grensle över hans bröst. Färden till staden tog så vid och hästen sprang så fort den kunde. Hur det nu kom sig så hade väl surrningen inte varit av allra starkaste slag, för jag kände vissa rörelser under mig från mannen, som låg på rygg i slädens hö. Då vi hade kommit till Framnäs på vägen mot staden försökte den bundne titta upp över slädens kant och sade: »Titta på kometen!» Jag var oförsiktig nog att titta upp mot himlen ett tag och vips var min motståndare uppe på knä i släden och måttade ett ordentligt slag mot mig med den lösgjorda näven. Nog blev jag rädd, men ej för den höjda näven. Med min vänstra arm fick jag lov att dämpa ned det slag, som vår körsven höll på att servera sotaren med tillhjälp av en kälkstake. Hade det slaget gått in, som det visst heter på idrottsspråket, hade vi nog aldrig kunnat leverera en så sparkande och otidig passagerare i levande tillstånd, som den vi i kometens glans en stund efteråt buro in på Poliskontoret i Sala.

Det torde framgå av denna lilla berättelse, att det ej alltid var så angenämt att vara stationsföreståndare vid en liten järnvägsstation på den tiden, då man kunde riskera att få sådana uppdrag som att hålla reda på bråkmakare.

JAN ANDERSSON I KROKSBO

Då jag i början av 1900-talet var stationsskrivare vid Runhällens järnvägsstation ett par mil norr om Sala, brukade Stins Söderhjelm årligen avhålla en liten fest på Erik-dagen i maj månad. Vid själva festen brukade en del av Stins Söderhjelms goda vänner ifrån Sala och Heby vara närvarande, och för personalen på stationen samt en del bekanta från Enåker brukade dagen efter anordnas ett härligt kaffekalas i den till stationen hörande trädgården.

År 1904 skulle detta kaffekalas äga rum en solig och härlig kväll och jag blev av Stins Söderhjelm tillfrågad, om jag skulle kunna låna Banvakt Finnstedts hjuling och hämta Häradsdomaren Jan Andersson i Kroksbo, som även var inbjuden. Jag sade att det nog skulle gå bra och lovade att leverera Jan Andersson vid stationens plattform ett visst klockslag.

I Kölfors fanns på den tiden en Kronojägare Nordvall boende, som ofta brukade besöka Runhällens station vid sina resor till och från Sala, dit på den tiden många landsortsbor hade ärenden. Nordvall hade en dag, kanske ett år före den dagen, då jag skulle hämta Jan Andersson, kommit ned till stationen åkande i en trilla, uti vilket fordons baksäte en stor träbur var placerad. Uti träburen fanns ett uppstoppat älghuvud med stora skovelhorn, minnet efter en synnerligen lyckad älgjakt på Sala södra kronopark. Älghuvudet hade Nordvall förgäves försökt att sälja till någon person i Runhällen, men då det var uppstoppat av Nordvall själv, som säkerligen ej varit elev hos Kolthoff i Uppsala,

hade det en kantig och konstig form och det syntes tydligt, att Nordvall använt botten av ett par bruna ölbuteljer såsom ögon i älghuvudet. Så hade träburen stått på järnvägens godsmagasin både länge och väl och innehållet blivit urblekt och mycket malätet.

Sedan jag lånat hjulingen av Banvakten Finnstedt för att hämta Jan Andersson kom jag att tala om ändamålet med min resa för en äldre stationskarl i Runhällen, som alltid var glad åt ett gott skämt, och så sade han att han gärna ville följa med på färden och taga Nordvalls missformade älghuvud med sig för att skoja med den man, som vi skulle hämta. Vi lade några brädbitar på hjulingen och åkte i väg med det i magasinet hämtade föremålet, samt kommo så till den lilla stig, som från Kroksbo by ledde genom skogen fram till järnvägen och på vilken stig Jan Andersson skulle gå ned till banan för att åka med oss till Runhällen. Min färdkamrat tog älghuvudet på sina axlar, placerade sig utefter stigen ett tiotal meter från banan bakom några enbuskar så att endast det knotiga älghuvudet och de stora hornen syntes fram till stigen. Så hörde jag Jan Andersson komma småpratande för sig själv i riktning mot oss båda, hörde min kamrat frusta till ett par tag, då Jan Andersson var mitt framför honom, såg hur älghornen hotfullt böjde sig fram mot Jan Andersson och hörde dennes förskräckta rop om hjälp från den fara, som hotade.

Så småningom lugnade sig den aktade hedersmannen och jag tror att han själv skrattade rätt gott åt det skämt, som han varit utsatt för.

*

Husförhören på landet voro förr förenade med stora kalas, till vilka lantbrukarna och deras hustrur och åtskilliga andra blevo inbjudna. Kalasen gingo i tur och ordning i byarna och de båda år, då jag vistades i Enåkers socken, fick jag vara med på sådana trevliga tillställningar både i Ingbo och Kroksbo byar.

Från detta senare kalaset, vid vilket Häradsdomare Jan Andersson i Kroksbo var värd, lever ännu en liten historia kvar i bygden.

Alla bekymmer för kalaset hade en lång tid före kalasdagen vilat på Häradsdomarens breda skuldror, ty hans hushållerska, som var både amper och tvär, tyckte att allt för många och fina matvaror och buteljer blivit hemköpta, enligt hennes åsikt alldeles onödigt och på tok för dyrt, och för att i någon mån förtaga verkningarna av hennes gnat och litanior, hade en del buteljer av enklare slag dragits upp och avsmakats av värden för att ge honom kurage och mod den stora dagen.

Sedan gästerna samlats i rummen viskades vid hälsningsceremonien i en del gästers öra, att då steken blivit serverad, så skulle dessa särskilt privilegierade gå in i ett intill matsalen liggande mindre rum, där de skulle undfägnas med »champanjevin», av vilken fina vara två stora flaskor blivit inköpta.

Det är ju ännu en vacker sed på landsbygden, att den närvarande prästen läser en bordsbön före måltiden och sedan även tackar för maten. Pastor Lars Petter Dahlgren gav alltså signal till kalasets begynnelse med den vackra bordsbönen:

»Gud med en nödtorftig spis,
Du oss styrker här i livet,
Lär oss njuta, vad Du givit,
Måttligt och Ditt namn till pris.»

Jan Andersson, som väl ej så ofta hört denna bordsbön och stod en bit ifrån Pastor Dahlgren, uppfattade nog egentligen bara ordet »nödtorftig», ty ideligen knäade han omkring smörgåsbordet, trugade och bjöd med orden: »Ta för Er, ät bara av den här torftiga spisen, ät bara fast det är så torftigt.» Så gick han på i ett och ej blev han vidare glad heller, då han skulle flytta ett stort fat med inkokt ål, som låg i mycket spad, och han balanserade fatet så oskickligt, att spadet forsade ut över en hel del annan mat, omeletter och annat gott. Jag råkade stå alldeles intill ho-

nom, då detta hände, och kan försäkra, att det ej var någon bordsbön, som kom över hans läppar.

Så kom då steken in på bordet. Bums gav värden det avtalade tecknet för inträde i det inre rummet åt de gäster, som han förut varskott, men det råkade sig så illa, att Pastor Dahlgren först efter en stund märkte, att en del gäster voro försvunna.

Inkommen i det inre rummet fann han allt urdrucket, två stora tomma buteljer stodo på bordet med några tömda glas omkring. Till de särskilt inbjudna hörde icke den unge stationsskrivaren, men Stins Söderhjelm berättade för mig, att Pastor Dahlgren snabbt fann sig och i valda ordalag tolkade situationen så sägande: »Många voro kallade, men få utvalda!»

*

Hos Renis Åsberg i Sala fick jag ofta för Jan Anderssons räkning inköpa nejonögon, ibland flera bast. Vid dessa tillfällen hade jag order att avlämna delikatesserna ifråga hos Handlanden Anders Pettersson i Hälla, en affärsbyggnad vid stationens södra växel där järnvägen och landsvägen korsa varandra. Då mådde Jan Andersson fint, där han satt vid det stora köksbordet och Fru Pettersson stekte de långa, smala djuren åt honom. Jag stannade kvar där en gång för att se, hur man bar sig åt för att få ned det av mig inköpta, och det såg ut att gå lekande och lätt och i ena mungipan på Jan Andersson tittade flera smala fiskstjärtar fram. På min fråga, om det där kunde vara gott, sade han, att hemma hos honom förstodo sig fruntimren ej alls på tillagningen, men Anders fru prisade han högt för hennes skicklighet i den ädla kokkonsten.

Men jag såg nog, att det behövdes åtskilliga glas av en viss stark sak för att skölja ned denna mat med, och jag visste även, att starksaker ej voro välkomna hemma hos honom i Kroksbo, så om det nu så var, att nejonögona fordrade något att skölja ned dem

med, så var det bäst att kalasa på dem hos någon av hans många och goda vänner.

*

I seklets början hände det ofta, att stationerna utefter den nyss öppnade järnvägen blevo samlingsplatser både för äldre och ungdom i trakten. Ofta berodde det nog på stationsföreståndaren, om hans umgänge blev stort eller litet. Stinsen i Runhällen var en sällskapsmänniska av sällsynt slag, och därför blev skaran av personliga vänner också stor och sträckte sig vida omkring. På så sätt fick jag också tillfälle att lära känna en del personer, som jag annars knappast fått. Häradsdomaren Jan Erik Andersson i Kroksbo besökte ofta stationen för att språka bort en stund, då det blev enformigt hemma. Av de gamla i Enåkers socken kallades han »Vastens Jan Erik», ett i mitt tycke konstigt namn. Men det var nog icke så märkvärdigt, för även härvidlag hade den bekvämlighet, som utmärker oss här i trakten, spelat in.

Jan Anderssons gård i Kroksbo, en bland de finaste gårdarna i Enåkers socken, hade en gång i tiden blivit uppodlad av en finne, Sylvester Sylvestersson. Det var ett långt och krångligt namn, tyckte sockenborna, så det blev först »Sylvesterssons», så »Vesterssons» och till slut efter århundraden bara »Vastens».

Detta var Jan Anderssons egen förklaring till gårdsnamnet. Ofta satt han om kvällarna nere på stationen och samtalade med mig om än det ena, än det andra. Gubben hade lätt för att prata, han var Häradsdomare och min far jurist och i en del konstiga mål vid Häradsrättens förhandlingar vid tingen i Heby ville han att jag skulle tala vid min far om dessa och sedan delgiva honom det far hade sagt. Höjden av älskvärdhet från Jan Anderssons sida fann jag en dag, då han tyckte att jag gärna skulle kunna gifta mig med en dotterdotter till honom. Min medfödda blyghet hindrade mig dock från att hos den unga damen utnyttja de förord, som Jan Andersson lovade lägga för mig i egenskap av »böneman».

»ABRAHAMSSON I IMBERBO»

Redan i slutet av förra århundradet lärde jag känna en man, som jag tyckte var en god genomsnittstyp för den svenska bonden. Då visste jag ej, att denne man och jag skulle få mycket att göra med varandra om några år.

Han hette Per Johan Abrahamsson och ägde en bra gård i Norr Ingborgbo, en liten bit från Saladamms järnvägsstation i Sala socken. Namnet på byn uttalades »Imberbo» i vardagslag, ty detta namn var lättare att få fram än det mera siratliga och högtravande Ingborgbo. Skulle man ännu närmare ge besked om vilken av de båda gårdarna i byn, som Abrahamsson bodde i, kunde man tala om, att han bodde granne med »Petters» i den gård, som gick under namnet »Anders Jans». Sådana lustiga gårdsnamn användes i dagligt tal av de gamla i socknen och i Åby by hade även de efter skiftet utflyttade gårdarna sina särskilda namn, »Lars Matts», »Erik Axels» m. fl., som gjorde det lätt för ortsborna att lokalisera personer och händelser.

Alla gårdens uthus voro helt nybyggda, men den säkerligen hundraåriga mangårdsbyggnaden var oförändrad. Man kom in i förstugan, som fick sitt ljus genom ett fönster ovanför ytterdörren. Till vänster låg det stora köket, som sträckte sig över husets hela norra kortsida med fönster mot gårdsplanen och landsvägen, alltså på två sidor av rummet. Till höger i köket stod en brun skänk, så kom en dörr in till ett »kallrum» och i hörnet stod spisen med diskbänk och därefter en utdragssoffa. Mitt för ingångsdörren stod framför fönstret det stora slagbordet, som gjorde

Makarna Abrahamsson i Ingborgbo.

tjänst bl. a. som matbord. Till vänster vid ingångsdörren stod vattentunnan av koppar med en skopa hängande på kanten, så en kommod och en härlig, bred träsoffa, skön att vila på, då man var trött.

I skänken förvarades glas, porslin och handdukar nederst på hyllorna, ovanför det dagliga behovet av limpa och hårt bröd eller »skarpt» bröd, som det kallades i vardagstal, ljuvligt doftande smör av syrsatt grädde och en rökt skinkbit. Där fanns också alltid »färskost», en vit, litet kornig och syrlig massa, som skars i tjocka skivor och lades på det torra brödet och det fullböt både smör och annat sovel. Kökets golv var bart, alltid renskurat och fritt från damm och smuts, för i köket skulle all matlagning ske, kalvarnas mjölk värmas och grädden kärnas till gult smör, där skulle bakas, strykas och allt handarbete ske. Allt i hemmet bar prägel av det trägna arbete, som Johanna utförde, och ännu, snart 40 år efter det jag nästan dagligen började besöka detta hem, har jag av henne vävda handdukar i dagligt bruk, en värdefull present till mig av husets härskarinna.

En småländsk författarinna, Elisabeth Bergstrand-Poulsen, har så mästerligt och rörande skildrat hur en husmor från Värend i

Abrahamssons gård i Ingborgbo.

den gamla goda tiden såg ut, hennes styrka både till kropp och själ, och så ter sig Fru Abrahamsson för mig. Hur kunde en husmor på landet hinna med allt arbete och sköta så många sysslor? Det finns nog anledning för en var av oss karlar, att tänka på allt den andra partnern har att uträtta, och tänk, om vi en vecka eller så skulle byta arbete med våra hustrur! De skulle nog klara bytet, men vi?!

Knepig, som Abrahamsson var då det gällde att förenkla arbetssätten, hade han i alla sina kalvkättar gjort små öppningar och ställningar ibland träspjälorna, så hans hustru bara hade att ställa dit de med ljum »sötmjölk» fyllda hinkarna och efter en stund gå och samla ihop de urdruckna och tomma. I fråga om uppfödning av gödkalvar var gården känd som den yppersta i trakten och då Abrahamsson köpte upp alla spädkalvar han kunde komma åt, voro de många kalvkättarna sällan tomma. På tal om

färskosten i skänken minnes jag en gång, att det skulle bildas en kontrollförening i Sala socken och en söndagskväll, då jag varit på besök i Ingborgbo, kom dåvarande Inspektoren på Armanbo gård in till Abrahamsson för att försöka få denne intresserad för saken. Det stod »starksaker» och tomma kaffekoppar kvar på bordet och då nu kaffepannan kom på spisen än en gång, viskade jag till värden att jag ej ville ha någon mera kask. »Gå till skänken», sade Abrahamsson. Jag förstod vinken, skar en tjock skiva färskost och lade på en brödbit och strax blev jag väl i ordning för en kask i Inspektorens sällskap. Han var från Skåne och säkerligen ej förtrogen med färskostens egenhet att suga i sig våtvaror som en svamp, för annars hade han nog begärt att få en mycket större ostskiva, än den jag skurit mig.

Innan Abrahamsson slog sig ned i Ingborgbo som lantbrukare hade han i yngre dagar varit flottare på Dalälven, ett för honom naturligt yrke då han var född i Vivastbo by vid Dalälvens strand. Detta krävande arbete hade väl också lagt grunden till hans sätt att sköta sina sysslor som brukare av den jord, vilken gav honom god bärgning och lön för mödan. Gårdens ägor voro vid hans bortgång helt stenfria, men så hade han också slitit och arbetat med stenarna i åkrarna under många år, täckdikat, sprängt och mullskopat tills han fått ett mönsterjordbruk. Ännu kunna de gamla i trakten häromkring tala om hans sätt att köra i skogen vintertid, de ovanligt stora lass med timmer och ved, som han genom planmässig lastning, långa och lätt glidande kälkar och väl valda skogsvägar kunde forsla fram till avlastningsställena. Det var en sann fröjd att se honom stjälpa av ett vedlass på järnvägens lastkaj. Sedan han kört upp vedraden på kajen lossade han litet på stakarna i vedraden åt den sida, där veden skulle komma att ligga, stampade med klacken en grop i snön, satte ena foten i gropen, vred hästen i vinkel mot lasset och manade på med en smackning. Så snart hästen började draga vickade han vedraden över mot den sida, som låg närmast kajen,

satte sin kraftiga skuldra under lasset och där låg, i en halvcirkel, hela vedlasset fint avstjälpt för lastning på järnvägsvagnen. Drygt två småfamnar torr ved brukade han ha på ett lass, ibland ända till tre, utan att dessa stora lass syntes besvära hans häst.

Abrahamssons rikedom på idéer var visst obegränsad. Dock skall jag ej närmare beröra den missräkning han fann, då han i sin nya stora loge hade uppmonterat ett stort hjul med skovlar på, synligt på långt håll eftersom det nådde flera meter utanför logväggen. Inuti logen fanns en massa stänger och stag av järn med en uppfordring för sand och grus. Sanden och gruset skulle från stor höjd under logens tak falla ned i hjulets skopor, genom sin tyngd få hjulet att gå runt och på samma gång, som den förbrukade sanden lämnade skoporna och i en lutande ränna rann ned till uppsamlingsstället, skulle hjulet genom utväxlingar och andra grejor för förnyad användning åter forsla upp sanden ovanför hjulet, som skulle driva en vattenpump för ladugårdens och stallets behov.

Många ha försökt att konstruera en sådan där evighetsmaskin. En man vid namn Söderström här i staden, under sin sista livstid vaktmästare vid Gruvans Missionshus men i min barndom boende åt Tyskbo backe till, hade i sin kammare en massa spinnrockshjul, snören och tyngder, som han kallade »mitt Perpetuum Mobile» men aldrig kunde få att gå längre än en liten stund. Försöken misslyckades även för min vän i Ingborgbo och jag aktade mig noga för att söka hjälpa honom eller fråga något mer ingående om de där invecklade sakerna. Han monterade in en vindmotor i stället, en bland de första jag såg här i trakten, och den gick däremot enligt beräkningarna.

*

Tidigt om morgnarna, då jag vid 5-tiden hade att taga mot det första tåget vid Saladamm — detta var alltså under den tid, då jag var anställd som stationsföreståndare vid Saladamms järn-

vägsstation – kunde jag höra Abrahamsson sjunga sina flottaresånger under arbetet på åkrarna vid Åbykil, i synnerhet under klara vår- och höstdagar, då jag kunde höra orrtupparnas kuttrande och spel ända bortom Kapellholm nere på den torrlagda dammen bortåt Laggarbo till och höra uvens tjoande i Hovs Högberg. Ofta stannade jag till vid stationens norra växel under min inspektionsrond på bangården, för där flöt ljudet av sången från Åbykil in genom en svacka i det skogklädda Kilsberget och då tänkte jag på, att sångaren nog hade funnit något av det värdefullaste här på jorden, arbetets glädje.

Så småningom började Abrahamsson och jag göra små affärer tillsammans. Han ledde mig så försiktigt in på de banorna, hade sitt eget system för att väcka mitt intresse och många gånger efteråt har jag känt på mig, att så skulle han burit sig åt, om han haft någon egen son. Jag trivdes där hemma hos de båda vänliga makarna. Mor i gården, Johanna, såg jag aldrig sysslolös, men vänlighet och kaffe med dopp fick jag i överflöd i den gården.

*

I seklets början var det rätt vanligt, att auktioner på växande gräsgrödor höllos på en del gårdar i Juni månad. En dag kom Abrahamsson ned till mig på stationen efter tågdags, satt och pratade om litet av varje samt nämnde bl. a. om, att en grödauktion skulle hållas dagen efter på Bulthagen, ett område i närheten av Ingborgbo men hörande till en gård i Ösby, som låg rätt långt från nämnda hage. Nu tyckte han, att jag gärna kunde komma till auktionen för att se och höra, hur en sådan auktion gick till. Ja, det kunde ju inte behöva taga så lång tid för mig att cykla dit, så jag hade ej något emot förslaget. Auktionsdagen kom, jag cyklade på utsatt tid till Bulthagen och fann där några spekulanter, som tillsammans med Abrahamsson gingo omkring på åkrarna för att värdera det gräs, som växte där. Försommaren hade varit torr och växtligheten var på grund därav dålig i

trakten häromkring. Auktionen började, buden kommo trögt och trevande från spekulanterna, men ett, tu, tre ropade Abrahamsson in grödan på ett skifte för 65 kronor. »Men det skall skrivas på Lundberg», sade han. Jag protesterade ivrigt, ty jag trodde att det hela var ett skämt. »Skriv som jag sagt», sade min vän, och så var grödan min. På kvällen, sedan arbetet på stationen var slut för dagen, cyklade jag över till Ingborgbo för att höra, hur Abrahamsson kunnat få sådana där galna idéer i sitt huvud. »Låt mig sköta det här», fick jag till svar, »jag skall slå och bärga höet, köra in det på min loge och för mitt besvär tar jag bara det sämsta höet åt mina får.»

Några dagar efteråt började ett härligt regn falla över den törstande jorden och då allt mitt hö låg välbärgat och fint på logen, kunde jag räkna ut, att det skulle bli en synnerligen fin affär för mig.

Samma höst hade vi båda köpt en vedstämpling i Kolpelle by i Möklinta socken, vi skaffade huggare och brukade då och då under den följande vintern åka efter häst till Kolpelle för att räkna vedfamnarna och avlöna huggarna. En söndagskväll voro vi på väg hem till Saladamm från Kolpelleskogarna, skönt nedbäddade i en färdsläde, fylld med mjukt hö och väl insnodda i sällskap med en i Sund inköpt spädkalv uti ett par varma hästfiltar. Dagen hade varit arbetsam, snön låg djup och lös i skogen och då varje vedhalva skulle förses med ett märke att den blivit räknad och höll det fastställda måttet, hade det blivit sena kvällen innan hemfärden begynte. Vi färdades över de stora vidderna och mossarna förbi Nordanberg, där då en man vid namn Sahlström börjat med den första nyodlingen på den delen av den sänkta sjön Hallaren. Ett sparsamt ljus trängde ut från en fotogenlampa i den enkla boningen, men annars var allt omkring oss insvept i ett ogenomträngligt mörker, ingen väg kunde vi märka och mossarna voro stiglösa. Underligt nog ha hästar ett sinne, som vi människor i allmänhet helt sakna, de ha lätt att även i mörker och

snöglopp finna rätta vägarna hem till stallet och den häst, en »strömsholmare» eller kanske rättare sagt en halvblodshäst, som Abrahamsson hade som åkhäst, kunde taga sig hem på egen hand utan att körkarlen ens behövde röra tömmarna.

Ja, så sutto vi båda och slöade i vår släde, kalven gav en god värme åt fötterna, och vi pratade om ditt och datt tills vi på vägen hem vid Småsjöarna mötte en hästskjuts, som sakta färdades i motsatt riktning. Båda hästarna stannade, då de möttes, och vi kunde se, att de vi mötte hade en löshäst bunden efter sin släde, en liten trevlig norsk häst med ståndman. Vi ropade an de andra vägfarandena, funno att de voro Hemmansägaren Ernst Eriksson i Vigelsbo i Möklinta socken och en annan man från samma trakt, båda väl bekanta med min vän. De talade om att de varit på hästmarknad i Västerås, köpt löshästen där och nu voro glada över att deras långa och besvärliga resa snart skulle vara slut. Abrahamsson kränglade sig ur filtarna i vår släde, steg ur för att bjuda på en »pilleknarkare» ur fickpluntan och började sedan noga titta på den häst, som Eriksson köpt. Undersökningen, som skedde med hjälp av ett stilla frambrytande nattligt månsken, måtte ha utfallit till belåtenhet, för han gick ånyo fram till den andra släden, bjöd än en gång och frågade, om inte jag skulle kunna få köpa hästen, »för Lundberg har hö till en häst i vinter och stallrum har jag». Jo, det kunde nog gå för sig, för strängt taget behövdes inte hästen hemma i Vigelsbo, men det var en så trevlig häst, att Eriksson hade tyckt att den borde få komma till en gård, där den skulle få det riktigt bra, och efter en stunds överläggning, under vilken mina invändningar voro av intet värde, ordnades affären. Hästen som hette »Hurtig», löstes från de andras släde och bands efter vår och betalningen, 500 kronor, erlade Abrahamsson kontant för min räkning.

Nu hade jag hö och häst, men vad skulle jag taga mig till med dessa för mig totalt överflödiga ägodelar? För allt visste min gode vän råd. Han påstod helt frankt, att jag, som hade en så tokig

och lättjefull sysselsättning vid järnvägen, borde sätta mig in i hur det var att köra på förtjänst i skogarna och tillade, att om jag skötte detta uppslag, som det borde skötas, så skulle jag, utöver den glädje jag skulle få erfara över att uträtta något nyttigt här i världen, även kunna förtjäna en slant för att fylla ut min allt annat än feta inkomst från järnvägen. Allt hade han planerat i förväg för mig. Så mycket hö hade jag ju fått, att jag skulle kunna pressa och sälja en hel järnvägsvagn och ändå ha över åt »Hurtig», hästen ville säkerligen någon lantbrukare bortåt Köpalla-hållet ha för att köra i åkern med och på vintern skulle samme lantbrukare kunna köra i skogen på förtjänst mot en beräknad dagavlöning plus en viss procent av körförtjänsten därutöver.

Abrahamsson hade räknat rätt. 5 000 kg prima hö sålde jag till Claes Dahl i Hedemora för 250 kronor och Bergsman Johan Eriksson i Köpalla tog »Hurtig» hem till sig. En vacker dag fortsatte Abrahamsson att måla framtiden för mig så ljus, som han kunde tänka sig den. »Lundberg, som trivs så bra här på landet, skall köpa en liten egendom. Det är så roligt att vara bonde, då känner man att man uträttar nånting och frun hanses är ju van vid lantbruk, det har jag allt hört. Strunta i station och järnvägen, de är inte nåt göra för en stor, stark karl, och Lundberg ska få se, hur lycklig en blir och glad till humöret.»

Abrahamsson visste kanske ej, hur lätt det är att väcka den björn, som sover. Följande vår satt jag hemma hos Gustaf Larsson i Åby, »Per Johans Gustaf» eller, som vi yngre sade, »Farbror Gustaf». Det var en Vårfrudag och min värd höll på att grädda härliga frasvåfflor, som lades för mig varefter de voro färdiga. Han hade nyligen träffat Abrahamsson och de båda hade väl haft nöje av den lilla berättelsen om mina affärer, som Abrahamsson serverat. Med en glimt i ögat frågade nu Farbror Gustaf mig, om jag tänkte köpa en lantgård, ty i så fall var han villig sälja sin gård åt mig för ett skäligt pris. Nåja, jag hade ju hö och häst, så

varför skulle jag inte kunna försöka mig på ett ordentligt jordbruk, helst som jag väl kände till den erbjudna gårdens goda jord och värdefulla skog. Ett hastigt överslag över hur mycket min hustru och jag kunde ha till vårt förfogande visade, att affären skulle kunna ordnas om jag fick vara skyldig säljaren ungefär halva köpesumman mot inteckning och låg ränta. Vi togo varandra i hand på köpet, jag rätt fundersam men glad och belåten efter det goda våffelkalaset och den goda hallonsylten, Farbror Gustaf nog ännu mera undrande över den hastiga uppgörelsen, men ännu mera funderade nog min lilla hustru på mitt förstånd, då jag kom hem till stationen på aftonen och talade om, att nu hade vi en hel liten lantgård. Till hennes heder måste jag här tala om, att hon ej genast ville flytta från mig, men jag kommer ihåg, att hon undrade hur i all världen det skulle bli för oss. Även bakom denna sista och största affär, köpet av gården i Åby, stod nog Abrahamsson fastän han ej syntes, för då jag träffade honom och talade om hur jag burit mig åt, såg jag att han skrattade litet tyst och invärtes.

*

Vi höllo tillsammans många år, Abrahamsson och jag. Måhända medförde vårt kompanjonskap och våra gemensamma affärer inga större förmögenheter för någon av oss, snarare väl då tvärtom, men jag fick under dessa år en värdefull inblick i alla de bekymmer, som ideligen möta en brukare av den svenska jorden, och för mitt arbete i banken och för kontakten där med en stor del av bankens kunder, ha de lärdomar Abrahamsson låtit mig få del av varit av stor betydelse.

Han var i sitt arbete och i sin gärning en god representant för den svenska bonden, då denne är som bäst, även om hans skämtsamma lynne från den tid, då han med en sång på läpparna men ofta under dödsfara skötte det tunga flottningsarbetet på sin älskade älv, tog ut sin rätt.

HURTIG

Sedan jag köpt min lilla första häst, »Hurtig», till övervägande del av norsk ras, gällde det för mig att vintertid skaffa körningar, så att både jag och Johan Eriksson i Köpalla, som hade honom i sitt stall och under den övriga delen av året använde hästen i jordbruket, kunde få inkomster av honom. När därför Trävarufirman Bröderna Lundborg i Arboga började stora avverkningar å skogar, som av firman inköpts i trakten av Seglingsberg, hörde jag efter om körning fanns att tillgå där för några hästar och fick jakande svar. Så bildade en del lantbrukare från Sala, Huddunge, Möklinta och Nora socknar ett körlag om 20 hästar, sände ett par representanter till ort och ställe för att se på skogens beskaffenhet, möjligheterna till kvarter för män och hästar samt för uppgörelse med chefen för drivningarna, Inspektor Sällfors. Allt ordnade sig till vår belåtenhet, vi skaffade oss huggare, som skulle följa med avverkningen och se till, att de fällda träden blevo vederbörligen apterade eller försedda med tydliga tecken, där träden skulle sågas av i lämpliga längder. Även ett par man för basvägarnas skötsel anställdes, vilka hade i uppdrag att se till att dessa vägar alltid höllos i sådant skick, att största möjliga mängd kubikfot timmer kunde lastas på kälkarna, som voro försedda med lösa »bånkar» och därigenom lämnade lasset tillfälle att röra sig något sidledes, vilket i sin tur underlättade transporterna för dragarna. Laget hade även en »kocka», Maria Hansson från Åby, som skötte all matlagning och alla kostnader slogos ut lika på var hästägare efter antalet hästar.

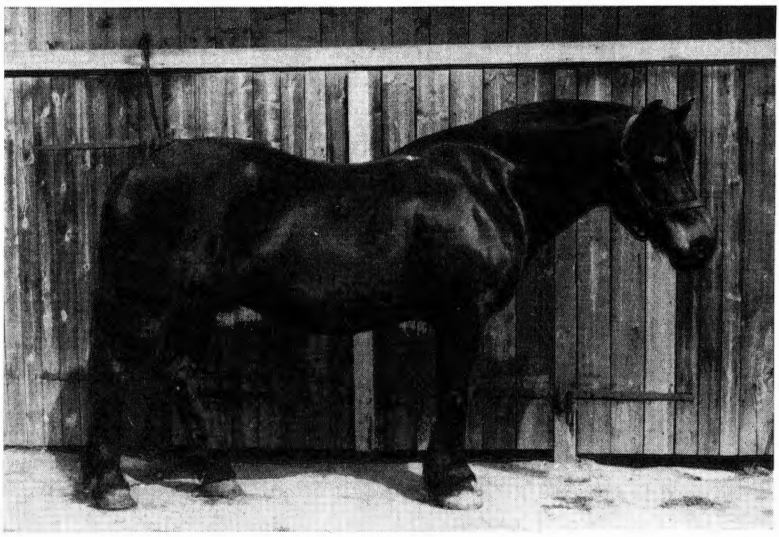

Hästen Hurtig.

Priset på vinterkörningar var under de båda år, då jag hade hästar där, även efter dåtida förhållanden och penningvärde, rätt lågt, så det gällde att hålla hästarna i form, ordna med kraftig föda åt dem och se till, att vägarna höllos fria genom vattenspolning då det såg ut att bli några köldgrader. Andra året jag hade hästar, vi körde då timmer från skogar omkring Seglingsberg, var det dåligt väder strax efter det vi börjat, så vi kunde ej på långt när lasta så många kubikfot, som vi räknat med.

Det kom så en dag telefon från laget till mig med begäran att jag skulle å lagets vägnar underhandla med Inspektoren som hade hand om drivningen, och då jag hade frisöndag några dagar efter samtalet, reste jag ned för att höra, hur det var med körförtjänsterna och vilka önskemål körarna hade i övrigt. Efter en längre överläggning beslöto alla, att ledningen för drivningen skulle uppvaktas av 5 personer, att vi skulle påvisa de klena förtjänsterna, att timmerstockarna voro »frovuxna» och alltså tunga,

att vi skulle hålla väl tillsammans och förklara, att vi skulle köra därifrån allesamman om priset ej höjdes för körningen samt slutligen, att jag skulle föra ordet vid det begärda sammanträffandet med Inspektoren.

Nu förhåller det sig så med vinterkörningarna, och så var väl även fallet på den tiden, att då hästarna börja draga tunga lass på ojämna och knyckiga skogsvägar, så förorsakar selarna och de underliggande lokorna ömhet i hästarnas bogar och dragarna måste först »tillmånkas» genom lättare laster. Vi visste nog med oss, att efter en tid skulle lassen kunna ökas med 20, 30 kubikfot, då ömheten gått över, men det är ju klart, att vi å andra sidan gärna önskade få ut mesta möjliga betalning för körningen, ty vintern kunde bli besvärlig med yrväder, menföre och andra förargligheter.

Så tågade vi 5 utsedda in på sågkontoret, presenterade oss och framförde vårt ärende. Det resonerades hit och dit, jag litade på den i laget gjorda överenskommelsen och lät till slut min bomb springa: »Vi ha haft både långa och noggranna överläggningar om körpriset mellan oss körare och vi ha kommit överens om att alla köra härifrån om vi ej få tillägg», råkade jag säga med omedelbar påföljd, att vi alla sades upp från körningarna och fingo besked om att genast draga våra färde, sedan vi följande måndag hämtat innestående belopp.

Det var 5 snopna män, som kommo tillbaka till det övriga laget, och allra värst var det för mig, som ej kunnat ordna saken på ett för oss alla gynnsamt sätt. Jag fick åka hem på kvällståget för att om möjligt ordna körning för mina båda hästar hemma i Saladamm och jag var ännu mera ledsen över att jag fördärvat en god körsäsong för laget i övrigt. Vad skulle dessa väl säga om mitt så misslyckade försök?

Numera finnas ju föreningar, som i stort tillvaratagа sina medlemmars rättmätiga intressen, men så var ej fallet under den tid, då jag sökte lära mig en lantbrukares första A B C. Efter min av-

resa från Seglingsberg uppsöktes Inspektoren av mina medunderhandlare, de bådo om förlåtelse, ville gärna stanna kvar och köra för det hittills gällande priset och önskade som sagt stryka ett streck över det jag påstått vara en gemensam överenskommelse mellan lagets alla medlemmar. Men det fanns dock ett villkor för att nådens sol åter skulle få skina över dem. Under inga omständigheter skulle Lundbergs båda körare få vara kvar med sina hästar, de skulle ge sig i väg genast och aldrig få några körningar mera hos det företaget.

Mina fyra följeslagare på uppvaktningen ifråga äro nu alla borta och det var väl ej så lätt för dem, att följa mina hästar hemåt igen, men nog hade det varit roligt för mig, om de hållit mig i handen och den gamla regeln: »En för alla, alla för en» fått gälla.

Sedan denna lilla historia ägde rum, är det ej så många tiotal år, dock äro vi bara ett par stycken kvar i livet, som kunna lämna det vitsordet, både att berättelsen är sann och att behovet av sammanslutningar människor emellan kunna vara till nytta.

NYGÅRDS-AUGUST

Under mina många resor i Möklinta socken under åren 1907 –1914 köpte jag timmer och vedskog av Hemmansägaren C. A. Johansson i Kolpelle by, som hungrade efter boklig bildning och i övrigt hade mera intresse för gruvor och allt det, som fanns dolt nere i bergen, än för det, som fanns ovan jord. I närheten av gårdshusen hade han tagit upp ett gruvhål, sprängt loss en hel del malm och låtit några sakkunniga analysera malmproven, som bl. a. visade spår av kobolt, en värdefull men i våra trakter rätt sällsynt malmart.

För många år sedan fanns på Norrbygatan här i Sala en s. k. läsestuga, där man ofta träffade ovannämnde man, ivrigt läsande allt som där fanns att tillgå. Han höll en gång en hel föreläsning för mig om malmförekomsterna i Värmland och då jag frågade, hur det kom sig att han så väl kände till det ämne han då talade om, fick jag det svaret, att det hade han läst om i Karlstadstidningen på läsestugan i Sala. Hans förmåga att kunna vandra långa sträckor i rask takt utan uppehåll var väl känd i bygden, och en promenad Kolpelle–Västerås och åter en ringa prestation. Under en sådan långfärd träffade Rådman Ekbom och jag honom en förmiddag utanför Nordanby gård strax hitom Västerås, dit vi alla tre voro på väg, Johansson gående med sin lilla kappsäck, vi andra i en rymlig bil. Ekbom, som väl kände Johansson, stannade sin bil och erbjöd den gående skjuts in till staden, men till min förvåning tackade han nej. Efteråt anförtrodde han mig, att han nog gärna hade velat stiga in i bilen och

Nygården i Kolpelle by, Möklinta socken. Byggnaden uppförd år 1704 i själva byn, men utflyttad under 1800-talet till nuvarande plats och uppsatt i alldeles oförändrat skick.

fått åka en bit, men då han aldrig ville stå i något tacksamhetsförhållande till någon människa, hade han ansett sig ej kunna mottaga Rådmannens vänliga erbjudande.

I sin kappsäck hade Johansson i regel några tryckta små visor eller berättelser, »Nubiens son», »De båda bröderna» och andra små skrifter, som han författat, låtit trycka och sedan sålde här i orten. Priset var lågt, 25 öre endast, men mången köpare brukade nog gärna lämna en något större slant då det ju är och alltid har varit allom bekant, att författarskapet endast i sällsynta fall ger något tillskott i penningpungen.

Han anlitades också ofta såsom »slagruteman» och egendomligt nog fann han här i trakten goda vattenådror på flera ställen, där man förgäves förut letat och borrat.

Under flera år hade Abrahamsson i Ingborgbo i Sala socken

och jag vårt kvarter hos Johansson, då vi voro i de trakterna för att köpa timmer eller ved, alltid väl mottagna av familjens alla medlemmar. Med Johansson som kännare av skogarna där borta i den delen av Möklinta socken vandrade vi omkring i trakten, sågo hällar med förvridna tallar, där tjädertupparna spelade på vårarna då månskenet lyste på den sista snöns hårda och blanka skare, sågo hararnas löpor och långa avhopp i nysnön, funno bulor av snö, som när man råkade dem med foten, exploderade i form av en svart, yrvaken orrtupp, som legat nedsnöad under snöyra och oväder men nu fick brått att komma utom synhåll. Ibland funno vi annat av intresse. Vi följde en vårdag en porlande skogsbäck, som mynnade ut i sjön Hallaren mot Kiluddarna till, och kommo så till ett litet fall i bäcken, där det för länge, länge sedan funnits en liten kvarn eller såg av uppdämningarna att döma. Tänk, så primitivt våra förfäder haft det! Denna lilla bäck, långt från bebyggelsen, gav nog ej stort tillskott i kraftväg, men då bäcken gick full med vatten under vår och försommar, fick vattenhjulet kraft att draga en liten kvarnsten eller ett sågblad. Efter dessa promenader drogo vi oss hemåt Nygården, Johanssons gård i Kolpelle, tittade på stocken över förstugudörren med i stocken inhugget årtal från Karl den tolftes tid, slogo oss ned i det stora köket för att vila ut vid en kopp härligt kaffe och doftande, härligt färskt vetebröd, talade om affärer och de bästa vägarna för skogsprodukternas framforslande till någon järnvägsstation.

På övre botten låg husets stora sal och efter ena långväggen stod ett gammaldags piano med stearinljus i hållarna på sidorna om nothyllan. Vi blevo uppbjudna dit bara en gång, då vi avslutat en efter våra förhållanden stor affär, det var senhöst och mörkt och de fladdrande ljusen på pianot skapade en trolsk stämning i rummet. Abrahamsson hade satt sig vid salsbordet och jag framme vid pianot, på vilket husets herre spelade en bit. Jag kände ej igen melodin, men min gamle vän vid salsbordet började

plötsligt sjunga med sin kraftiga stämma, fastän jag tyckte nog att de båda musikerna ej voro riktigt överens vad musiken beträffade. Detta fann nog Johansson också med påföljd, att pianot tystnade och följande samtal utspann sig mellan dem båda: »Jaså, Abrahamsson känner till den här sången, som jag spelar nu?» »Ja, Johansson hör väl att jag sjunger med?» »Ja, nog hör jag det, men vad är det jag spelar då?» »Det hörs väl att det är Poleons marsch över Alperna!» »Nej», sade värden litet generad, »det är en av Sankeys sånger!» Här hade jag förklaringen till att sången och pianospelet ej gick så värst bra ihop. Abrahamsson blinkade en stund mot ljuset på pianot och böt tvärt samtalsämne. »Här i skogarna, där vi idag sett spår i snön efter så många djur, är det väl fina jaktmarker?» »Ja, det kan nog hända», svarade värden, »men jag har aldrig haft tid att jaga.» »Då skall jag berätta en liten historia», sade Abrahamsson, »som visar, att man mycket väl hinner jaga utan att det går åt så mycken tid. Herranen där uppe i Gysinge ställde till med en stor harjakt strax framför Jul och främmande herrar ända från Söderfors hade också inbjudits. Mat skulle jägarna få i en huggarebarack långt bortåt Ålbo fäbodar till och en pojke från Gysinge Bruk skulle köra allt dricka dit på en släde. Pojken blev litet försenad med drickslasset, på vilket han lagt sin laddade bössa för den händelse han skulle få se något skjutbart på vägen till matstället, ty en sån här dag, då alla herrar och skogvaktare var upptagna av den stora jakten skulle ett skott mer eller mindre i de stora skogarna nog ej märkas och det, som pojken skulle kunna skjuta, det blev nog gamla Mor därhemma glad över till ombyte mot den salta sillen och det härskna fläsket i tinan. På sin väg fram till mötesplatsen blev skjutspojken ideligen törstig, drickat på lasset var nog i starkaste laget att släcka törsten med men smakade så förfärligt gott i kylan, så när pojken kom fram till de samlade och på drickat väntande jägarna, hade han svårt att stå stadigt och kunde ej heller bära in drickat, som han alltså måste få hjälp med. Under

framplockningen av buteljerna fann en av skogvaktarna en alldeles nyskjuten och varm hare under en av filtarna på lasset, höll upp haren framför pojken och alla jägarna och frågade, var i all världen pojken fått haren ifrån? Jo, sade pojken, jag satt på lasset och fick höra en hel hop hundar skälla och väsnas och framför dem sprang väl hundra harar och när hararna kom fram på vägen, så satt jag på lasset och tryckte åv bössan, så de var väl ingen konst att få en enda hare, när som dom var en hel skock.»

Jag känner ej till, huruvida denna historia gjorde Johansson till jägare. Han hade nog fullt upp att göra ändå med sina gruvor och sitt författarskap.

PETTERS ARVID

Den gamla skjutbanan vid Saladamm i Sala socken strax norr om järnvägsstationen hade vid sekelskiftet blivit alltför riskabel att använda, sedan de moderna mausergevären med sina flacka kulbanor börjat användas vid de övningar och tävlingar, som förekommo.

Klagomål kommo oupphörligt från personer, boende långt bort från skjutbanan, att förlupna kulor kommo vinande i luften då övningarna pågingo, och då det blev alltmera riskabelt att ligga bakom den stora sten i närheten av skjuttavlorna, där de tjänstgörande markörerna måste dölja sig under det skjutningar ägde rum, beslöt skytteföreningen på platsen att hela banan skulle byggas om, ny skjutvall bakom tavlorna uppföras till så stor höjd, att inga kulor kunde utgöra fara för folk och byggnader, ny markörgrav ställas i ordning och alla stora stenar på det gärde, över vilket skjutningarna ägde rum, tagas upp ur jorden och köras in i en skogsbacke på sidan om banan.

Det var ett omfattande program för den lilla skytteföreningen, som ej hade så stark ekonomisk ställning, och ehuru något bidrag från Skytteförbundet kunde påräknas för arbetena, skulle detta ej förslå långt. På ett årsmöte bestämdes därför, att föreningens medlemmar skulle under de ljusa nätterna sommaren 1910 utföra alla röjningsarbeten och grävningar, som behövdes, och på så sätt träffades vi skyttar, bortåt ett trettiotal, varje vacker kväll under väl en månads tid och ställde i ordning en fin, ny skjutbana. Bakom de nya tavelställen, som tillverkades och uppsattes av fack-

kunniga timmermän, uppfördes kulfång av grov plank med mellanrum för grus och skrotsten från Armanbo Kalkbruk. Kulfången ställdes på kant och stagades med grova trästöttor så att de ej kunde blåsa omkull.

En av föreningens medlemmar, Arvid Johansson från Ingborgbo, deltog med liv och lust i det tunga arbetet och vi andra voro förvånade över den styrka, som han ofta visade prov på. Större stenar, med vilken tre, fyra av oss andra kunde ha fullt upp att göra med att få ur jorden och upp på stendrögen, brukade han lätt och lekande med sin oerhörda styrka och en knepigt använd hävstång frilägga och lägga upp på anvisad plats.

Så blev skjutbanan i sinom tid färdig, mycket tack vare den goda hjälp vi alltid hade av Arvid Johansson, som ungefär vid samma tid lämnade jordbruket, och byggde sig en vacker stuga i närheten av järnvägsstationen, där det redan förut stod en smedja. Han var en duktig smed och snart började han sko traktens hästar, vilka på den tiden voro många flera, än nu för tiden. Då detta arbete snart blev hans huvudsakliga sysselsättning, beslöt han att genomgå en kurs i hovslageri i Skövde, där det då fanns en skola för utbildandet av kunniga hovslagare.

Så kom Arvid åter hem till Saladamm med vackra betyg från kursen och ibland satt han nere hos mig på järnvägsstationen och talade om sina upplevelser bland kamraterna i Skövde. De voro ju i regel starka och hårdföra, dessa smeder, som skulle lära sig hovslageri, och ofta efter fullbordat dagsarbete brukade många av dem stanna kvar en stund i smedjan för att visa prov på sin styrka. »Det var särskilt en karl från Värmland», sade Arvid, »som ofta roade oss andra med att ta största släggan i skaftändan och hålla den på rak arm ut i luften. Han ville vi skulle se på en klocka, hur länge han kunde hålla släggan på det sättet, och han orkade hålla den drygt en halv minut. Men en kväll tänkte jag för mig själv, att det var en faslig karl att skryta med sin styrka, så jag sa till honom, att jag skulle hålla släggan lika länge som

Makarna Agéli.

han, men då skulle han dessutom få lägga en mindre slägga tvärs över den större. Han skrattade åt mig och menade på, att jag inte alls skulle kunna utföra ett sådant prov, men gjorde dock som jag bett honom om. Så tog jag storsläggan på rak arm, han la en mindre i ändan pån och så bad jag en titta på uret. Jag orkade hålla båda släggorna drygt en minut och sen skröt den mannen aldrig mer om sin styrka, som jag hörde åtminstone.»

Arvid Johansson var en bland de lugnaste män, som jag någonsin lärt känna. Jag hade några skogshuggare, som tillfälligt bodde i Armanbo och som ibland togo sig ledigt och foro in till Sala för att fira och taga igen sig efter det ansträngande arbetet i skogarna. En av dem hette Bergman, en rasande duktig karl men mycket het till humöret. Han hade i sällskap med en kamrat firat en dag, kom med eftermiddagståget hem till Saladamm och

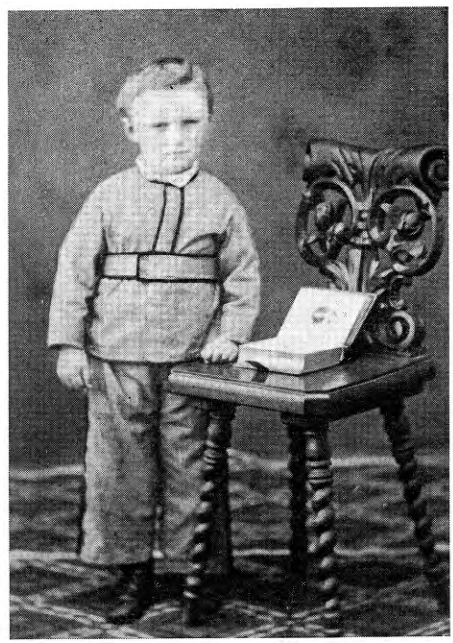

Sonen John, känd målare under namnet Ivan Aguéli. Hans riktiga mor dog, då John var ung. Anna Agéli, i yngre dagar kallad »vackra Anna», var alltså Johns styvmor.

var då på dåligt humör och något berörd av de starksaker, som han köpt i staden och även hunnit smaka av där. Samtidigt med huggarnas ankomst hade Arvid hämtat post vid stationen och så fingo de alla tre samma väg hem en bit till vägskälet vid Elsa Östmans stuga.

Någon timme därefter kom Arvid tillbaka till stationen, blossande röd i ansiktet och ovanligt ivrig och upprörd. Han ville tala med mig om en sak, sade han, och så fick jag då höra, att Bergman utan all anledning givit Arvid en kraftig örfil, då de skildes åt, samt därefter med sin kamrat gått åt Armanbohållet till. Nu hade Arvid, som förmodligen blivit helt överrumplad av slaget, beslutat gå till Armanbo och klå Bergman riktigt ordentligt men undrade nog litet, om det skulle kunna bli straffbart att utdela bastonaden inomhus. Vi talade om saken och jag sade, att Arvid måhända skulle kunna åtalas för hemfridsbrott i så fall,

ty godvilligt bleve han nog inte insläppt till de båda kamraterna, och så följde jag Arvid hemåt förbi det nämnda vägskälet. Efteråt tackade han mig för det råd han fått, för han förstod då att det hade kunnat gå alldeles galet, så ond som han var vid besöket hos mig.

Både Arvid, som är död sedan många år tillbaka, och hans bror August, som nu bor här i Sala, voro oerhört starka och hade nog fått sin styrka i arv efter fadern, en stadig, bredaxlad bonde, till växten påminnande om Stallmästare Agéli här i staden. Skogsinspektor Ole Gundersen, i sin ungdom bosatt här i närheten av staden, har berättat för mig, att en vild och besvärlig hingst, som fanns på Norr Ekedal i Enåkers socken, hade fått »kvarkan» och behövde hjälp för denna åkomma. Hingsten kördes in till Agéli, som kallades veterinär och var känd för att kunna kurera sjuka hästar. Gundersen och en man till skulle hålla hästen, medan Agéli skulle undersöka den, men hästen försökte stående på bakhasorna bita och sparka Agéli med framfötterna. Med sin knutna hand slog Stallmästaren då hingsten i pannan, så denne tog mark med alla fyra benen och Gundersen försäkrade, att han kände hur hingsten darrade i hela kroppen av slaget.

*

Det är nu länge sedan vi byggde skjutbanan vid Saladamm, men om jag blundar ser jag så väl för mig Arvids krökta rygg och de långa, kraftiga armarna, som kunde bända och lyfta upp sådana stenar, som nu lyftas ur jorden med maskin. Han blev bara några och femtio år och måhända hade gamle Gustafsson i Hägervallen, som en vinter hjälpte mig att draga timmerstockar »över lång» i mina timmervältor vid Saladamms såg, rätt då han sade, att en människa skall hushålla väl med sina krafter i yngre dagar, om han skall bli gammal.

Ägare av herrgården

JÄRNVÄGSMINNEN

Det hörde under min första tid som järnvägsman till min tjänst, att då ordinarie stationsföreståndare vid stationerna utefter Sala—Gysinge—Gefle Järnväg hade semester eller av andra orsaker voro lediga, under kortare eller längre tid uppehålla deras tjänst och så kom jag att de närmaste åren efter 1903 lära känna många personer, som voro bosatta mellan Sala och Gävle.

Bebyggelsen vid stationerna utefter denna då nya järnväg var i regel gles och obetydlig och ofta var det svårt för oss vikarier att kunna få köpa mat i gårdarna. I regel blev det bara »torrskaffning» för oss, limpor, smör, medvurst och konserver samt i någon gård inköpt mjölk. Var Stinsens fru hemma brukade det dock vankas kaffe med dopp ett par gånger dagligen, något som vi satte stort värde på. Ibland kunde det dock bli knalt med mathållningen, ty det var vid en del mindre stationer långt till någon handelsbod, där man kunde förnya matförrådet.

En vinter, då jag var stationerad i Runhällen och hade helinackordering hos Fröken Maja Pettersson i Österbo, fick jag en tids vikariat för Stins Holmström i Främlingshem, som med hela familjen rest ned till Skåne. Kring stationen, som ligger mellan Gysinge och Gävle, fanns på den tiden ingen bebyggelse att tala om, endast en faktor vid namn Sjöberg bodde i närheten, och därför hade jag träffat avtal med Fröken Maja, att hon under de 14 dagar jag skulle vara i Främlingshem, dagligen skulle sända mig någon lagad mat med norrgående middagståget. Måltiden skulle enligt överenskommelse sändas i en bleckform, som jag

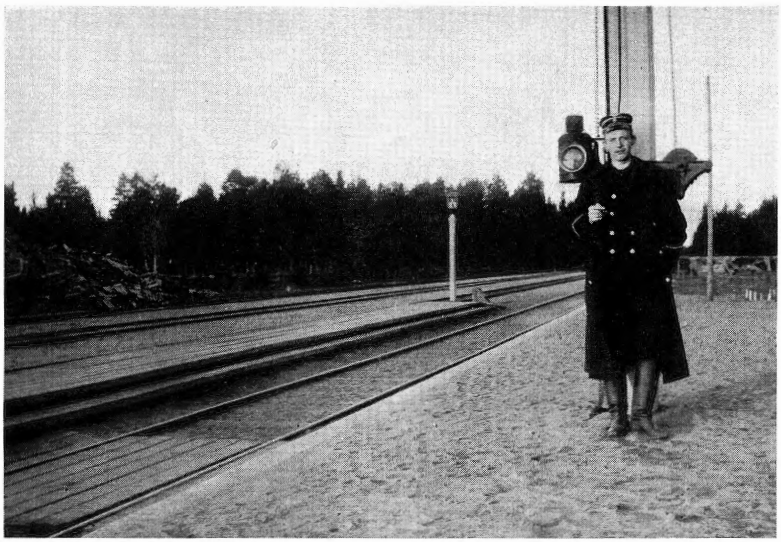

Kontorsbiträdet Lundberg vid Tärnsjö järnvägsstation år 1903.

skulle kunna sätta in på glöden efter den nedbrunna brasan i expeditionsrummets kakelugn och värma upp. På så sätt skulle jag få varm mat åtminstone en gång varje dag, vilket väl behövdes i vinterkylan.

Till denna lilla historia hör, att Stins Holmström i Främlingshem hade en stor hund, en ulmerdogg, som hade sin liggplats i en korg under det långa bord, på vilket stationens telegrafapparatur var monterad. En snöig dag, då trafiken började krångla och det blev nya order ideligen på telegrafen om ändrade tågbyten stationerna emellan, hade jag enligt avtalet fått från Maja i Runhällen en stor form med pudding uti, som jag hann konstatera var en härligt doftande köttpudding med makaroner i och till rätten hörde även en tjock sås i en kvartersbutelj. Brasan i stationsrummets kakelugn hade brunnit ned och på den falnande glöden ställde jag så bleckformen med det härliga innehållet.

Formen blev lagom het, då telegrafen började väsnas och jag hörde signalen kalla mig till telegrafen för att taga mot någon order från tågledaren i Sala. På ett par vedträn framför kakelugnen ställde jag den varma formen och skyndade därefter till telegrafbordet, svarade på stationsanropet och fick order att genast bege mig ut till en närliggande banvaktsstuga för att be banvakten där hasta till stationen och vara mig behjälplig att ordna ett oförutsett tågmöte i Främlingshem i stället för det enligt tidtabellen bestämda mötet vid den närmaste stationen Hedesunda. Sedan banvakten fått sin order måste jag se till, att ett par tomma vagnar på stationens rundspår skötos undan en bit så tågmötet kunde ske, och att den södra växeln ej var blockerad av den mängd snö, som vräkte ned just då. Under alla dessa göromål hade nog åtskilliga minuter hunnit gå, men man sprang lätt på den tiden och sedan väntade mig ju ett härligt mål mat. Åt puddingen i formen hann jag under brådskan ej ägna en tanke eller ett ögonkast, ty först och främst kom ju tjänsten.

Allt har sin tid, och efter någon halvtimme eller så var allt klart med tågmötet, som gått snabbt och bra, jag stampade snön av stövlarna, steg in i stationsrummet och tog av mig kappa och mössa för att få min litet försenade middag samt gick med stora förväntningar fram till kakelugnen.

Formen var tom och ren, men i sin korg under bordet låg den stora hunden, tittade så trint på mig och slickade sig om munnen.

Min middag den dagen blev ett par limpsmörgåsar och några klunkar ljum, härlig steksås ur den bruna kvartersbuteljen.

*

Under en längre tids tjänstgöring på Jugansbo station, där ombyte av föreståndare så småningom skulle ske, disponerade jag stinsens hela våning sedan denne flyttat till Munka-Ljungby station nedåt landet och kunde alltså laga min mat i köket.

Första tiden sökte jag ordna min mathållning själv och kokade omväxlande välling, kaffe och choklad i mitt enda kokkärl, en liten emaljerad kaffepanna. Det gick väl an att koka kaffe och choklad i pannan, men mjölet som jag kokade välling av, hade stor benägenhet att fastna invändigt i kaffepannan, så efter en tid blev det bara ett litet hål rätt ned från pannans öppning, lagom stort att få ned vispen i. Tack vare Banvakt Anderssons fru, som en dag fick se eländet, fick jag pannan att ånyo bli fin och galant invärtes och sedan kokade jag ingen välling mera.

Ack ja, bekymren voro av många slag. Hos Handlanden Larsson, som sedermera flyttade till Tierp, köpte jag en dag en stor burk inlagd sill. Burken, som låg i skyltfönstret, hade nog en konstig form, för den var nästan klotrund. Någon vecka före detta inköp hade Skräddarmästare Bohman i Sala sytt mig en ny uniformskappa av tjockt, svart kläde. Denna kappa hade jag på mig då jag i stationens bagagerum skulle öppna burken med tillhjälp av mejsel och hammare. Då jag äntligen lyckats knacka hål i burkens lock sprutade sillaken ut i en kraftig stråle och dränkte ned hela framsidan på kappan, så jag fick en lång tid gå omkring och lukta sill i dill. Lukten hängde förresten i ända tills jag några månader senare vid Främlingshems godsmagasin skulle lasta in en del tjärkaggar, som en karl från Årsunda kom körande med på en vedrad. Kaggarna voro rätt tunga, så jag måste rulla dem på en liten stege från vedraden upp på magasinstrappan. Körkarlen, som kommit med tjärkaggarna, gjorde inte en min av att hjälpa mig med det tunga och smetiga godset, så då allt var klart, kaggarna vägda och fraktsedeln utskriven vände jag mig mot körkarlen och sade: »Tack ska Ni ha för hjälpen!» Han svarade lugnt och tryggt: »Hä va jusst assint att tacka för!» På sätt och vis var det nog det ändå, för efter den dagen luktade jag mycket bättre, jag luktade prima trätjära.

*

Denna tjänstgöring vid nästan alla järnvägens stationer gav mig många goda vänner och jag lärde mig känna människors olika lynnen. En del voro glada och goda, en del truttiga och avvisande, men roligt hade jag ändå. En gumma från Hedesunda köpte en dag biljett till Gävle, där hon skulle sälja ägg och smör. Jag frågade henne om hon inte skulle köpa tur- och returbiljett, för det hade alla andra gjort den dagen: »Nej», sade gumman, »jag får nog åka hem med någon bonde härifrån, som varit till staden och sålt ved eller potatis och då spar jag in på respengarna.» Det har berättats efteråt, att gumman ifråga blev kvar för länge i Gävle, så alla från Hedesunda, som varit inne i staden med häst och kärra för att sälja något på torget redan farit hem. I sista minuten strax innan tåget till Hedesunda skulle avgå från Gävle Central kom gumman springande till stationen, bultade på biljettluckan och bad att få köpa en enkel biljett till Hedesunda. Hon hade handlat litet för mycket i staden för då hon tömde sin penningpung i biljettluckan fattades det tolv öre för henne, vilket den tjänsteman, som sålde biljetten åt henne, talade om. Kvick som tanken böjde hon sig ned mot golvet utanför biljettluckan och då hon åter blev synlig sköt hon in sex vetebullar till tjänstemannen och sade: »Dänne har han!» Tjänstemannen skrattade gott, gumman fick sin biljett och skyndade sig att taga plats på tåget.

Kamraterna vid järnvägen hade så smått varnat mig för de tågresande, som voro från Hedesunda, ty enligt deras försäkran utgjorde Delsbo- och Hedesundapojkarna ett eget kompani på Helsinge Regemente och jag var nog litet »byxis», då jag skulle taga mot det första persontåget från Gävlehållet.

Det var en lördagskväll på sommaren och många resande stego av tåget vid Hedesunda, en del rätt glada i hågen. Jag stod vänd mot tåget med min röda flagga hoprullad och vände ryggen mot den stora planen framför stationshuset, då en del kringstående ungdomar började skratta åt mig, pekade och väsnades. Framför

mig hände intet, så jag vände mig blixtsnabbt om och fann en medelålders man, som både räckte »lång näsa» mot mig bakom min rygg och hans långa, utsträckta tunga kompletterade bilden.

Nu hade jag kunnat ge honom det favoritslag under hans haka, som en äldre skolkamrat i Södra Latinläroverket i Stockholm lärt mig, då han undervisade mig i konsten att boxas, men jag höll inne slaget fastän det hettade i pannan och frågade bara mannen, om han hade roligt. Mannen dröp av som en slokörad hund, jag fick skrattarna på min sida och hade sedan aldrig några obehag av Hedesundaborna, som voro vänliga och glada.

Under min tjänstgöring några sommarmånader år 1907 i Mackmyra, en station söder om Gävle, fick jag tillfälle att åhöra ett par föredrag av »Jordbrukets Apostel», P. J. Rösiö. Det var en märklig man med en brinnande ande och han kunde måla vackra tavlor med motiv från vår modernäring för andlöst lyssnande åhörare. Han talade i en backsluttning ute i det fria och åhörare hade kommit i massor, både kvinnor och män. Säkerligen hade hans förkunnelse vid sekelskiftets början stor betydelse för lantbrukets uppryckning, en eldsjäl som han nog var.

Mina år vid järnvägen förflöto så hastigt, tycker jag nu, då jag blivit en gammal man, men jag vill gärna tala om det år, då jag tjänstgjorde som kontorsbiträde vid Tärnsjö station, där Stins Frimanson då förde befälet. Arbetet kunde ibland vara rätt betungande för en pojke på 18 år, men å andra sidan hade man ingen sen kvällstjänstgöring där, då stationen låg långt från järnvägens båda ändpunkter, Sala och Hagaström.

Vi voro tre pojkar, som träffades nästan varje kväll sommartid, Pelle i Holvastby, Gustaf Söderstedt och jag. Gustaf var då anställd vid en snickerifabrik och där på en hyvelbänk experimenterade vi med raketer då hösten kom. Pelle hade tillgång till Allers Familjejournal och hösten 1903 hade den tidningen en serie artiklar om tillverkning av raketer, lysande med olika färger under den luftiga färden. Pelle for in till Sala och köpte pulver

av olika slag som skulle ge blått, rött och gult sken då de brunno, av papper rullade vi stadiga hylsor på Gustafs grova timmermanspennor, vilka hylsor behandlades med smält stearin från ett ljus och så inhandlades en meter halvtums vattenledningsrör av järn. Röret pluggades igen i ena änden, grävdes ned till halva sin längd i jorden intill snickerifabriken, varefter ett fänghål filades i röret strax ovanför marken. Så började vi vår raketfabrikation. Ett par mörka kvällar fyrade vi av en hel del hemmagjorda raketer, som skötos ut ur röret med krossat bergkrut, vi hade verkligt roligt och raketerna gingo, lysande i olika färger allt efter de ifyllda pulversorterna, högt över fabrikens tak för att slocknande landa på andra sidan järnvägsspåren bortåt Viktor Åhléns stuga intill Prästgården.

Men vårt lilla nöje tog en ände med förskräckelse! Tredje kvällen blåste det, så raketen fick motstånd och föll brinnande ned på fabrikens spåntak, som började brinna. Folk kom springande med stegar och vattenpytsar, elden på taket släcktes fort och vårt nöje, som vi hoppats så mycket av, fick ett hastigt slut.

Ända sedan den dagen har jag hyst misstro mot beskrivningar i tidskrifter, då det rört sig om sådana här nöjen, det kan ju gå bra, men det kan lika lätt gå illa. Vi hittade väl på något annat, mindre farligt rackartyg i stället, eller hur, Pelle och Gustaf?

SKYTTEMINNEN

Redan i April 1861 bildades Sala Skarpskytteförening och medlemmarna började öva sig i exercis samma år under ledning av dåvarande Löjtnanterna vid Västmanlands Regemente F. Aminoff och C. Philip von Schwerin, men först år 1862 började skjutbanan i Bråsta backe på att anläggas och den invigdes med en större skjutning den 7 Oktober 1864. Dessförinnan torde några ordentliga skjutövningar knappast hava ägt rum, utan övningarna inskränkte sig till exercisen på området mellan Nedre Dammen och Bårddiket, ett sankt område, som skarpskyttarna och stadens övriga borgare fyllde ut med förbrukad garveribark och after. Båda dessa ämnen fanns det gott om förr här i staden, där vi på den tiden hade 7 garverier och gott om after vid vaskrännorna därute vid Gruvan.

I början av 1890-talet blomstrade skytterörelsen i våra trakter, som länge legat i lägervall, ånyo upp, sedan Västmanlands Skytteförbund bildats här i Sala år 1893 och ny skjutbana blivit anlagd år 1894. Det är från det sistnämnda året mina minnen börja taga form då det gäller skjutbanan där uppe ovanför Bråsta backe och de skyttar, som jag såg där.

*

I Tärnsjö, Nora socken, bildades år 1892 en skytteförening och något år senare invigdes den nyanlagda skjutbanan där i samband med en större skjutning, öppen för alla skyttar från denna del av länet. Redaktör August Söderholm brukade berätta om resan dit

Sala Skarpskytteförenings uniform omkring år 1870.

och hem, som skedde i lövprydda skrindor. August Eriksson, gammal intresserad skarpskytt och de sista årtiondena innan han dog bosatt på Bergmästaregatan, körde en av skrindorna och skulle svara för att alla skyttar, som åkt med honom till Tärnsjö, ordentligt skulle komma med hem till Sala igen. August Eriksson, »Söderholms-August» kallades han sedan han i sin ungdom tjänat hos August Söderholms far på Norrbygatan, kom på hemvägen ända till Lilla Runhällen, innan han varsnade att en av skyttarna, Emil Widholm, Svarvare till yrket, saknades på skrindan. August spände från den ena hästen och red tillbaka till skjutbanan för att leta rätt på den försumlige skytten, som han fann ljuvt slumrande i mossan bland åsens tallar. August har själv talat om, vilket arbete det var för honom att få Widholm så pass vaken och klar, att han kunde få upp honom framför sig på hästen och forslad

Förbundsskjutning i Västerås omkring år 1910.

till den plats, där skrindan och de övriga skyttarna funnos, ty Widholm protesterade högt och ljudligt mot att resa från Tärnsjö och all god mat, som »gubben Zakris» bullat upp på den närbelägna dåvarande Gästgivaregården.

Att Widholm hade en strålande aptit, både på mat och på allt annat, som kunde bjudas här i livet, är säkert och till en del skall en efterföljande liten berättelse få tjäna som bevis.

En av de gamla skyttarna, jag ber att få kalla honom »Snickar-Pelle», var ej någon styv skytt men ville dock gärna följa skyttekamraterna på de resor till andra orter, som dessa företogo i samband med skyttetävlingar där. Så skulle det bli »Nordiska Skyttetävlingar» i Köpenhamn ett år, då skyttar från Danmark, Norge och Sverige skulle träffas och tävla i Köpenhamn under flera dagar. Söderholm gjorde alla anmälningslistor klara allteftersom skyttarna anmälde sig, och det blev en försvarlig samling skyttar från denna trakt, men då »Snickar-Pelle» anmälde

Medlemmar i Sala Skyttegille. Redaktör August Söderholm i vit rock.

sig, tyckte Söderholm att det nog var onödigt att han skulle resa, som ej hade utsikt att erövra något pris utan bara få onödiga utgifter. Så kom dagen för avresan men vem dök upp på andra sidan Stockholm, om ej den gode Pelle, och så fick han då följa med ehuru han ej skulle få skjuta. För att ej gå händelserna i förväg är det kanske bäst, att först tala om resan ned till den danska huvudstaden, som skulle ske via färjan Malmö—Köpenhamn. Tåget med de svenska skyttarna kom till Malmö och färjan stormades genast av de uthungrade skyttarna från Västmanland med vår gode vän Widholm i första ledet. Dåligt med mat hade han haft med sig på tågresan och hungern kändes svår. På tågfärjan kunde svenskarna se de dukade borden genom matsalsfönstren, men dörrarna voro stängda och serveringen skulle först börja, då färjan lämnat land. Och då skulle alla resandena i första och andra klass först ha mat och i matlaget därefter kommo de passagerare, som hade tredje klass biljetter i likhet med skyttarna härifrån. Albert Isberg och C. E. Bergqvist ha båda med

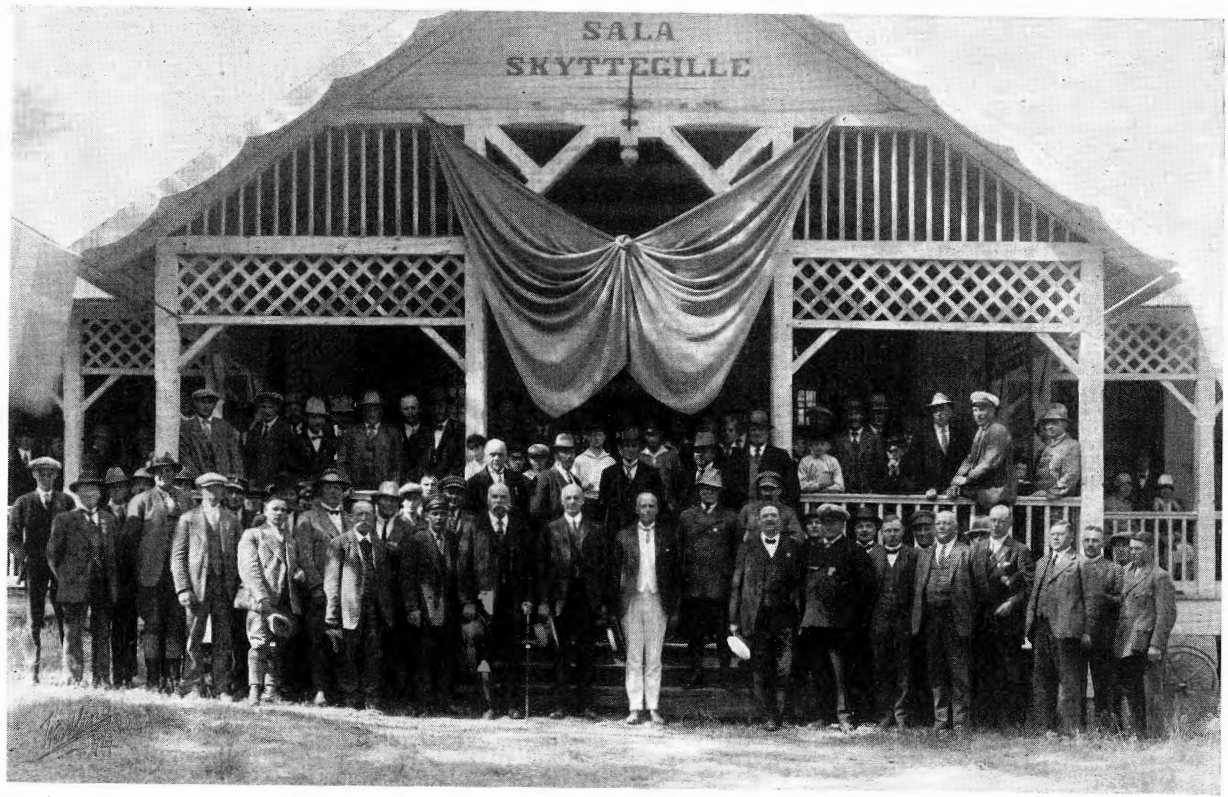

General Åkermans besök vid Sala Skyttegille, flankerad av Borgmästare Hedman och Polis Isberg.

Medverkande vid en skyttebasar i Sala.

skälmen i ögat berättat om de Tantali kval, som alla skyttar ledo av på färjan och värst då vännen Widholm, som för de andra framlade alla möjliga förslag att genom en blixtsnabb framryckning komma ned till all god mat och den stora behållare med kranar på, som stod på bordet och enligt Widholms utsago nog skulle innehålla en klar, vattenliknande kall dryck, lämplig att ytterligare sätta fart på den redan utomordentliga matlusten. Nåja, trägen vinner, och så skulle då matsalen gemensamt stormas och den värsta hungern stillas. Allt gick efter beräkning, skyttar i stora massor vällde in och började härja i brödkorgar och på fat. Uppassarna försökte hindra de hungriga, men det gick ej alls, de hungriga voro för många, styrmannen skyndade till, men han blev »litet trängd», som Mejerist Borgström talade om för mig, och så kom slutligen den guldsmidde kaptenen på färjan fram i dörröppningen och blåste i en visselpipa, äskade ljud och

En skyttedag i en landsortsförening.

Sala Skyttegilles medlemmar i träning.

förelade syndarna att genast bege sig ut ur matsalen. Men då hade Widholm blivit riktigt arg över att ej få avnjuta det goda smörgåsbordet i fred, och alla känna vi ju väl till, att störd matro ej är så bra för humöret, så Widholm drog upp sitt skjutkort, där hans skjuttider stodo antecknade och som för de svenskes del var av gul och blå kartong, ur innerfickan, viftade med detsamma framför kaptenen och ropade: »Herr Kapten! Här komma vi, Svea Rikes utvalda representanter för att resa till Edert land, dit vi äro högtidligen inbjudna, och så röna vi här på denna färja ett sådant uselt mottagande! Genast vi komma fram till Köpenhamn, skola vi hos Sveriges Beskickning där framföra våra klagomål och våra protester!» Skyttarna voro många, de blå-gula skyttekorten svängdes i luften och inför utsikten av ett bättre slagsmål ombord gjorde Kaptenen stram honnör och bad om ursäkt. Widholms seger lär ha firats grundligt enligt många skyttars enstämmiga och leende försäkran. Sådan var han, glad och god, full av

Hemvärnet håller sitt första korum år 1941.

upptåg ännu då jag såg honom sist här i Sala som chef och uppfinnare till det »Lustiga Hjulet» på utställningen år 1924.

Under hela tiden skjutningarna pågingo syntes vännen Pelle ej till hos skyttarna från Sala, men den dag, då hemresan skulle äga rum, kom han med på tåget och visade sin anteckningsbok, där han hade skrivit upp namnen och adresserna på »över tvåhundra danska och norska bröder», som han uttryckte sig. Han hade också så lätt att få kontakt med och vinna vänner och han deklamerade på ett utmärkt sätt allt, som hans älsklingsskald Runeberg skrivit. Han var min slöjdlärare, omtyckt av pojkarna i läroverket och alla han kom i beröring med.

*

Det var ett år strax efter andra världskrigets utbrott, just då man överallt på tåg och i väntsalar såg anslaget: »En svensk tiger.»

På en resa från Kalmar till Sala skulle jag byta tåg i Nässjö och kom där in i en nästan fullsatt kupé, där alla resande utom en hade uniform. De resande sutto tysta en lång stund sedan jag kommit in, men av ett par i låg ton fällda yttranden tyckte jag mig förstå, att samtalet varit livligt mellan de resande innan jag

kommit och stört. Mitt emot mig satt en äldre herre, väl i 75-årsåldern, av mustascherna och hållningen att döma en pensionerad militär. Konduktören och jag växlade några ord, då han synade min färdbiljett, så det hördes väl, att jag var en svensk man. Så tog samtalet de andra emellan vid, där det slutat vid mitt inträde till dem, och den äldre civile herrn började tala om det nyligen uppsatta hemvärnet, som han trodde nog var bra att ha, men som fick öva sig i skjutning alltför sällan och med för få skott. Ja, de andra, som voro unga och tillhörde Armén och Flottan, kunde just ej svara så mycket i det fallet, för hemvärnet var nog för dem rätt okänt. Efter en stund tog jag mod till mig, halade fram min plånbok och tog ur den fram ett skjutprotokoll från skjutbanan i Sala vid en tävling, som stadens och ortens hemvärnsmän deltagit i den 7 Juli 1940. Jag föreställde mig, talade om att jag var hemvärnsman och att jag var 56 år samt att det resultat, som protokollet utvisade, kunde anses vara ett genomsnittsresultat inom det hemvärnsområde, som jag tillhörde. Alla de övriga i kupén granskade kortet noga och sedan bad den gamle civile herrn om ursäkt för sitt yttrande och hans tanke om vårt försvar beträffande den gren, som hemvärnet utgjorde och fortfarande utgör, föreföll att ha blivit betydligt bättre.

*

Det var en sann fröjd, att sitta med och få taga ut våra hemvärnsmän under denna oroliga tid och det är väl tillåtet att nämna, att det nog blev alldeles för många svenska män, som frivilligt ville taga de bördor på sig, som hemvärnsmännen med glädje åtogo sig.

Så länge denna försvarsvilja råder i vårt land är det nog säkrast att lämna oss i fred och även vi äldre kunna stödja och styrka denna vilja på många sätt.

JAKTMINNEN

En höstdag under älgjakten satt jag på Råsbo järnvägsstation, där jag under några dagar skulle vikariera för Stationsföreståndaren Erik Schedin, som alltid om höstarna brukade taga sig ledigt för älgjaktens skull. Telegrafapparaten tickade och talade om för mig, hur tågen gingo från den ena stationen till den andra, men annars var allt fridfullt och lugnt omkring mig.

Som jag sitter där ensam och allena får jag höra väntsalsdörren slängas upp med dunder och brak samt omedelbart därefter hårda och ivriga bultningar på den stängda biljettluckan. Jag reste mig upp från min stol vid telegrafbordet, gick fram till biljettluckan och öppnade den för att se, vem det var, som förde ett så förfärligt oväsen, men väntsalen var tom. Då rycktes dörren till expeditionen häftigt upp och en man med ett stort muskedunder i händerna och en näverkont på ryggen nästan trillade in och ropade, varm och till synes mycket upprörd: »Var är Schedin nårst?» Jag talade om att den efterfrågade var ute och jagade älg med Manne i Hällby och några andra skyttar och att han skulle bli borta hela dagen. »Oj, oj, oj», sade mannen, »se, jag heter Albert Johansson och bor i Källskog här ovanför. Jag gick ut i morse för att plocka bär här uppe på åsen och då tog jag bössan med mej och några skott förstås. Ett, tu, tre som jag gick där böjd och plockade lingon i konten så kommer en stor, stor älgoxe mot mej och han stanna när han vart varse mej. Jag slängde ifrån mej näverkonten, fick tag i bössan på min rygg och sköt ett skott på älgen så han stöp. Så satt jag bössan mot ett trä och gick

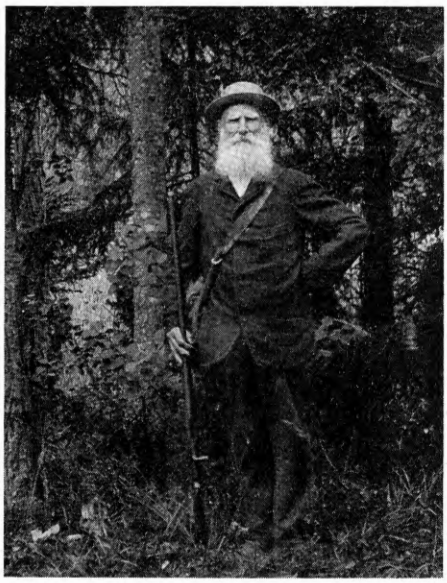

Jägare från Stampers, Sala, på 1890-talet.

fram för å stickan och var så innerligt glad att jag haft sån tur, för det var en riktigt stor hejare, men når som jag kom fram och tog tag i hornen för te vändan litet på sida, då reste den kanaljen på sej, ruskade på sej ett tag och sen sprang han kvickt bort. Bössan hade jag ställt en bra bit ifrån mej där konten låg och där jag sköt, och innan jag hann tebaks och lägga in ett nytt skott i bössan, så var älgen borta. Nu tänkte jag som så, att Schedin, som har älghund, kunde komma och leta pån, för jag tror bestämt, att han vart dö efteråt.» Albert visade fram sin enpipiga stiftantändningsbössa, som var en omgjord framladdningsbössa, och visade mig samtidigt en 12-kalibers papp-patron, som han själv hade laddat och som han påstod skulle ha en oerhörd verkan på en älg. Jag tittade litet på patronen och fann då, att Albert hade fyllt nästan hela papphylsan med krut, så att han varit tvungen att sy fast den runda blykulan med beck-tråd. Kulan satt och dinglade hit och dit tämligen löst utanför

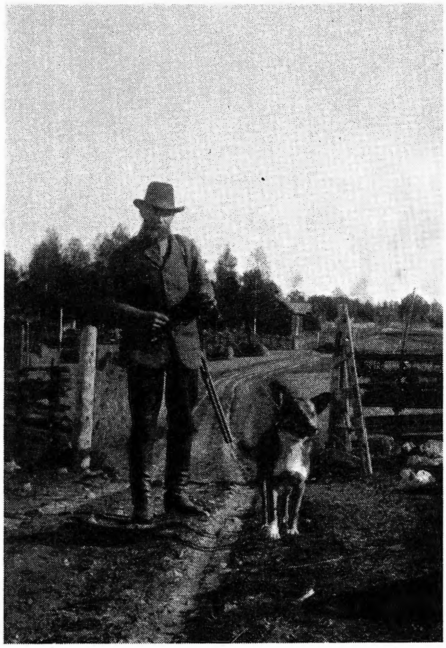

»Jon Lars Erik» från Nora socken på jaktstigen oktober 1902. Observera hans »ras-hund», en stövare med stånd-öron!

hylsan och det stod genast klart för mig, att älgen, som Albert i andanom sett ligga i köttkaret hemma i Källskog, trillat omkull av den förskräckliga smällen och att kulan nog bara fallit ned på marken strax framför bössmynningen.

Dagen efter spårade Schedin och Albert den påskjutna älg-oxen långt bort över skogarna utan att kunna finna annat än att Alberts älg befann sig i bästa form.

*

Obs. Sid 31

På hösten 1908 hade jag köpt en ny älgstudsare, för övrigt samma studsare som jag ännu har kvar. I sällskap med Gustaf Larsson i Åby — »Per-Johans Gustaf» — och hans fosterson Rudolf Wahl-gren begav jag mig så ut på min första älgjakt i Saladamm. Vi fick snart upp spår på en älgko, som hade gått ifrån skogen vid

Albert Johansson i Häcksby. F. 1874 i
Jan-Ols i Sinbo Huddunge. Måg i Erik Jans
i Häcksby Huddunge. Fru [illegible] Anna.
Barnen Karin, Ellen o Sigrid. S.f. 1911

Vimans kärr och ned mot Stormossen, allt på Åby bys mark. Först gick Gustaf Larsson med hunden, sedan kom jag och sist Rudolf Wahlgren, och den ordningen behöllo vi tills vi kom ned till kanten av Stormossen, då älghunden började gny och inte ville gå längre fram utan envist stirrade på ett yvigt buskage cirka 30 meter framför oss uti mossen. Vi förstodo då att älgen inte kunde vara långt borta, utan placerade oss i mosskanten och gingo sakta fram på linje mot buskarna ifråga. Då sprang där upp en stor älgko, vände på sitt huvud och tittade på oss och sprang sedan i sakta mak över en liten öppen slätt och doldes snart ånyo av andra buskar. För mig, som för första gången såg en stor älg på nära håll, var detta en upplevelse och jag hade icke en tanke på att skjuta älgen. Efteråt fick jag höra att de andra båda skyttarna dels unnat mig nöjet att få lägga ned min första älg, dels att de ansågo att jag borde ha skjutit, eftersom jag hade den bästa bössan.

Den där lilla historien har gjort mig litet kvickare att skjuta då tillfälle givits, men jag är samtidigt glad att den vackra älgen fick gå oskadad ifrån oss den gången.

*

Senare samma höst började »Sörbäckspojkarna», Qvintus och B. K. Eriksson jaga älg tillsammans med oss tre från Åby. Det blev roligare jakter då, för dessa båda Erikssöner voro synnerligen skickliga jägare och hade bättre hundar än vi andra. En hund hette Storm, en kraftig gråhund, som vi fick skjuta rätt många älgar för. Det var ont om älgar på skogarna häromkring vid den tiden, så man kunde få ströva omkring på stora områden, innan man fick fatt i ett älgspår. Vi jagade med Storm som ledhund en gång på Åbyskogarna intill Sala stads stora skogar, hade fått upp spår efter en älgfamilj och följde spåret hela varma förmiddagen. Då vi kommo fram till kanten av en stor mosse, sågo vi i andra kanten tre jägare, som kommit före oss på spåret och

Qvintus Eriksson i Sörbäck med ett vackert mårdskinn.

hade stort besvär med sin heta och ivriga hund. Vi satte oss under en stor gran och höllo krigsråd om vad som borde göras från vår sida i detta delikata fall, men snart fann Qvintus på råd. Storm var kär i mat och på skoj hade han blivit lärd att skälla »ståndskall» om man höll en smörgås framför nosen på honom. Vi traskade undan en bit på sidan om spåret, satte oss tillrätta på ett berg, Qvintus tog fram en smörgås och visade den för Storm, som genast började skälla högt och rent, ivrig att få smaka godbiten. Så flyttade vi oss litet längre upp på berget, samma historia upprepades igen med smörgåsen och inom kort hade vi en hund till hos oss med en lång, släpande lina efter sig. Storms vackra upprepade ståndskall hade blivit för mycket för den andra hunden och han hade slitit sig från föraren och sprungit över till

oss. Nu hade vi två hundar och det andra sällskapet ingen, vi gensköto spåret i den riktning älgarna sprungit och innan solen gått ned, hade vi vår vackra älgtjur fälld på mark, som tillhörde vårt jaktlag. Vårt jaktlag utökades så småningom, då vi tycktes ha tur och lyckades fälla många älgar. Ett år fingo vi fyra vackra älgar och som de i regel fälldes sent fram mot kvällarna efter en hel dags spårning, påstod »Tolvmans-Gustaf» i Åby att vi körde hem älgkött alla nätterna under jakttiden, men det var nog en överdrift. Vi hade vid ett tillfälle träffat på en stor älgtjur i närheten av Hofs-Myrbo och en av jägarna, Lasse Lindström i Åby, skulle springa på »ståndet», ty den dagen hade vi andra ställt oss på pass och räknade med, att om Lasse skulle skjuta dåligt, så skulle någon av oss dock komma i håll. Gustaf Larssons fosterson, Rudolf Wahlgren, och jag skulle passa vid en smal men rak väg och ställde oss där med ryggarna mot varandra. Vi hörde då Lasse sprang på ståndet uppe på ett berg, bara ett hundratal meter från Rudolf och mig, för Lasses klackjärn sutto litet lösa och gav ett smällande ljud ifrån sig. Av detta buller och klappret från Lasses jaktväska med det stora, torra locket av grävlingsskinn, blev älgen skrämd, Rudolf och jag hörde älgen fnysa och stampa med frambenen i buskarna på sidan om oss och som en pil sköt älgen fram ur skogen vid vägkanten för att komma undan sina plågoandar, Rudolf fick bara några meter till älgen, siktade och sköt. Men det bara smällde »knallhatt», själva krutskottet dånade först någon sekund sedan älgen försvunnit ur vår åsyn och borta var vårt ståtliga villebråd. Så väl förtrogen var Gustaf Larsson med skogar och villebrådets stigar, att han kom springande från sitt pass, tog mig med sig på en ny språngmarsch till en liten mosse mot Möklintahållet till, där han påstod att älgen skulle komma. Mycket riktigt passerade älgen även där, men han sprang litet fortare än vi. Så var den dagen förstörd. Vi gingo tillbaka till Rudolf och de andra jägarna i vårt lag och då fingo vi förklaringen på det konstiga skottet. Rudolfs hustru,

Älgjägare: Fr. v. Nämndeman Einar Eriksson i Heby, Nämndeman B. K. Eriksson i Isätra och Landshövding Reimer Johansson i Halmstad.

Jenny, hade ställt skulämbaret så i köket, att ett av skotten trillat i ämbaret men fiskat upp skottet och lagt det bland de andra, då hon ej trodde att en dylik vattläggning skulle kunna inverka på krutet och just det skottet trodde Rudolf att han hade haft i sin studsare då han sköt.

Jag nämnde här ovan namnet på en man, som kunde spåra älg nästan lika säkert som en indian förr lär ha kunnat spåra både djur och människor, om man får tro sin ungdoms indianböcker. Han hette Lars Lindström och bodde i närheten av Saladamms järnvägsstation, då jag kom dit 1907. I yngre dagar hade han bott i en liten stuga vid Pettersgruvan i närheten av Lars Matts i Åby, just där Vallsjövägen leder in i de stora skogarna åt Möklintahållet. Han hade där nära till villebrådsrika trakter och sköt otroligt mycket under sina strövtåg. Ännu då jag lärde känna honom år 1907 fanns det mycket gott om fågel i skogarna, stora

präktiga tjäderkullar och orrskockar med 20, 30 fåglar i. Han lärde mig, att skall man få något med sig hem från jakterna, då skall man ej ha så brått i skogen, man skall lyssna och se, sätta sig helt tyst på en stubbe då och då och ha uppmärksamheten helt riktad på markerna runt omkring sig. Så kunde han sitta stilla långa stunder tills han fick höra en tjäder knäppa litet tyst med näbben eller höra en orrtupp spela på långt håll. Sakta drog han sig då under någon tät gran, där han dock hade god utsikt runt omkring, knäppte med läpparna alldeles som tjädern, sisade med tungan litet framme i munnen, slog en och annan klunk långt nere i strupen, och snart hade han i regel tuppen springande omkring sig, letande efter den krabat som inkräktade på hans domäner. Den där tuppen, som kom med släpande vingar och sprang omkring den täta granen, fick nog i regel följa med Lasse hem i jaktväskan, och många orrar, som kommo flygande för att få sällskap med den som en orrtupp spelande Lasse, rönte samma öde. Han kunde även mota orrtupparna fram till våra i Kilsberget uppsatta bulvaner. Bara i det berget sköto vi en vinter 35 fina orrtuppar för våra bulvaner och dessutom skötos samtidigt åtskilliga orrar i Ingborgbo-hagen och Lars Anders björkhage. Lars Lindström talade ofta om den rikedom på vilt, som förr fanns i skogarna, sällan om ens någonsin behövde han under höst och vinter köpa någon köttbit, och fastän dagsförtjänsterna voro mycket låga och familjen stor, kunde han för ålderns dagar lägga undan åtskilliga sparade slantar. Som jägare och skogskännare stod han i sin krafts dagar bland de främsta, alltid var han gladlynt, hade sinne för humor och kunde ge målande skildringar från jakterna i skogen. Har jag i någon mån kunnat inhämta något ifråga om jakt, så måste jag säga, att bättre läromästare, än dem jag hade i min ungdom, har knappast någon nu levande haft. Det borde strängt taget ha blivit ett betydligt bättre resultat med mig, men min bekvämlighet och lättja har nog varit alltför stor för att jag skulle kunnat bli en rekorderlig jägare. Gustaf Larsson, Lasse Lind-

ström, bröderna Eriksson från Sörbäck och allra tidigast Hjalmar Sandberg här i Sala, ha alla nått mästerskapet ifråga om jakt och gentemot dessa, så har jag varit en klåpare.

Ibland har turen dock varit med mig, rena turen och alls ingen skicklighet, det försäkrar jag. Får jag anföra några exempel härpå?

*

För många år sedan ringde Länsassessor Jancke i Uppsala till mig en kväll under älgtiden och ville ha hjälp med att spåra en skadeskjuten älg, som han och min nyligen avlidne gamle jaktkamrat Lundmark i Svassla spårat ned från Ringvallaskogarna till den stora och öppna Grossmossen på Sala stads område. Jag vidarebefordrade budet till en del av Sala Jaktklubbs medlemmar, nogare bestämt till de jägare, som brukade jaga älg. Vi stämde möte med Jancke och Lundmark vid den kant av Grossmossen, där den påskjutna älgtjurens språngspår tydligt syntes, till tidigt påföljande morgon. Åtskilliga av jägarna hade med sig hundar och jag tror, att det var Henrik Norrbelius stora stövare, som väsnades värst av alla älghundarna, som skällde i ett kör och ville bli fria från kopplet och springa fatt den sårade älgen. Alla hundarna voro lika ivriga att få komma i väg, så det var ett förfärligt väsen i skogen under den stund vi rådgjorde med varandra om bästa sättet att finna älgen.

Som vanligt var jag ej vidare glad åt att pulsa i den sanka mossen, utan jag stannade kvar vid södra Grossmossändan, just där den gamla dammfyllningen ligger och där jag hade god utsikt över hela mossen. Jag gjorde det bekvämt för mig på en stubbe och väntade bara på, att alla de andra jägarna, som gått med hundarna över mossen och in i skogen, skulle ge tillkänna, att den förföljda älgen blivit funnen, ty Lundmark hade förklarat, att den snart skulle hittas död, så svårt, som den blivit skadad av skottet.

Som jag satt på min stubbe och lyssnade, kom en man vid namn

Älgjakt på Sala stads skogar.

Andersson fram till mig, sedan han ställt sin studsare ifrån sig i rågången mellan Ringvalla- och stadsskogen, slog sig ned och pratade helt tyst om gårdagens misslyckade jakt och det, som hörde samman med den. Nu hade han gått ned till mig för att kvickare ge bud till Svassla att de skulle komma och köra fram älgen då denna hade hittats. Hela tiden vi sutto där hörde vi hundarnas skall och jägarnas rop försvinna allt längre och längre mot Hedvigs till, ty en rätt hård vind låg från deras håll rakt mot oss. Döm om min häpnad, då jag fick se ett par ståtliga älghorn sticka fram ur skogen, kanske 150 meter från Andersson och mig, och strax därefter kom en hög, vacker älgtjur sakta gående över Grossmossen i motsatt riktning mot den, som de skällande hundarna och de högröstade jägarna tagit. Stilla kom jag upp i stående ställning, siktade noga och lät skottet gå. Älgen visade ingen rädsla, då skottet dånade ut över mossen, utan vände bara huvudet mot dammfyllningen, där Andersson och jag stodo.

Min kamrat blev het, då han såg att jag skjutit bom, högg mig i armen och viskade hest: »Skjut, skjut igen!» »Ja», svarade jag litet tyst, »men släpp mig då, inte kan jag skjuta, när Andersson darrar och ruskar mig på det där viset», jag blev fri från den ivriga kamraten, lade upp siktet så kulan nu skulle gå litet högre än den första, siktade noga i älgens bröst och fyrade av. Omedelbart som jag lossat skottet slog kamraten sina armar om mig och ropade: »Han föll, Lundberg, han ligger därute i mossen!» Ja, älgen hade verkligen försvunnit som om han plötsligt sjunkit ned i jorden och jag var väldigt fundersam över hur det kunde komma sig. Vi skyndade ut i den sanka mossen och se, där låg vår vackra älg, stendöd med ett kulhål mitt i sin panna, så fint placerat, som om det hade skett med en skjutmask. Och jag, som hade siktat så noga i älgens bröst!

Det var en stor älg och i den blöta marken orkade vi båda ej vända vårt jaktbyte, så vi kunde se älgens högra sida, där vi trodde att märket efter Lundmarks skott föregående kväll skulle finnas.

Vi beslöto att vänta på de andra jägarna, som borde hört mina båda skott, ty min studsare har drygt 11 millimeters kaliber och skotten dåna som från en liten kanon. Men det var en konstig dag på många sätt! Ehuru vi voro övertygade om att jag fått skjuta den förut sårade älgen, så hörde vi dock fortfarande de andra jägarnas hundar väsnas i skogen långt borta och snart hörde vi även ett skott i fjärran. Så småningom kommo våra jaktkamrater åter mot Grossmossen, pratande och dividerande och utan att göra sig någon brådska. Ej heller kommo de fram i mosskanten efter det spår, som fanns efter den älg, som låg i mossen, utan långt på sidan därom. Mina båda skott hade de ej hört och att vi fått en älg medan de varit borta, var för dem ett mysterium. Vi hjälptes åt att vända på vårt jaktbyte, som ej hade en skråma i skinnet eller märke av något annat skott än det, som jag haft sådan tur med.

Sedermera har jag fått veta, att den skadade älg, som de andra följde efter, knallat iväg strax framför jägarna och hundarna ned mot en liten äga, Huddungängen, som visserligen ligger på stadens skogsmark, men som då ägdes av Asplund i Hedvigs. Där hade August Johansson i Gudmundstorp, Viktor Ekman och Asplund suttit flera dagar och passat för den händelse någon älg skulle komma över den ägan, och nu hade de haft riktig tur, tyckte de.

Folk påstår, att Asplunds barn suttit vid köksfönstret i Hedvigs och tittat ut, då de hörde hundarna skälla åt Grossmosshållet till, fått se den skadade älgen sakta knalla över stugans potatisland ned mot Huddungängen och talat om detta för modern. Men då jag frågat henne om detta var sant och att hon då skulle ha gått ut och motat älgen till sin man och hans kamrater samt ropat: »Här kommer han, här kommer han», så har hon förklarat, att detta påstådda motande inte är riktigt. Men det händer ju så mycket i skogen just under älgtiden!

*

Det finnes ett älgpass på stadsskogen strax bortom Bengtsbo, litet söder om Järndammen. Det kallas »Jakobs pass» och är naturligtvis det allra bekvämaste passet i de trakterna. Gubben har ju blivit litet gammal och springer ej längre så kvickt i skogen, så han får det passet av de synnerligen hänsynsfulla jaktkamraterna. Det ligger på en kulle alldeles vid Bengtsbovägen, en fin sten att sitta och vila sig på har av vänliga händer lagts mot en gammal stor tall, så den som sitter på det älgpasset, får även stöd för ryggen. Där har jag det alltså bekvämt och bra på alla sätt i en vinkel av vägen, så jag kan se utefter densamma på båda sidor om mig. Första gången jag residerade där hände mig dock något förargligt. Omtalade flata sten att sitta på var ej ditlagd då, utan jag hade satt mig bland en hög stenar och gamla trädrötter på vägens motsatta sida. Vi hade älg på gång, det

regnade så det stod som spön i backen, jag huttrade och frös i oktoberdimman och så drog jag en medhavd regnkrage av gummityg över huvud och axlar. Det var en mycket gammal regnkrage, stel och omöjlig och nådde långt ned över mina knän där jag satt och väntade. Studsaren hade jag för regnets skull stuckit in under kragen, så mekanismen ej skulle bli våt. Som jag sitter där och regnet smattrar mot den stela kragen, ungefär som då det regnar på ett plåttak, får jag höra en älg i rask takt komma uppifrån ett berg och rakt på mig. Det knäppte i älgens klövar och smärre grenar och kvistar knäcktes av. Mitt emot mig på andra sidan vägen stodo några unga, täta granar, som helt skymde utsikten för mig. Men jag måste ju göra mig klar att skjuta, försökte att försiktigt föra upp den stela regnkragen under det jag med mina ögon fästade på grandungen väntade på att älgen skulle bli synlig. Men den gången blev jag riktigt lurad. Jag halkade till på de våta stenarna, regnkragen föll med en väldig skräll ned över mina händer och bössan, älgen ilade bort från mig fullt synlig bland tallstammarna utan att jag kunde få upp studsaren till kinden och så var den dagen förstörd.

Ibland gick det dock bättre för mig på detta pass, som visserligen är bekvämt för skytten, men som dock tarvar uppmärksamhet och goda nerver. Något år efter den misslyckade jakt, som jag nyss redogjort för, satt jag ånyo på mitt gamla ställe. Vädret var fint men det ville sig dock ej med jakten. Nedåt Bengtsbo bortåt Trängkårens gamla numera nedlagda skjutbana hade ett par av de jägare, som avdelats för att leda hundarna, förgäves letat efter ett par större älgars utgångsspår i en mosse. Detta, att älgar funnos i min närhet, visste jag ej då, men jag skulle få se det på ett lustigt sätt. Ett par hundra meter söder om mig satt en annan jägare i vårt jaktsällskap och passade utefter samma väg, som jag skulle bevaka. Jag visste på pricken var han satt, han visste också var han hade mig, ty alltid visa vi för våra närmaste jaktkamrater huru vi äro placerade genom att svänga hattar eller

mössor högt i luften från våra skjutplatser innan vi krypa ned på våra pass. Mot middagstid såg jag två män med varsin hund i ledband komma nedifrån Bengtsbo på vägen mot mitt håll. De stannade dock kvar hos den passare, som satt närmast mig, och där tycktes de trivas gott, för jag såg att de åto mat och drucko kaffe ur sina thermosflaskor. Vad de talade med passaren om kunde jag ej höra, jag såg bara hur de pekade hit och dit under det de åto. Så småningom tyckte jag det blev långsamt, där jag satt, så jag beslöt mig för att gå till de andra och höra, varför de alla tre stodo och pratade så ivrigt och fäktade i luften. Ånyo måste jag påpeka för läsaren, att jag är litet bekväm av mig och gärna väljer en liten omväg i skogen, om den ser trevligare ut att färdas på än att gå i kärr och moras. Från den kulle, där mitt pass låg, hade jag att hoppa på stora stenar och så hasa mig utför en hal bergknalle, om jag ville gå ned på vägen på genaste viset, då jag däremot, om jag gick i skogen en bit åt motsatta hållet, kom ned fint på körvägen ett trettiotal meter norrut, varefter jag ju kunde vända och återtaga riktningen söderut. Granskogen gick ända fram till passet, där jag satt, och efter en sista granskande blick runt omkring mig vände jag mig helt om för att gå ned till jägarna med hundarna, valde den bekvämare skogsstigen och kom ut på vägen bortom den tvära kurva, som passet låg vid. Tyst och sakta knallade jag iväg på den gräsbevuxna gräskanten och kom så fram alldeles nedom min plats vid kullens fot. Där jag nyss suttit och passat, alldeles vid min kvarlämnade ryggsäck, stod en stor älgko med håret på manken högt i vädret och bakom henne en försvarlig tjur. Nu kom Lasse Lindströms goda råd till pass. Utan att blinka stod jag alldeles stilla, jag hade stelnat till en staty eller tjock gubbe av sten, studsaren låg stadigt i min hand och nu skulle jag få uppleva något mycket sällsynt. Älgkons manke blev allt yvigare och yvigare, jag tänkte att hon kunde springa rakt på mig i ilskan, men det var tjuren jag hade rätt att skjuta och om jag bara rörde mig det minsta, skulle båda

djuren försvinna i de närliggande buskarna. Hur länge vi stodo så och tittade på varandra vet jag ej, men nog tyckte jag att det var en bra stund. Så lade älgkon ned raggen, tog ett par språng nedför kullen och ett över vägen och var så försvunnen. Nu kom tjuren efter i fullt språng. Kvickt sköt jag i bröstet på honom och ännu ett skott hann jag med, sedan jag noga fixerat platsen där jag utan risk för de andra jägarna kunde skjuta och där vid vägkanten föll min fina älgtjur. Det visade sig sedan, att jag utan risk kunnat skjuta även den första älgen, men djuren stodo så högt uppe på kullen, att jag tänkte att en kalv mycket väl kunnat dölja sig bakom de båda som jag såg, och älgko med kalv får ej fällas. Troligen hade älgarna stått i skogskanten alldeles intill den sten, som jag brukade sitta på. Ibland komma de som spöken, tysta och osynliga, och många älgar ha nog gått mig förbi, utan att jag varsnat eller hört dem, i synnerhet under de senaste åren, då jag börjat höra sämre än förut. Däremot har jag sett bra i skogen och haft lätt att uppfatta, om något rört sig. Som helt ung deltog jag en gång i en tävlingsskjutning uppe vid Gillets skjutbana. Vi sköto mot liggande helfigurer, som drogos på kälkar och i dem fästade långa snören över en liten mosse. Sex skott fingo lossas och flera hann man knappast med heller. För mig markerades endast fem träffar. Jag protesterade och påstod, att min figur skulle ha en träff i händerna, som först voro synliga av målet. Då jag hade en alldeles ny figur att skjuta på, blev det lätt för vännen August Söderholm att konstatera, att jag hade rätt. Denna träff på det rätt långa hållet anser jag vara det finaste skott, som jag lossat, för figurens hand var ej stor men den avtecknade sig så skarpt mot den vita snön, att jag tydligt såg den.

Hösten 1915 arrenderade vi, några jaktkamrater och jag, älgjakten på Sala Södra Kronopark vid Kölfors. De båda första jaktdagarna krånglade allt för oss, älgarna undveko passarna och det hjälpte inte, att vi hade traktens främste jägare, Erik i Östa, som

spårade med vår hund. När därför en gammal bekant till mig, som jag väl kände genom vårt medlemsskap i den frivilliga skytterörelsen, kom till mig och frågade, om inte också han kunde få bli med i vårt lag, bad jag honom vara välkommen morgonen därpå, då han skulle ställas på pass en liten bit från mitt pass vid änden på en med unga björkar bevuxen mosse. Sikten skulle måhända ej bli så bra, men älgarna hade redan vid ett par tillfällen tagit den kosan, då de blivit stötta i det täta björkslyet, men skytten kunde ställa sig på en rätt hög berghäll och troligen få nära håll till älgarna. Skulle dessa mot förmodan taga kosan mera norrut, utefter ett dike i en mosse, som gick ända fram till den skytt jag förut talat om, skulle de springa rakt på vännen B. K. Erikssons pass. Allt var så i ordning för jakten, skyttarna utposterade och med dåvarande kronojägaren sittande på en stubbe bredvid B. K. Men Erik i Östa kom väl hastigt på den efterspanade älgfamiljen, min vän från skarpskyttetiden blev förfärad vid åsynen av den stora älgtjur, som höll på att springa omkull honom på berghällen, älgkon kom likaledes i full fart i tjurens spår och först, då en mindre älg passerade skytten, dånade skottet. B. K. Eriksson, som stått vänd mot passaren på hällen och hade rätt bra sikt utefter det långa diket, hann uppfatta, både att det var tre älgar, som hoppat över diket och även att skottet kom så sent, att det måste ha varit den sista älgen i raden, som blev påskjuten. Det kunde ju bli en tråkig historia för oss alla, om det tilläventyrs var en kalv, som blivit skjuten, och då kronojägaren tyckte sig höra skottet söderut, menade B. K. att det i stället var norrut, som det hade smällt, ty i skogen är det så lätt att höra fel.

Ja, det var en kalv, som blivit skjuten, visserligen ofrivilligt, men det var ändå mot bestämmelserna.

Erik var snart där med hunden och konstaterade olyckan, jaktlaget tog ej någon befattning med det fällda djuret, som dock på något sätt försvann under nattens lopp, enligt uppgift i en båt.

Dagen efter skulle den konstiga jakten undersökas ytterligare med tillhjälp av en hund, men det lär ha luktat bensin så rysligt i gräset där älgkalven stupade, och den lukten tycker en hund inte om.

Först åtskilliga år efteråt kom historien ut i Kölforstrakten, men då gjorde det just ingenting.

Då vi reste till Kronoparken, där det skulle finnas så gott om älg enligt vad folk påstod, hade vi blott tagit med mat för ett par dagar. Den ena dagen gick dock efter den andra utan att vi fingo den älg, som vi hade rätt att skjuta, så Abrahamsson i Ingborgbo, som var van vid sina fulla tre mål mat om dagen, måste draga åt magen med en repstump för att ej känna hungern alltför svårt. Efter några dagar rodde jag därför utför ån ned till Östa och besökte en handlare vid namn Söderlund, för att i hans bod inköpa behövlig proviant. All falukorv, som han hade, fick jag köpa, men då fråga blev om mjuka limpor och jag begärde att få köpa alla 10, som funnos i en spånkorg med lock, förklarade Söderlund, att han ej kunde sälja flera än 8 åt mig. Det kunde nog varit bra, om jag fått alla 10, för då jag kom till mina jaktkamrater med mina inköpta matvaror kommer jag ihåg, att Abrahamsson genast lade beslag på en limpa, satte den mot bröstet och skar den mitt itu på längden så att det bara blev två smörgåsar av den limpan, och ett par smörgåsar är ju ej mycket då man är förfärligt hungrig.

Vi hade kommit överens med varandra, vi jägare, att fara hem en söndag, antingen vi fått någon älg eller ej. På lördagen, alltså dagen innan hemfärden skulle ske, hände det mig något besynnerligt. Jag hade fått ett pass i kanten av en stor mosse och satt vid en tall intill Bergslagets rågång. Solen sken, allt var tyst och så somnade jag med studsaren över mina knän. Detta var ju oförlåtligt men fullt förklarligt på grund av min trötthet efter alla dagarnas strövande i kärr och moras. Som jag satt där i det rara solskenet tyckte jag, att min hustru ropade mitt namn ett

Holmer Eriksons i Östa mosspar

Jakt på Sala Södra Kronopark år 1915.

par gånger, jag vaknade i ett huj och vad fick jag se? Jo, rakt ifrån mig alldeles i skogsbrynet sprang en älgtjur och jag fick brått med skottet, som fällde älgen endast ett par meter från den skyddande skogen. Det visade sig också av spåren i mossen, att älgen varit ända fram till mig och så kastat helt om i en våldsam fart. Så tydligt hade jag hört min lilla hustru ropa mitt namn och då jag talade om detta för Farbror Gustaf, som kom till mig strax efter skottet, så sade han, att i skogen kunde allt hända. »Kommer inte Lundberg ihåg den där gången, då Klang drog i vind ända från Stormossen flera hundra meter in mot Hillingen och jag trätte på hunden, som förde oss rätt på den där gamla gumman, som gick och plockade lingon på ett fall och blev så rädd, då hunden och vi kom farande bland lingonris och torra kvistar? Men hunden hade allt rätt ändå, för ett par hundra meter på andra sidan gumman fick vi tag i älgen, där han stod i småskogen, och före kvällen fick vi älgen vid Brattknogskanten.»

Ja, när vi jägare börja på med våra jakthistorier, låter det kanske ibland som om vi ej skulle hålla oss så noga till sanningen. Men ibland hända underliga ting. Olle i Kråktjärn brukade ibland tala om en del jakthistorier, som hans far berättat och påstod vara sanna. Så skulle fadern, som var född långt uppe i Dalarna men flyttat ned till och fått arbete vid Svanå, där det även fanns en finne, liksom Olles far ivrig jägare och trollkunnig, en dag tvistat med finnen om vem av dem, »som kunde mest». Gubbarna slogo vad om att kunna skjuta det första djur, som de fingo se utanför finnens stuga i skogen, då de samtidigt skulle stiga ut på förstubron. Men det gällde även att få det skjutna djuret först i grytan, som finnens gumma skulle ställa i den öppna spisen, där eld skulle vara uppgjord.

Olles far gick hem efter bössan och sedan de båda gubbarna omsorgsfullt laddat sina muskedunder och styrkt sig med en kopp kaffe, stego de båda på en gång ut genom förstugudörren. Finnen fick iväg första skottet. Han sköt en hare, som kom springande över täppan, och det var ju ferm expedition. Medan finnen hämtade haren för att slänga den i grytan kom en stor tjädertupp singlande i luften rakt över stugan, Olles far siktade noga och lät skottet gå, och se, tjädertuppen föll rakt ned i grytan genom skorstenspipan, för spjället var ej tillskjutet på grund av elden i spisen.

Sedan jag hört den där historien, som Olle berättade högst dramatiskt men mycket allvarlig har jag funderat, om ej även den lilla historia om stövarvalpen Nelly, som Olle en gång berättade för mig vid köksbordet i Saladamm, var litet »friserad», men det kan väl göra detsamma nu så här långt efteråt.

*

Under några år hade jag nöjet att jaga med Bröderna Eriksson från Sörbäck på de skogar, som höra till Säva Gård i Altuna socken. Det har ibland tvistats om huruvida älgen undviker en

Från älgjakten på Säva i Altuna socken.

jägare, som står på sitt pass rökande tobak. Här vid Säva fingo vi en höst ett tydligt bevis för, att älgarna på långt håll känna tobaksrök och då ändra sina vägar i skogen. Vi disponerade ett stort område mellan Säva och fram mot skogarna i Väster Lövsta socken, men i detta område låg insprängd en rätt bred och mycket lång skogslott, där vi ej hade rätt att jaga. På denna skogslott hade en del jägare från Heby-hållet ställt ut sig i pass, ty ett sällskap om ko med årskalv och tre fina tjurar hade under dagarna närmast före jakten varit synliga i trakten.

Albin Johansson i Hårsbäck, en beprövad älgjägare, var hundförare och första jaktdagens morgon fick han tag i älgarnas spår. På ett öppet fall hann han med att lossa något skott efter de flyende älgarna, som sprungo så fort de kunde mot oss på Sävaskogen. Men först måste de springa förbi alla de jägare, som voro utställda på den skogsremsa, där vi ej hade rätt att jaga. Vi hade hört det skott, som lossats långt bortåt Hebyhållet till, men vi

trodde, att om älgarna blivit skrämda av det skottet och skulle taga kosan åt vårt håll, så skulle de nog fällas av skyttarna i det andra jaktlaget. Men så efter en stund smällde ett par skott i rask följd i närheten av Laggarbovägen, där jag stod på en hög sten med utsikt över Kattmossen, där Hårsbäcks-Elis stod på pass, och strax efter de båda nyssnämnda skotten fick han skjuta en fin älgtjur i Mosskanten. Elis och jag trodde, att Einar Eriksson i Sörbäck, som säkerligen lossat de båda skotten, råkat bomma på den älg, som Elis skjutit, men Einar kom springande till oss och talade om, att han en liten bit från oss fått skjuta en lika grann älg. Dock kunde han ej begripa, hur den älg han först skjutit på och som fallit i buskarna, genast kunnat resa sig och titta fram bakom en annan buske, så han varit tvungen att skjuta ett skott till. Vi följde med Einar till hans pass och där lågo två riktigt stora älgtjurar och på så sätt hade vi inom ett par minuter fått skjuta tre stora älgar, vilket nog ej så ofta händer i denna trakt av vårt län.

Men sotare Watz, som tillhörde det jaktlag, som passade på den mark, där vi ej hade rätt att jaga, kom fram till oss, satte sig på en stubbe och var ej vidare glad. Han hade stått på sitt pass och blossat på sin kära pipa, då Albin lossade det skott vi först hörde, stått där och rökt och väntat, säker på att kunna hindra älgfamiljen från att komma ned till oss och han kunde rakt inte förstå, hur allt hängde ihop. Att en rätt hård vind låg från honom rakt på de flyktande älgarna tänkte han ej på och då vi gemensamt skulle vända på en av älgarna, så hornen ej skulle fastna i någon stubbe då vi skulle draga fram den till vägen, och jag stod intill Watz, då förstod jag, varför älgarna ej sprungit till honom utan gjort en försvarlig omväg, så inpyrda av tobaksrök, som hans kläder voro. Det stod en från doft omkring honom och älgens nos är känslig.

Från en jakt i närheten av Usansbo i Norrby socken har jag ett lustigt minne. Qvintus, B. K. Eriksson och nuvarande Lands-

hövdingen i Hallands län hade fått upp en hare på Usansboskogen, som B. K:s hund Kurre motionerade inne på Maritbo ägor och skog. Jag hade ställt mig i ett landsvägsdike, som var så djupt, att endast mitt huvud med den svarta skinnmössan kunde vara synlig. Till Usansbo, där vi fingo jaga, hörde ett litet jordområde mellan landsvägen, där jag stod, och gärdesgården vid Maritbo-gränsen. I gärdesgården var ett grindhål, men grinden avlyftad. Som jag stod där på mitt pass kom en jägare gående utefter gärdesgården mot mig till, stannade då och då för att höra hur drevet gick och kom så fram till grindhålet, där han vilade sig mot den ena grindstolpen. Drevet gick fram och tillbaka därinne i skogen men jag såg noga upp med möjliga rörelser i de snötyngda nedhängande grankvistarna, för haren kunde ligga långt före hunden om det nu var en sådan där gammal »rammelhare», som var knepig och van att förvilla hundarna.

Jägaren mitt emot mig, som ej observerat att jag stod i diket, fann väntan på haren lång och behövde gå litet åt sidan ett tag, och just som han vände ryggen mot grindhålet kom en stor, vit hare sakta guppande igenom detsamma och lade sig i snön mellan ett par plogtiltor. Så smög jag mig upp, knallade försiktigt fram mot den plats, där jag såg haren krypa ihop och i uppsprånget, helt nära den andra skytten, fick jag honom. Sällan har jag sett en så förvånad man, som min överraskade granne. Han kom sig ej för varken att hälsa på mig eller gratulera mig, han bara såg förvånad ut och skyndade sig dädan.

Så långt denna lilla berättelse nu blivit till har ju allt gått väl, men nu kommer den sorgliga avslutningen. Haren fördes hem till Reimers gård i Norrbäck, där den lades in i gårdens skafferi för att så småningom tillredas efter konstens alla regler och vi andra jägare voro nog inställda på att få mottaga ett litet telefonmeddelande om någon tid att vi voro hjärtligt välkomna hem till den fjärde deltagaren i jakten för att smaka på den fina steken. Men det kom ej något sådant efterlängtat bud den gången. Reimer

hade en stor gårdshund och då skafferidörren en dag stod litet på gränt och hunden i samma veva kom in i köket, så blev hunden den ende, som fick glädje av denna harjakt, ja, jag kanske nog bör säga, den siste, som fick glädje av den dagens jakt.

*

Under ett tiotal år fick jag ett par gånger varje höst eller vinter komma ned till en stor gård strax söder om Enköping, där det vimlade av harar och fasaner. Där fick jag tillfälle att se gårdens stora Dobermannpinscher jaga hare på sitt särskilda sätt. Intill de stora tuvor, som funnos å de sidlänta markerna ned mot Mälaren och där alla djur syntes trivas, sutto ofta harar hopkurade under dagen, i regel brungrå, tyska harar. Dobermannpinschern måtte ha varit mycket intelligent, åtminstone föreföll han att kunna tänka. Gingo vi skyttar ned mot dessa lågmarker, då ville hunden gå före, helt nära jägarna. Han gick där och luktade ibland efter marken, ibland åter med huvudet högt och så helt plötsligt började den stubbade svansen vifta allt ivrigare och ivrigare, samtidigt som hunden sökte göra sig så låg, som han kunde. Han kunde känna i luften, var det satt en hare, och då tog han ett jättesprång till den tuvan, stötte till kraftigt med framfötterna och lät höra ett dovt och hest skall. Men endast en gång skällde han, sedan stod han stilla och njöt av att se den uppskrämda haren skynda iväg, och då hunden aldrig följde efter det bortilande föremålet, hade man bara att lossa skottet och i regel hämta upp haren. Lyckades man få haren så var ingen gladare än hunden, som rullade sig i snön och smågnolade av glädje och tillfredsställelse. Blev det bom, då fick jägaren en lång blick ur de sorgsna bruna ögonen och jag tyckte allt att hunden vid sådana tillfällen ruskade på huvudet åt den oskicklige jaktkamraten.

B. K. Eriksson och jag hade skaffat gårdens ägare en stövarvalp från Krylbo, som redan helt liten visade goda anlag. Vi

hade just då för tillfället dåligt ställt med stövare, B. K. och jag, så vi hade, då vi en dag blevo inbjudna till jakt där nere, bara min Vorstehtik »Mädchen» med oss för fasanjaktens skull. Vid stövarjakten skulle vi använda oss av den lilla valp, som vi några månader dessförinnan fört med oss till gården och nere på ängarna visste vi, att vi kunde ha god nytta av gårdshunden. Samma dag, då vi voro där, voro tre andra jägare ute på stövarjakt i de trakter vi gingo över, men de jägarna hade fina, prisbelönade jakthundar. Det måtte visst ej bero så mycket på, hur hundarna se ut då man jagar med dem, ty dessa främmande jägare, de kommo med sina rasrena hundar, i sin bil förbi oss, då vi stodo invid en liten ägoväg och »passade» vår tionde hare. Bakom oss hade vi dessutom hängt upp en hel del fasantuppar, som vi skjutit i skogskanten intill samma väg. De andra jägarna stannade sin bil, då de kommo fram till oss, tittade på våra konstiga hundar, som ju representerade helt olika raser, och tittade även på vännen B. K., som med uppkavlade rockärmar hade slutat sitt arbete med att sticka granriskvistar i den skjutna haren. »Jaså, Ni ha fått en hare, ser jag», sade en av herrarna i det han tittade ut genom bilfönstret, »ha Ni jagat med de där hundarna?» fortsatte han leende. Jo, det hade vi ju gjort, men så for tjuvpojken i B. K. och han frågade, om de i bilen åkande jägarna fått något och på det kom ett litet generat svar, att de ej fått något alls på hela dagen. Så bjöds adjö från båda hållen men jag hörde B. K. mumla litet för sig själv: »De där, de tyckte nog inte att vi var nåra gentlemannajägare!» Men han sade dessa ord med en så glad min, att vi alla nog väl förstodo piken.

*

Apotekare Anton Ljungberg här i staden var i sin krafts dagar beryktad för sin skjutskicklighet och en förr känd jägare här. Ivarsson, kallad »Pilskytten» efter den skjutbana, som han under marknaderna brukade ha på Tidlundska gården i hörnet av

Bergsmans- och Rådsmansgatorna, påstod att han varit med Apotekaren under en jakt, då lika många skogsfåglar blevo skjutna som skott lossades. Det är ju ett förnämligt resultat, sett med en jägares ögon, ty om endast hälften av de lossade skotten bli »bommar», anses det vara ett fint resultat.

Under några år arrenderade Ljungberg rätt stora jaktmarker åt Ängsö-hållet till nere vid kanten av Mälaren.

En gång hade han bjudit Aug. Ramström, bröderna Qvintus och B. K. Eriksson samt mig på jakt där nere och som vi hade tre hundar med oss, åkte vi i två bilar. I den gamla bil, som jag på den tiden ägde, åkte Qvintus och jag med den förstnämndes stövare, en hiskligt stor hund. Efter jakten skulle Apotekaren bjuda oss på middag å Stadshotellet i Sala, där maten skulle vara färdig ett visst klockslag. Jakten på Ängsö-markerna slutade på beräknad tid, men Qvintus hund ville ej låta koppla sig utan fortfor att springa omkring i backarna efter flera harar. Till slut fingo vi tag i hunden och sprungo till min bil för att så fort som möjligt hinna till middagsbordet, dit vi väl visste att vi skulle bli åtskilligt försenade. Med högsta möjliga fart bilade vi efter de andra jägarna, kommo till Torget och parkerade framför hotellet varefter Qvintus skulle kila upp till min bostad i sparbankshuset för att lämna hunden där tills middagen var över. Detta hände vid juletid, så mina barn hade klätt julgranen så rart och där stod den på det väl bonade salsgolvet, på vilket min hustru lagt en nyinköpt, mjuk matta. Qvintus, som hade bråttt till middagen och ej ville komma senare till den än jag, sprang med den stretande hunden, som ville stanna vid varje träd på Torget, som Qvintus sprang förbi, uppför alla trapporna hem till mig och bad att få lämna hunden, som han ledde i ett grovt järnkoppel. Så sprang Qvintus nedför trapporna igen till mig och vi gjorde sällskap till hotellet. Men hemma hos mig blev det en orolig afton. Hunden drog min hustru med sig till den nyklädda julgranen, som en lång stund fick göra tjänst som »stamträd», och

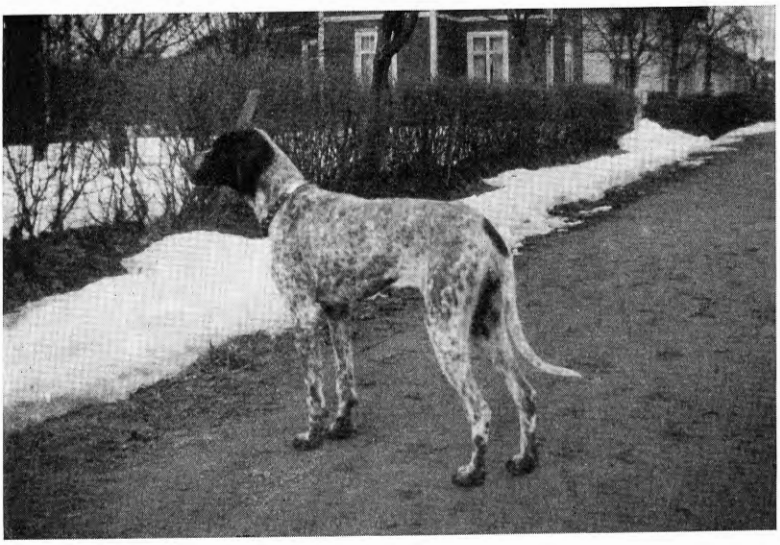

»Mädchen», min bästa fågelhund. Rasren vorsteh-tik men tecknad som en Dalmatinerhund.

då jag kom hem på nattkröken i sällskap med Qvintus och Karl, som skulle hämta hunden såg julgranen rätt förstörd ut och den mjuka mattan låg i badkaret.

För min lilla Vorstehtik »Mädchen», som jag fått som helt liten valp av Apotekare Ljungberg, hann jag under de 10 år hon levde skjuta över 1 650 rapphöns, en hel del orrar och tjädrar samt över 100 fältharar. Tiken såg ut som en Dalmatinerhund, vit med stora och små svarta fläckar. Svansen var ej kuperad, ty givaren påstod, att jag bättre skulle kunna se på hunden, var hon hade villebrådet någonstans, om hon fick markera detta med svansen. Då jag hört, att hunder av denna ras rörde sig rätt sakta ute på fälten, lånade jag en engelsk settertik av Stins Frimanson i Tärnsjö och jagade in min valp med setterns hjälp. På så sätt fick jag alla tiders jakthund, det raraste sällskap jag kunde ha på mina många jakter i socknarna runt Sala och lika rar lekkamrat åt

Två jaktkamrater i början av 1900-talet. Hj. Sandberg och Jakob Lundberg.

mina båda döttrar blev hon även. Kyrkvärden Gustaf Johansson i Tärnaby, som jag ofta hade nöjet att jaga tillsammans med, hade ofta roligt åt den iver hunden lade i dagen, då vi blevo trötta och slogo oss ned i något dike för att vila. Då sprang Mädchen från den ena av oss till den andra och puffade oss i ryggen med sin panna och ville att vi skulle fortsätta jakten. Särskilt kommer jag ihåg en vacker höstdag, då Herman i Sonnebo och Herbert i Tärnaby jagade utefter ena sidan av den stora Tärnaby-slätten åt Hovbergahållet till och Gustaf och jag gingo efter ån mitt emot Västtärna Gård. Hermans hund fick ideligen tag i rapphönskullar medan det på vårt håll var tunnsått med rapphöns. Gustaf och jag hörde ideligen skott från de andra och så plötsligt tittade min hund förebrående på oss båda, satte av som en pil över åkrarna och var om en stund tillbaka hos oss med en nyskjuten rapphöna i munnen, som hon passat på att

knycka från de andra båda skyttarna. Hon såg så belåten ut, då hon lade ned fågeln framför oss, alldeles som om hon försökt trösta oss i vår bedrövelse. Herman talade sedan om för mig, att han och Herbert haft mycket roligt åt min hund, som fint och varligt »sekunderade» deras hund men kvickt nappade åt sig nästa rapphöna, som de sköto, och försvann med rasande fart i riktning mot oss. Och så tror en del människor, att djuren ej kunna tänka. En stövare, »Rapp» hette han, som jag skänkte bort år 1914 då jag skulle flytta från Saladamm, brukade i sällskap med sin nye husse ofta jaga bortåt Broddbo till och det hände ibland, att hunden blev kvar i skogen sedan husse måst återvända till staden. Vid åtskilliga tillfällen hände det, att hunden på kvällen kom ned till Broddbo station, där han hoppade upp på någon vagnsplattform och så lämnade tåget då det kom till Sala. Under min tid i Saladamm stod denne hund i regel bunden vid hundkojan med en rätt grov kätting, fästad i väggen över den uthusbyggnad, där kojan stod. Hundens mor, »Nelly», fick gå lös året om, ty hon gick aldrig ensam till skogen och under sommaren och hösten höll hon till i den lantgård, som jag ägde i Åby och där familjen bodde de tiderna på året. Men så hände det ett par gånger att båda hundarna sprungo till skogs för att ha roligt på egen hand och jag kunde ej förstå, hur i all världen hunden kunde lösgöra kedjan från kroken i väggen. Men så en dag, då jag stod uppe vid den gamla handelsboden, där jag gjort några inköp, fick jag se, hur det gick till. Från lantbruksgården kom Nelly springande till hundkojan vid stationen, mor och son pratade med varandra, nosade på varandra och smågnisslade. Så steg Rapp upp på hundkojans tak, petade med sin nos av ringen från kroken så kedjan föll ned och sedan bar det av för dem båda rätt upp i Kilsberget där drevet snart klingade både i diskant och bas.

DEN LILLA FLICKAN PÅ VAGNEN

Vi hade jagat älg på Jungfrubo-skogarna, redan tidigt på morgonen fällt den enda älg, som vi fingo beskatta skogarna där på, och sedan vårt byte blivit fraktat ned till slakteriet i Broddbo för att behandlas av en sakkunnig person, hade vi ätit upp alla medhavda smörgåsar och druckit ur det varma och sköna kaffe i thermosflaskorna, som tyngt våra ryggsäckar under jakten. Stor del av dagen hade allt detta dock ej tagit, utan vi kommo överens om att alla bege oss till skogar i Möklinta, där mina kamrater disponerade en del jaktmarker. Snart hade bilarna fraktat oss dit, och vi tilldelades av Överbo-Kalle, som kände även dessa skogar, var och en sitt pass, där man helst orörlig och bra dold skulle förbereda sig på det ståtliga djur, som Kalle med hjälp av sin lilla tax i bästa fall skulle föra fram till någon passare. Själv blev jag placerad ute på ett stort gärde, där det fanns ett stort öppet dike, och till skydd mot insyn hade jag en vedstapel, som visserligen låg rätt öppet till, men som min kostym av grått tyg väl smälte samman med. Ett kallt oktoberregn började falla ur tunga moln och en bister vind, som kändes genom märg och ben, kom med de första regndropparna.

*

Jakten där uppe i Dalälvens närhet gav dock ej något resultat för vår del, utan man hade god tid att se på den vackra naturen och höra på de smällande traktorerna åt Vivastbohållet till. Som jag

Den lilla flickan på vagnen.

satt där, genomfrusen och våt, kom en häst med vagn, på vilkens flake en medelålders man satt och dinglade med benen mellan hjulen på vagnens ena sida, och framtill på vagnsflaket stod en liten flicka, ungefär i 5—6-årsåldern, och höll i de slaka tömmarna. Ekipaget knallade sakta och varligt förbi mig utåt gärdet, hästen föreföll vara gammal och sävlig, vägen var både gropig och tovig och flickan lät hästen gå som den ville. Snart såg jag att mannen, som hoppat ned från vagnen, lastade gammalt hopräfsat gräs från det djupa diket, där lien någon dag förut tagit bort det gräs, som skulle hindra vattnet rinna bort fort nog ur diket då regnen på hösten skulle fylla detsamma.

Först tyckte jag att hela bilden av gärdet, häst och vagn samt de båda åkande gjorde ett trist och dystert intryck i regnet och blåsten, men så kom den lilla flickan på vagnen under arbetets gång allt närmare den vedtrave, som gav mig ett rätt gott skydd. Det var en liten späd varelse jag såg på vagnen, hennes lilla nästipp var blåfrusen och den tunna, slattriga bomullsklänningen smet åt de späda lemmarna. Ack, om jag nu hade haft litet av det varma innehållet i min thermosflaska kvar! Nu blev det bara ett par åkeröäpplen, som hon nigande till tack fick taga mot.

Då jag kom hem till mig på kvällen tog jag fram en bok, som följt mig allt sedan jag lärde mig läsa, »Läsebok för småskolan», utgiven av A. Henriksson i Göteborg år 1881, i vilken bok min år 1892 avlidna lilla syster gjort små rörande anteckningar under sin korta skoltid. På sidan 87 i den boken finns i översättning H. C. Andersens berättelse om den lilla flickan med svavelstickorna, en liten betagande skildring av den borne sagoberättaren. Mycket väl hade den lilla frusna och våta flicka, som jag såg på vagnen, kunnat stå modell till Andersens tös. Med fuktiga ögon lade jag boken åtsido, och började tänka. Hur många barn ha vi ej i vårt kära land, som växa upp under torftiga och trista förhållanden! Kanske tänka många föräldrar ej på, att vår tids barnbidrag uteslutande böra användas till varmare kläder och bättre kosthåll åt barnen i sådana hem. Varför talade jag ej med hennes fader om detta, varför var jag så feg, så jag ej ville röra vid barnbidragsfrågan?

Detta är nu *en* sak, beklämmande så den snörper ihop ens hjärta, detta att se de små fara illa.

Men finnas väl sådana där små rörande berättelser, som den om flickan med svavelstickorna även i vår tids läseböcker för de barn, som börja sin skolgång? Du, som kanske har den lilla läseboken från år 1881 kvar, leta på den, läs berättelsen jag talat om för Dig själv och läs den även för andra. Det är ingen skam om det trillar en liten tår nedför Din kind.

LASARETTET

Så småningom började mina krafter vända åter, jag vilade skönt i den präktiga sängen på Lasarettet och hade fått tillsägelse av läkaren att gå små korta turer i korridoren så ofta jag orkade.

Ibland då man ligger vaken om nätterna och tänker på saker och ting eller läser en bok, kan man på sitt rum höra, då något oförutsett händer på ett Lasarett, sköterskor och biträden ila med lätta steg förbi rummets dörr, bårar och sängar rullas fram och tillbaka och man räknar ut, att nu har det blivit olycksfall i staden eller trakten häromkring, nu är det brått med operation för att rädda ett slocknande liv.

Det hade varit en sådan där orolig natt, först på avdelning 3, där jag låg, och sedan på någon av de andra avdelningarna. Jag tände bordslampan vid sängen och skulle just börja läsa i en bok, som jag fått låna av en god vän, då jag tyckte mig höra tysta snyftningar i korridoren alldeles utanför min dörr, tog på mig den vita linnerock, som Lasarettet höll oss patienter med och öppnade försiktigt rumsdörren. Mycket riktigt, där stod en bår med hjul och jag skymtade i den svaga belysningen något på båren, som såg ut att vara en liten docka. Men det var dockan, som sakta snyftade, annars var allt lugnt och stilla på avdelningen, medan nattsyster och biträden tycktes ha fullt upp att göra på avdelningen ovanför mig. Jag gick fram till den lilla dockan, som förvånad tittade på mig med sina stora ögon, snyftningarna slutade och hon tycktes bli glad över att ha fått sällskap, även om detta bestod av en gammal skäggig gubbe. På min

fråga om hon frös, svarade hon, att det gjorde hon nog litet, så jag drog upp filten bättre under hennes haka, gick in på mitt rum efter en stol och satte mig intill henne, allt förmodligen helt mot Lasarettets bestämmelser och regler. Så satt jag där på natten så länge jag kunde, ända till dess jag hörde Systers steg i trappan, pratade vid den lilla flickan och fick veta, att hon hette Margareta och att hon på kvällen blivit opererad för blindtarmsinflammation men ej blivit inlagd på den sal, där hon skulle ligga, på grund av mellankommande hinder.

*

Efter några dagar var hon uppe i farten, pigg och glad, jag fick då och då besök av henne på mitt rum och nu, sedan hon lärt sig skriva i skolan, har jag fått ett egenhändigt skrivet kort ifrån henne.

Det var ett rart kort, som gjorde mig mycket glad.

KRÅKTJÄRNS-OLLE

Från stora landsvägen strax bortom Broddbo by åt Jordbrohållet till finnes nu en utmärkt fin bilväg, som leder fram till Kråktjärn, ett stilla och fridfullt litet ställe mitt inne i skogen. Förr var det ej någon riktig åkväg dit, men det fanns en bra gångstig, »Brännvins-stigen», som från Tappebo by strök förbi Kråktjärn och ledde ned mot den öppna Broddbo-slätten. Namnet hade stigen fått enär den utnyttjades vid de besök som föranleddes av inköpen av starkvaror i Broddbo eller hos spritbolaget i Sala. Bebyggelsen var gles däruppe i skogarna och risken var ej stor att under jakt där träffa någon, som körde iväg en skytt, vilken ej hade rätt att ströva omkring med hund och bössa.

Så kom det sig att man då och då knallade iväg till Kråktjärn för att hälsa på Daniel Olsson och tillsammans med honom jaga någon dag i de mycket villebrådsrika trakterna. I regel skedde utflykterna vintertid och färden dit på så sätt, att »gamla Åkar Andersson» med häst och färdsläde körde mig och jaktkamraterna till Broddby by, varifrån färden fortsatte på förenämnda stig med anlitande av de egna fortskaffningsmedlen. Fast man var framme i Kråktjärn redan i ottan, var Kråktjärns-Olle med sin rara gumma uppe och det stod ej på lång stund, förrän kaffehurran var på spisen och Mor Olsson högg bitar av toppsockret i sin sinnrikt konstruerade sockerlåda. Numera finnas sådana lådor ej i hemmen och endast en del av oss äldre har väl sett en sådan apparat användas. Det var i regel ett rätt högt skrin eller en rektangulär låda med en stor och kraftig kniv, vars ena ände satt

Min hustru och äldsta dotter med hunden Nelly, familjens ögonsten.

fast med en sprint någon tum från skrinets botten. Vid sockerhuggningen tjänstgjorde kniven som en hävstång, så det gick ej mycken kraft åt för att hugga det hårda sockret i lagom stora bitar. Sockret var bäst, då det var hårt och fast, för det räckte då längre att suga på, när man från kaffekoppens fat skulle dricka det heta kaffet »på bit».

*

Så gingo åren. Jag försvann ett par tre år från Olles jaktmarker under min järnvägstid i Tärnsjö och Runhällen, men då jag hösten 1907 kom till Saladamms järnvägsstation, uppenbarade Olle sig tidigt en morgon i sällskap med en hundvalp, som han ville att jag skulle köpa och som skulle kosta 25 kronor, enligt Olles försäkran ett löjligt lågt pris, ty »maken till hund får man leta i sju kyrksocknar efter». Då jag redan hade en stövare, var jag ej vidare pigg på att få en hund till och jag måste ju även tänka på

min fästmö som skulle komma och bli min lilla hustru i slutet av samma år och som väl rakt inte kunde bli vidare tilltalad av att finna hemmet fullt av hundar. Olle blev kvar till frukost, han stod i och berömde hundvalpen, han fick 11-kaffe och längre fram på dagen middag, som han och jag gemensamt lagade till, men hunden pratade han om i ett kör. Till slut måste jag fråga honom, om han ej var trött efter den långa färden från hemmet över Broddbo och Fågelsbo, som han startat redan under natten, men han gjorde sig ingen brådska med hemfärden. Skulle Olle ligga kvar hos mig över natten var jag hänvisad att ligga på golvet, för jag hade bara en smal säng och den skulle ju gästen disponera.

När vi slutat vår anspråkslösa måltid kommo kaffekopparna fram och nu tyckte väl Olle, att han måste göra slag i saken och få mig litet medgörligare. »Lundberg», sade han, »nu skall jag berätta en alldeles sann historia om valpen här 'Nelly'. En liten bit från där jag bor, bruka orrarna hålla till och jag såg i somras en stor orrkull där. När ungarna blev litet större tog jag bössan och Nelly och gick åt det hållet till för att få se, om hon brydde sig om fåglarna och skulle 'skälla träd', som man säger. Nåväl, jag kom fram till en stor lurvig gran och lilla Nelly sprang och nosade i backen en bit framför mig. Ett tu tre stannade hon vid granen, tittade upp mot trädtoppen och började skälla och vifta med svansen av iver. Jag tittade noga i granen, stod först helt stilla, men så började jag sakta och varligt gå runt omkring trädet, ivrigt spejande efter någon fågel. Men jag såg rakt ingen sådan, hur noga jag än granskade både topp och grenar. Jag sade då till valpen, att i det trädet var då visst inte någon fågel, så hon skällde allt förgäves.

Så stannade jag, vänd mot trädet, och Nelly kom fram till mig och satte sig vid mina fötter, sen tittade hon först upp i granen och sedan på mig, och tro mig nu, Lundberg, antingen han vill eller inte, men Nelly höjde sin högra tass och jussom syftade med

den mot en trädgren och då jag nu noga koxade en gång till, såg jag tydligt orrkycklingen och sköt den.»

Nu föll jag till föga, Olle avtågade hem till Kråktjärn med köpesumman, rak i ryggen och till synes fullt belåten med affären, men jag tyckte mig nog finna ett småleende i hans skäggiga ansikte, då han sade adjö vid stationsgrindarna.

Nelly blev den bästa stövare jag haft. Hon hade dessutom ett så rart sätt att leka med mina barn, då de blevo så pass gamla att de kunde krypa omkring på golvet, att man nästan blev frestad att tro att hon var fullt medveten om det skojiga sätt, på vilket hon kommit till mitt hem.

SJÖ-AMIRALEN

Vid stranden av den vackra sjön Långforsen, ett par kilometer från det egentliga Sala, ligger en ålderdomlig byggnad vid namn »Måns Ols», så kallad efter en Måns Olsson, på 1600-talet boende där och anställd som dammvakt i Sala Gruvas tjänst. Byggnaden användes i min ungdom som restaurang med fullständiga spriträttigheter och rörelsen handhades då av Sala Spritbolag, som i sin tur utarrenderade serveringen.

Sedan ungefär 30 år tillbaka arrenderar Restaurangföreningen Enighet i Sala Måns Ols, och driften har lagts om till att omfatta servering av kaffe, te och läskedrycker, varjämte ett stort antal roddbåtar anskaffats för uthyrning. Genom denna förändring av rörelsens art och utökade serveringsmöjligheter har de besökandes antal stigit oavbrutet, och för de allra yngsta i vår stad har denna härliga plats blivit ett riktigt sagoland, ett svenskt Eldorado. För 50 år sedan funnos till de besökandes nöje endast ett par dåliga roddbåtar och en gammal liten segelbåt, alla tagna i sparsamt bruk, enär kägelbanan nedanför dammfyllningen tilldrog sig gästernas intresse i mycket högre grad än båtarna. I kägelbanan rullade kloten varje sommardag och dit ned flyttades punschbrickan och seltersvattnet efter den goda supé, som till ett pris av 75 öre per man omfattade en sup, smörgåsbord med »småvarmt» och en varmrätt. Vanligt folk sade för övrigt ej »supé», »sexa» hette det på Sala-språket. Till vänster i kägelbanans förrum hängde på väggen en stor svart tavla, på vilken med krita antecknades poängsummorna för »svinrygg», »bataljon» eller »kringskuren kung».

Härligt är det därute vid Måns Ols och ingenstädes har jag sett vattnet i en sjö glittra vackrare än där en stilla sommarkväll, då solen börjar dala ned mot grantopparna bortåt Viksbergshållet. Skalden A. U. Bååth har så levande beskrivit fägringen där i versen:

»Nu blänker stålblått i ljusa natten
Långforsens tigande djupa vatten
kring sjö, som stillnade efter hand,
dra tysta skogar sin mörka rand.»

Det blev betydligt livligare på Långforsen sedan Västmanlands Trängkår år 1906 kommit hit till staden och både befälet och beväringarna lärt sig hitta dit. Det gamla fallfärdiga badhus, som förr låg nere vid sjökanten mellan Måns Ols och Fredrik Söderstedts byggnad och där vi småpojkar varje första maj skulle taga oss årets första kallbad, ville Måns Ols-gästerna ogärna använda, varför de hellre lånade en roddbåt och badade på någon av holmarna. Förr kunde man blunda och räkna upp de roddbåtar, som lågo vid stränderna, så få voro de, nu vet väl ingen, hur många båtar av olika slag »sjöar» i Långforsen.

Så kanske det är tid att presentera den man, som denna lilla historia skulle handla om, en man, som under en lång följd av år mot en liten slant rodde folk ut till holmarna för att bada eller njuta av en härlig tur runt Kaninholmen, så kallad sedan disponent Fredelin vid Nya Bryggeriet en sommar planterade ut en massa kaniner just på den lilla holmen.

*

Vid Ekebyäng, bakom en i sjön utskjutande udde, bodde förr en lustig liten gubbe, Johan Hofgren, som brukade inleda bekantskapen med främmande personer sålunda: »God dagen, jag heter Hofgren och är Sjö-Amiral här på Långforsen. Ska det vara en båttur? Tolv skilling kostar det bara.» Det var så roligt att höra just orden »Sjö-Amiral», för ingen har väl hört talas om en kri-

»Sjöamiralen» Johan Hofgren och hans hushållerska Johanna Norström.

gare med den gradbeteckningen, som ej haft sjön som sin rätta hemvist.

Hofgren var en liten spinkig man med ett alldeles för stort huvud på sin bräckliga kropp och detta intryck förstärktes även av den stora, stela, rundkulliga hatt, som han ständigt bar. Under det nötta hattbrättet tittade ett par forskande och pigga ögon fram, skiftande och glittrande alldeles som Långforsens vattrade yta, och, ett, tu, tre åkte den nötta näverdosan upp ur västfickan och man bjöds på »några frön». Vanligt snus var dock för svagt för Hofgren. Dosans innehåll förstärktes med i Norlings Färghandel inköpta starkare grejor, ibland malen ingefära, ibland kamfer, så den, som blev bjuden på en pris, gjorde klokt i att ej taga för många frön.

Innan jag år 1918 byggde mig en liten sommarstuga vid Ekeby-

äng och på så sätt blev granne med Hofgren och lärde mig känna honom väl genom dagligt samspråk varje sommarkväll, visste jag vem han var, för skomakare Hallin, fanjunkare Lindroth, gårdsägare Efraimsson och jag fiskade just i vikarna därute. Vi träffade honom ofta på sjön i den gamla eka, som han lappat ihop med brädbitar och karamellburksplåt. »Hon vill läka», sade Hofgren. Vi pratade, jag snusade litet försiktigt »för syns skull» och fick många goda historier till livs. Måhända får jag framdeles tillfälle att tala om en eller annan av dessa, men det är nog ej riktigt lämpligt att se dem i tryck, ty de kunna nog lätt missförstås. Enmansteater kunde gubben klara nästan lika bra som min gamla bortgångne vän och klasskamrat Sigurd Wallén.

Hofgren, som nästan varje kväll mötte mig nere vid min »ökstad», då jag kom roende från Måns Ols-hållet över till Ekebyäng, »världens ände», som han sade, erkände öppet och ärligt, att han aldrig längtat efter något ordnat arbete precis. Häradshövding Wetterling, som sommartid bodde på Skuggan vid Långforsen, frågade mig en dag, om jag visste någon man, som bodde i närheten av sjön och kunde hjälpa till med att kanta gräsmattorna på Skuggan. Jag lät frågan gå vidare till Hofgren och minnes väl det svar jag fick. Han sköt den rundkulliga, slitna hatten tillbaka mot nacken, plirade så illmarigt med de klara ögonen och talade: »Aldrig har jag varit så värst kär i arbete just. Jag började som pojke i plåtslagarlära, men jag stod ut bara en vecka. Och varför ska man egentligen arbeta, när som betalningen är så usel? För några år sen var det en fin kar i stan, som skulle ha kalas, och han ba mej skaffa en hoper vita näckroser till kalase, men hela vägen in till stan skulle jag ha roserna i vatten, sa han, för annars kunde blommorna bli vissna. Johanna och jag fick ut på sjön i båten och låg där på magen, kavade och drog opp näckrosor, för de skulle vara långa stjälkar på dom också. Vi fick ihop ett par stora fång, rodde hem och fyllde ett lite kar me vatten, satte karet på vår lilla kärra och så bar det

iväg till stan. Lundberg känner ju te hur vägen är härimellan och fram till Löfgrens i Sandviken, bara stora stenar och gropar i vägen, och ideligen måste Johanna kravla sig ner från vägen och fram till sjökanten för att hämta vatten te fylla i karet i ställe för det, som skvalpat ur. Efter en ryslig färd, som för Johanna och mej tog nästan hela dan, kom vi så fram till kalasgårn och fick våran betalning, tolv skilling, tänk Lundberg, bara 25 öre för ett sånt arbete. Nej, jag får ju litet från det allmänna och alltid drar jag väl opp nån mört eller braxenpanka att leva åv å så tvättar ju Johanna lite, så jag kan nog assint hjälpa honom, hövdingen, hälsa och tacka.»

*

Stadens stora skogar stå under Skogsförvaltningens överinseende och i denna förvaltning sitta sex ledamöter jämte en sekreterare. Till Skogsförvaltningen ingick så ett år för länge sedan anmälan, att en man vid namn Johan Hofgren och dennes hushållerska, Johanna, huserade vilt på de vackra holmarna i sjön i närheten av Ekebyäng, där de höggo ned en del mindre träd och bröto grova kvistar på de större träden. Stadens skogar hade kanske alltid fått släppa till bränsle åt Amiralens, men förr, då de ej voro så gamla och orkeslösa, kunde de mera omärkligt ta litet vedbrand då och då under armen och knalla hem med dessa små bördor. Men nu hade »ryggmatisten» satt åt dem båda och det var enklare och mindre arbetsamt att ro ut till någon holme och hämta vedbehovet, lägga det i ekan och så ro hem.

Skogsförvaltningen kunde ej blunda för den gjorda förseelsen, Hofgren blev stämd och dömd att böta tio kronor, väl det lägsta belopp, som i detta fall kunde komma ifråga.

Hofgrens gamla helt döva hushållerska, Johanna, som i yngre dagar tvättat litet åt familjer i staden, hade en underlig förmåga att kunna gråta när så passade. »Hon grinar så det skvalar», brukade Hofgren säga. Och hon grät då hon var ledsen och något

gick henne emot, hon grät då någon var vänlig mot henne och bjöd på en kopp kaffe med dopp, det bästa hon visste. Denna Johannas egenhet visste Hofgren att nyttja och gjorde det även nu, då böterna skulle betalas. Hur skulle Hofgren få ihop så mycket pengar, som en tia? Han funderade skarpt och så fann han lösningen.

Skogsförvaltningens ledamöter uppvaktades i tur och ordning, i en del fall både av Hofgren och hans gråtande Johanna. Iklädd de finaste kläder Hofgren kunde leta på hemma och med Johanna, iförd lång, svart klänning, kommo de båda hem till mig, som på den tiden hörde till Skogsförvaltningen, talade om den förskräckliga olycka som hänt dem och vädjade till min hustru och mig att vi, i egenskap av gamla Ekebyängs-bor, måtte bistå dem med en slant till böternas betalande. Johanna grät, drack sitt kaffe på fatet och antydde diskret men dock fullt förståeligt, att så där en fem kronor nog vore ett väl avpassat belopp.

*

Då Skogsförvaltningen en tid efter denna händelse hade sammanträde började någon av ledamöterna tala om Hofgren och hans bekymmer. Sällan har jag hört förvaltningens dåvarande ordförande, direktör P. Pehrsson, skratta så gott, som han gjorde vid det sammanträdet och det gått upp för oss alla, att Hofgren i tur och ordning besökt samtliga ledamöterna och vädjat till deras goda hjärta, ja, av bara farten hade han även uppvaktat förvaltningens sekreterare, handlanden P. A. Söderström.

Alla hade vi lämnat var sin femma men det hade naturligtvis varit vår tro, att Hofgrens vädjan ställts endast till någon av oss och att hans lilla fina insamling skulle vara av hemlig natur.

Hofgren, som var en stor skämtare, lagade dock så att historien blev känd i vida kretsar. Han gick omkring till vänner och bekanta, ja, jag tror även till okända, och så berättade han:

»Kan en si, så de kan gå. Jag tog ju lite vebrand på skogen å

så skulle jag jussom få straff för de å bli tvungen te betala tie kronor. Men så geck jag kring till gubbarna i Skogsförvaltningen å jämrade mej å då feck jag fem kroner åv dom vandera. Dom va ju sju stycken. Kan du räkna ut va jag tjänte på affärden?»

*

Både Hofgren och hans Johanna äro för länge sedan borta, men Hofgrens stuga står ännu kvar och minnet av dessa gamla, som sommartid knallade den långa vägen från Ekebyäng till staden med sin lilla kärra, fylld med grankvistar eller annat grönt att användas som tack för en kopp kaffe hos någon stadsbo, lever än hos många äldre här i staden. Som Ni alla väl minnas, så drog Johanna alltid kärran eller på vintern kälken. Hofgren var även då »Sjö-Amiral» och Johanna stod under hans kommando.

EN PRIS SNUS

Vi Sala sockens skyttar hjälpte varandra med råd och dåd, prövade varandras gevär, då skjutresultaten ibland blevo klena och talade om för varandra hur vi siktat mot tavlan, när resultatet blev bra. Banan var utsatt för vindarnas inverkan om blåsten kom från ett visst håll och på så sätt lärde vi oss beräkna avdriften av kulorna väl.

Ett år hade många av oss Sala-sockens-skyttar rest ned till Köping, där skytteförbundets stora vinterfältskjutning skulle äga rum, bland dessa voro C. A. Larsson i Klasbo och jag. Patrullerna voro mycket stora på grund av det stora antalet deltagande skyttar, jag tror vi voro 20 stycken, som samtidigt skulle skjuta. Medan en patrull sköt, stod nästa patrull strax bakom de framförvarande, dock skulle de bakomvarande egentligen ej få se målen. Klasbo-Arvid och jag hade turen att komma i samma patrull, han som flygelman längst till höger, jag femte man från honom räknat. Skjutningen var svår, ty det rådde snöglopp och blåste hårt från vänster, men med den vana Sala sockens skyttar hade från skjutningen på den egna banan då hårt väder rådde, hade vi båda ett rätt bra antal träffar när vi kommo till sista målet på ett stort gärde, ryttarefigur i sidled på 500 meters avstånd. Under vår färd till skjutstationen hade vi kunnat kika litet mellan träden, då skogen vi vandrade i slutade mot gärdet. Att det var helfigur, ryttare, tyckte jag mig se, avståndet fick man snabbt beräkna under den hastiga framryckningen från skogskanten till liggplatsen.

Bergkvistens Johanna och Johanssons Karin utanför den senares stuga vid Backa, Sala.

Blåsten var besvärande, kallt var det och hur mycket skulle man kunna beräkna avdriften till? Arvid hade på den tiden en snusdosa, som ibland gick laget runt, medan vi vid de olika skjutstationerna ordnade upp oss som kontrollanter åt de framförliggande skyttarna. Befälhavare vid denna sista skjutstation var en furir från Västmanlands regemente, som jag ej kände igen, och han såg både bister och frusen ut då han mönstrade oss och gav oss sina anvisningar om tid för skjutningen och antalet skott, som skulle få lossas. Frös gjorde jag också och det skulle allt vara väldigt skönt att få hälsa på ett slag i förenämnda snusdosa. Men hur skulle det nu tillgå? Jo, jag talade om för vår skjutstationsbefälhavare, att det säkerligen skulle vara bra för resultatet, om jag kunde få en liten pris snus, ty det var ju en känd sak, att ens ögon blevo så klara och skarpa då. Mannen på högra flygeln hade så gott snus, och nu frågade jag hövligt, om jag icke kunde få kila bort till honom bara ett ögonblick. Patrullen och furiren

skrattade åt min försäkran om snusets välsignelsebringande egenskap och så fick jag lov att kila bort till Arvid men då bara ett ögonblick. Medan jag gick dit hörde jag den gode furiren säga, att det där om snuset, det var nog bara gammalt skrock, för ingen man i föregående patruller hade fått mer än 3 träff på detta mål och nästan alla patruller hade skjutit färdigt.

Till saken hör att jag, då jag sprang till Arvid under det framförliggande patrull höll på att skjuta, såg honom böja sig litet ut åt högra sidan, då det smällde. Min kamrat hade hört min bön till furiren, vände sig med ryggen mot målen, höll fram dosan så skickligt, att jag hann med att se de sista nedslagen vid yttersta målet. Så kilade jag tillbaka kvickt, för nu visste jag något, som var av största betydelse för skjutningen. Vi kommenderades fram, Arvid och jag höllo ungefär en meter till vänster om ryttaren, för nedslagen hade visat den oerhörda avdriften.

Så kom då markeringen. Vi hade fått lossa sex skott var och både för mig och Arvid markerades sex träff. Jag vet ej alls, om vår käre skjutstationsbefälhavare efter detta skaffade sig en liten snusdosa, men det skulle ej förvåna mig, om han så gjorde. Huruvida även han sedan lyckades pricka in fullt antal träffar vid en så svår skjutning, vet jag ej, men han borde ha fått självförtroende, och det är synnerligen värdefullt att ha då det gäller.

*

Summerar man ihop alla glädjeämnen förr här i staden och drager ifrån allt det tråkiga, som då hände, finner man säkert, att glädjen vann med bred marginal. Denna glädje, som så att säga blev över för oss alla, ligger som ett gyllene skimmer över alla barndomsminnen, ett skimmer, som till stor del utgör en liten småstads idyll.

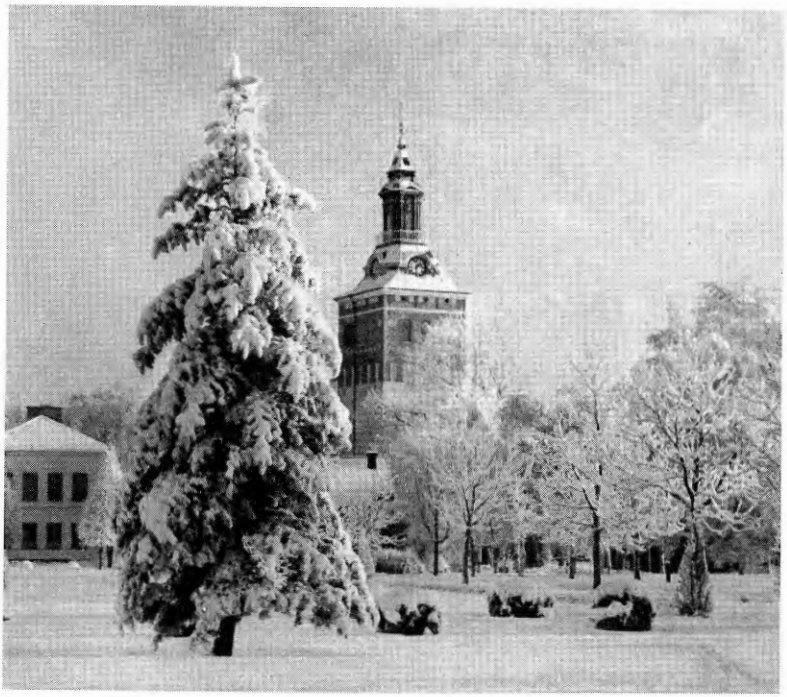

Kyrkan och Stadsparken i vinterskrud.

Slussen vid Jakob Matts kvarn.

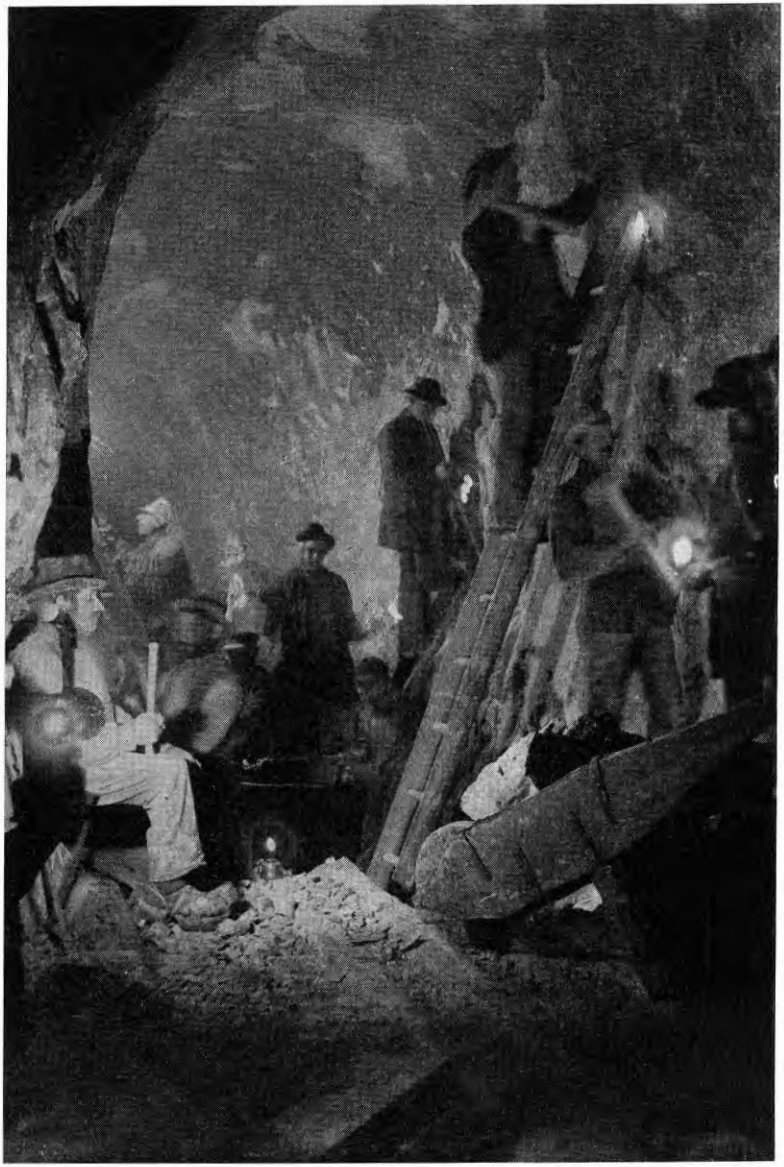

En unik bild från Sala Silvergruva från den tid i slutet av 1800-talet, då brytningen pågick för fullt.

»Tistbrottet», ett gammalt kalkstensbrott intill Sala Gruva, numera försvunnet men ännu för några år sedan en omtyckt utflyktsort för stadens befolkning. Barnen, som brukade bada i brottets klara och svala vatten, kallade stället för Marmor-dammen.

Najströms stuga i »Armanbogatan», Saladamm. En typisk västmanländsk stuga. Flertalet arbetarebostäder runt omkring Silvergruvan hade samma utseende och inredning.

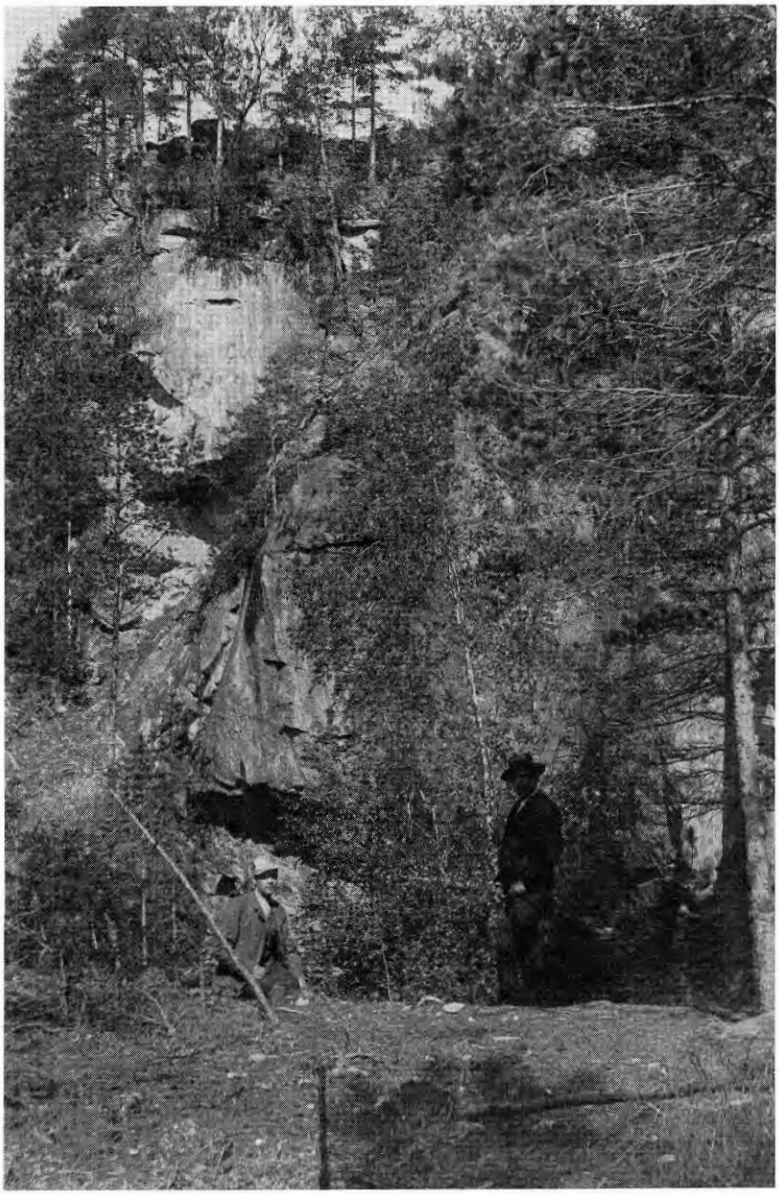

En vacker bild från Stensbotten vid Gruvan intill den gamla medeltida gruvbyn. Stensbotten är en av de mest besökta platserna vid Silvergruvan och ger ett mäktigt intryck av den gamla tidens hårda arbete.

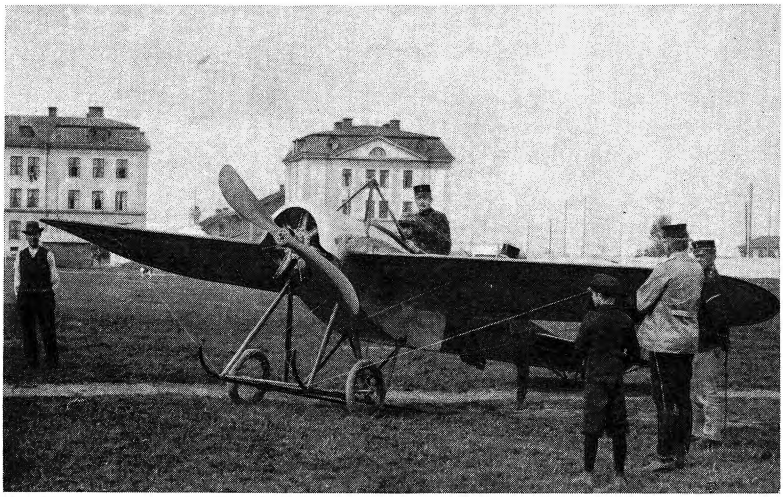

Första flygplansbesöket i Sala den 21/5. 1914. Planet fördes av Kandidat Ångström, som den 24 i samma månad gjorde två uppstigningar. Kl. 4,35 e. m. gjorde planet en sväng runt Kyrktornet samt strax därefter ett par svängar runt Trängkårens kasern. Planet flögs till Sala från Enköping utan att mellanlanda, en fin prestation på den tiden.

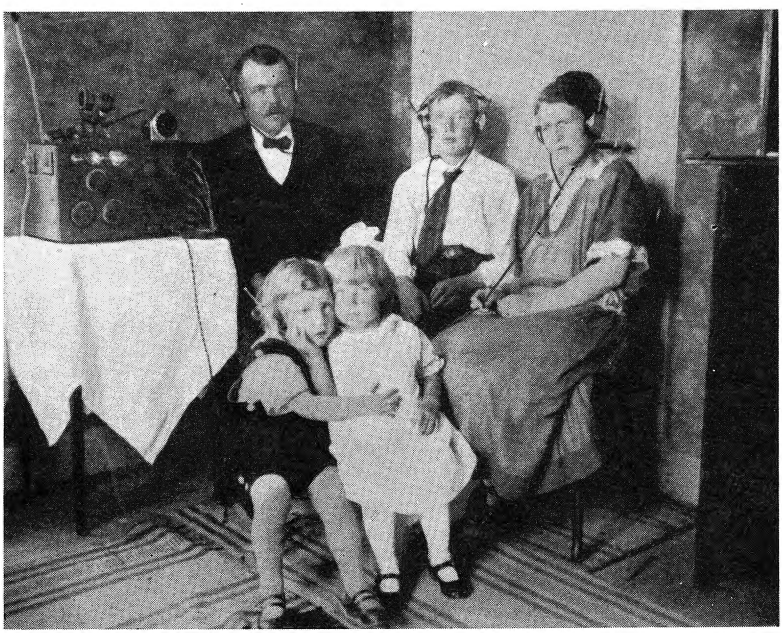

Familjeidyll från radions barndom.

Ett gammalt sommarställe i närheten av Sala. Många av stadens borgare och köpmän ägde sådana rara sommarbostäder, men numera uppföras i regel mindre sportstugor i skogsbackar och vid sjökanter. Till dessa gamla sommarställen transporterades hela familjerna och allt tjänstefolket och matlagningen slopades sommartid i stadsvåningen.

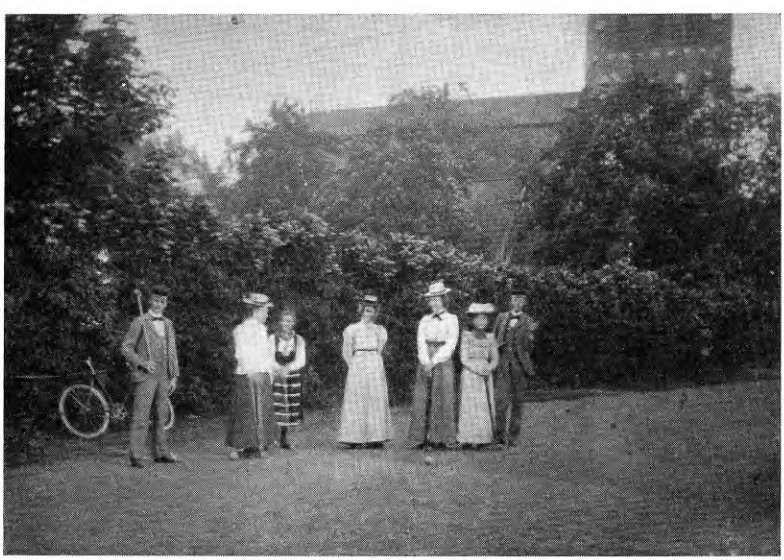

Krocketspel vid sekelskiftet på planen mellan Läroverket och Tobias Nybergs gård. (Nuvarande Samrealskolans gårdsplan.)

En grupp Sala-flickor med kavaljer. Fr. v. Anna Ewerlöf, Lisa Jacobsén, Ebba Ewerlöf, Maria Jacobsén, Magda Lundberg och Filip Jacobsén. Bilden tagen år 1901 av Gösta Fant.

Läsflickor i Sala år 1871. Min moder tredje flickan fr. v. i bakre raden.

En vacker Salaflicka, Nanny Tingström, i maskerad-kostym. Maskeraderna voro förr omtyckta nöjen.

Tre kusiner från Tobias Ny-bergs gård. Foto från 1870-talet.

Karneval vid Sätra Brunn omkring sekelskiftet. Dessa tillställningar voro en ofta återkommande programpunkt, omväxlande med små teaterföreställningar i den gamla Brunnssalongen, allt till brunnsgästernas förströelse och nöje.

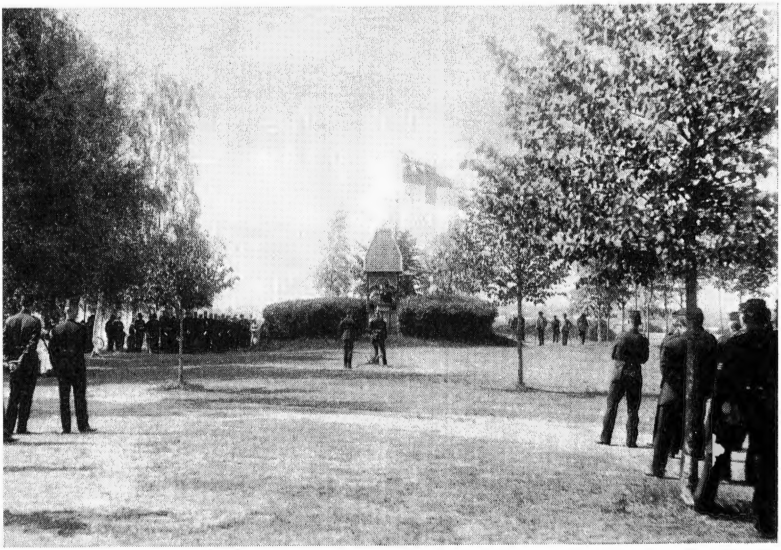

Minnesstenens avtäckande vid Salboheds gamla exercisplats 1906.

Prisutdelning efter tävlingar i fri idrott på Salbohed år 1903. Förste pristagaren i tre olika tävlingsgrenar, Erik Jonsson från Sala Hytta, hämtar ett av sina pris.

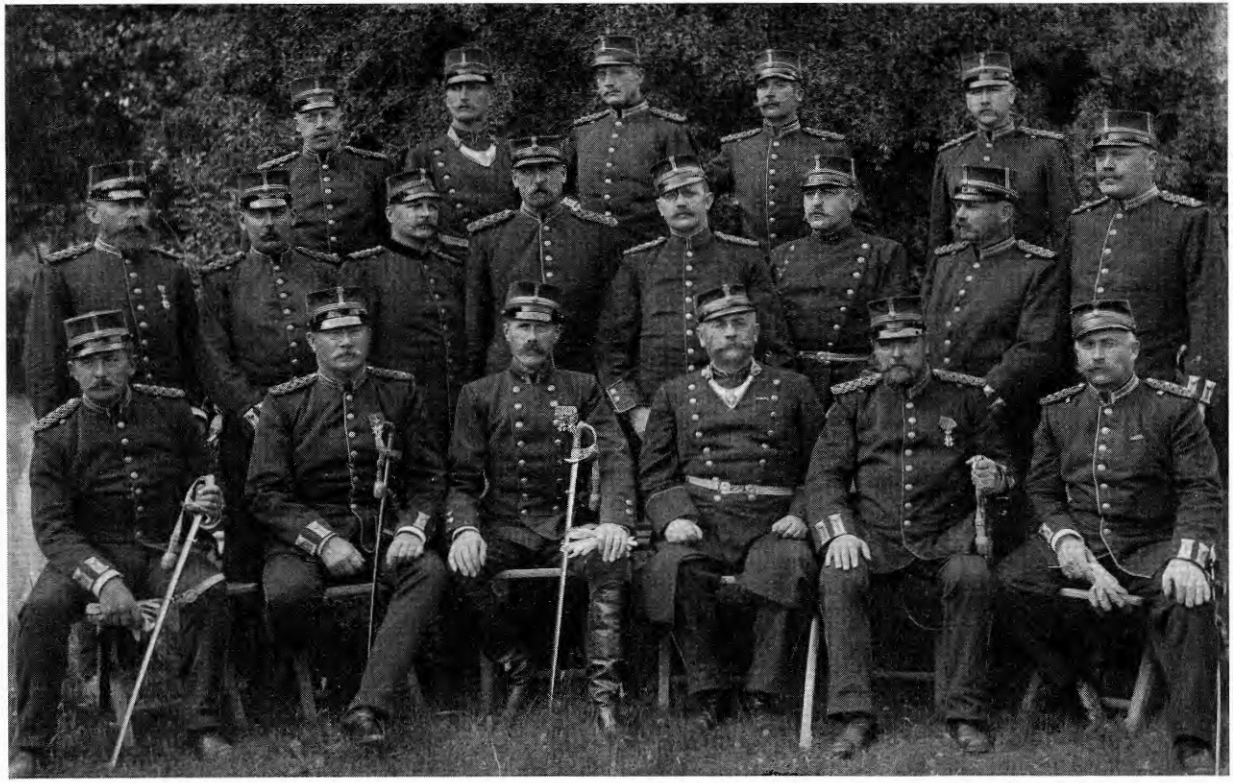

Västmanlands Regementes officerskår vid Salbohed.

Underofficerare vid samma regemente. Bilderna från sekelskiftet.

Två glada beväringar på Salbohed år 1903. T. v. Otto Lundberg, t. h. Erik Jonsson, båda Salapojkar.

Fridlyst tall vid landsvägen mellan Klinta och Näs, Möklinta socken.

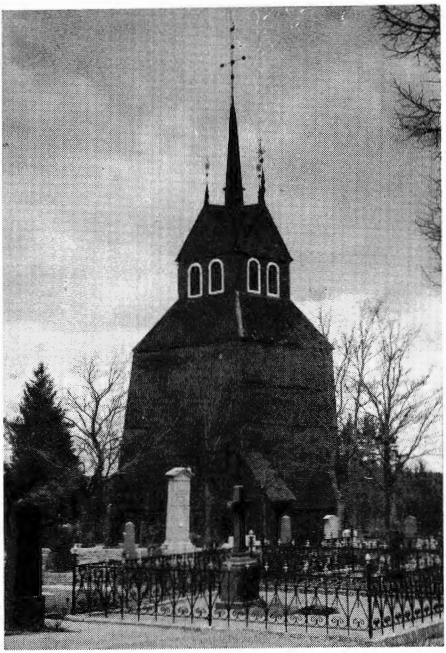

Möklinta Kyrkas vackra klockstapel.

En kvarvarande del av sjön Hallaren efter sänkningen åren 1899–1904.

På högra sidan om vägen från Enåkers kyrka räknat

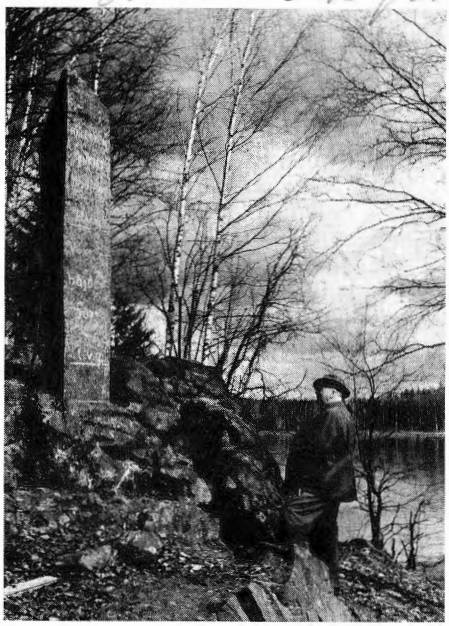

Sten vid Hallarsjöbro, som visar Hallarens lägsta och högsta vattenyta före sänkningen.

Stenen vid Sundsbron, Möklinta socken.

Här arrenderade Pelle Engelund

Haneberg i Enåkers socken. Mangårdsbyggnaden uppförd på 1650-talet och helt oförändrad sedan dess. Gården var förr omfluten på tre sidor av Hallaren, varför till- och utfart då måste ske med pråm över sjön till vagnslidret, som låg vid vägen på andra sidan Hallaren.

Uddnäs gård i samma socken, som förr låg vid Hallarstranden. Här bodde ända till år 1915 Patron C. A. Ingberg, en i trakten omkring Sala känd storgodsägare och ett stort original.

Molnebo slott är mycket gammalt. Då
kung Albrekt av Mecklenburg reg. i Sve
var statskassan mycket "knal". Ett riddars
fick slottet i pant av staten.

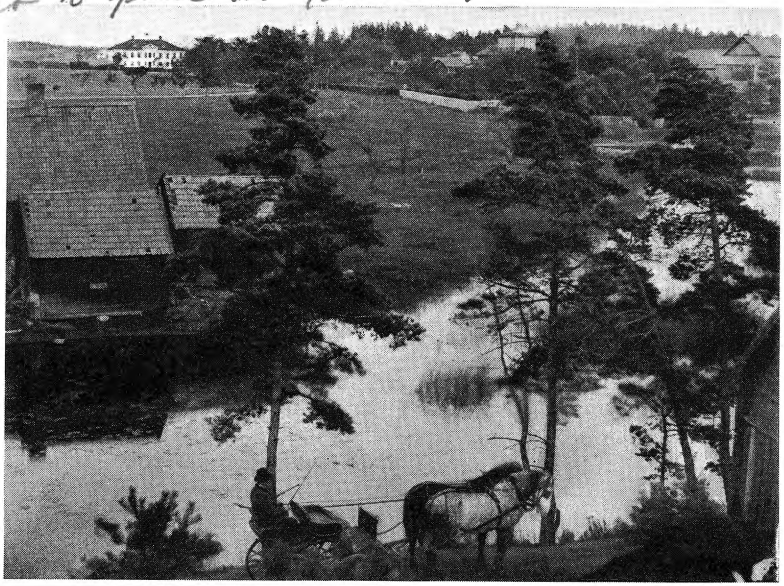

Molnebo Bruk i Västerlövsta socken. Hyttan t. h. i skogsdungen.

Norr Starfors gård i samma socken. Båda dessa bilder tagna år 1876.

Bild från Ösby i Sala socken, förr vackert belägen vid den numera sänkta sjön Sala Damm.

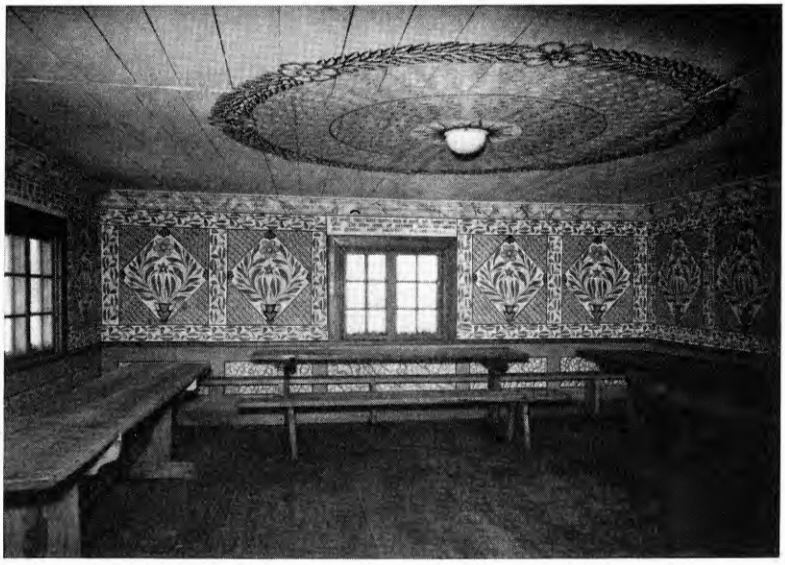

Vacker inredning från en gammal gård i Sälja by, Nora socken. Inredningen numera överflyttad till socknens Hembygdsgård.

»Pelarsalen», ett orört område på Korsnäs skogar i Bro, Nora socken.

Lars Pers stuga i Östa, Nora socken.

Stuga från Ingbo Fäbodvall, nedflyttad och uppsatt i ursprungligt skick för över hundra år sedan vid Mjölkudden, Storån.

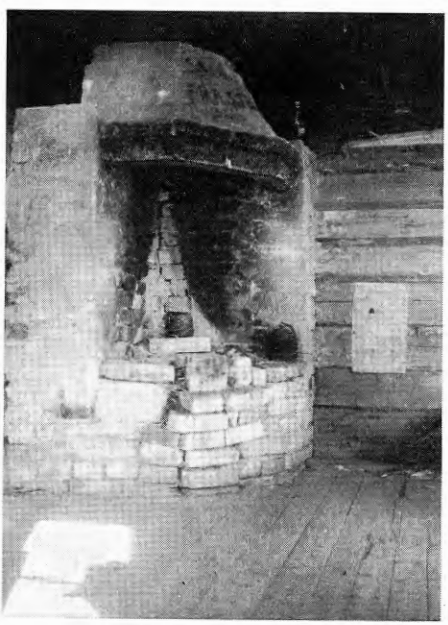

Interiör från samma stuga.

Platsen kallas "Smöret" intill Östaviken

Parti från Storån mellan Östa och Kölfors. Hallarens vatten rinner numera ned till Dalälven genom denna å. Under flera århundraden tvingades Hallarens vattenmassor att via Sala Hytta rinna till Mälaren genom Sagån. Omkring år 1550 torde Hallaren ha anslutits till Silvergruvans och Sala Hyttas vattensystem, vilka båda system då omfattade 35 sjöar och dammar. Fullt utbyggda omfattade Gruvans vattensystem 1 600 hektar, Hyttans ca 4 000.

Och till sist en unik bild från gamla Sala, tagen år 1870 från min fädernegård i Norra kvarteret. Personerna äro: Fru Emilie Rydin med de båda äldsta barnen, Oskar och Emmy. Här bygges just nu Sala stads nya Gymnasium.

Troligen Karlströms katsa i N. Ekedal

»Katsa», ett uråldrigt fiskeredskap i Hallaren. Utefter Storåns stränder finnas ännu några sådana redskap kvar. En katsa var uppbyggd av i sjöns eller åns botten nedstuckna tunna träspjälor, sammanhållna med vidjor. Fisken gick uppför strömmen utefter stränderna och blev instängd på samma sätt, som sker i en modern ståltrådsmjärde, och hämtades upp med långskaftad håv från en roddbåt.

Berättaren.

MORMORS VISOR

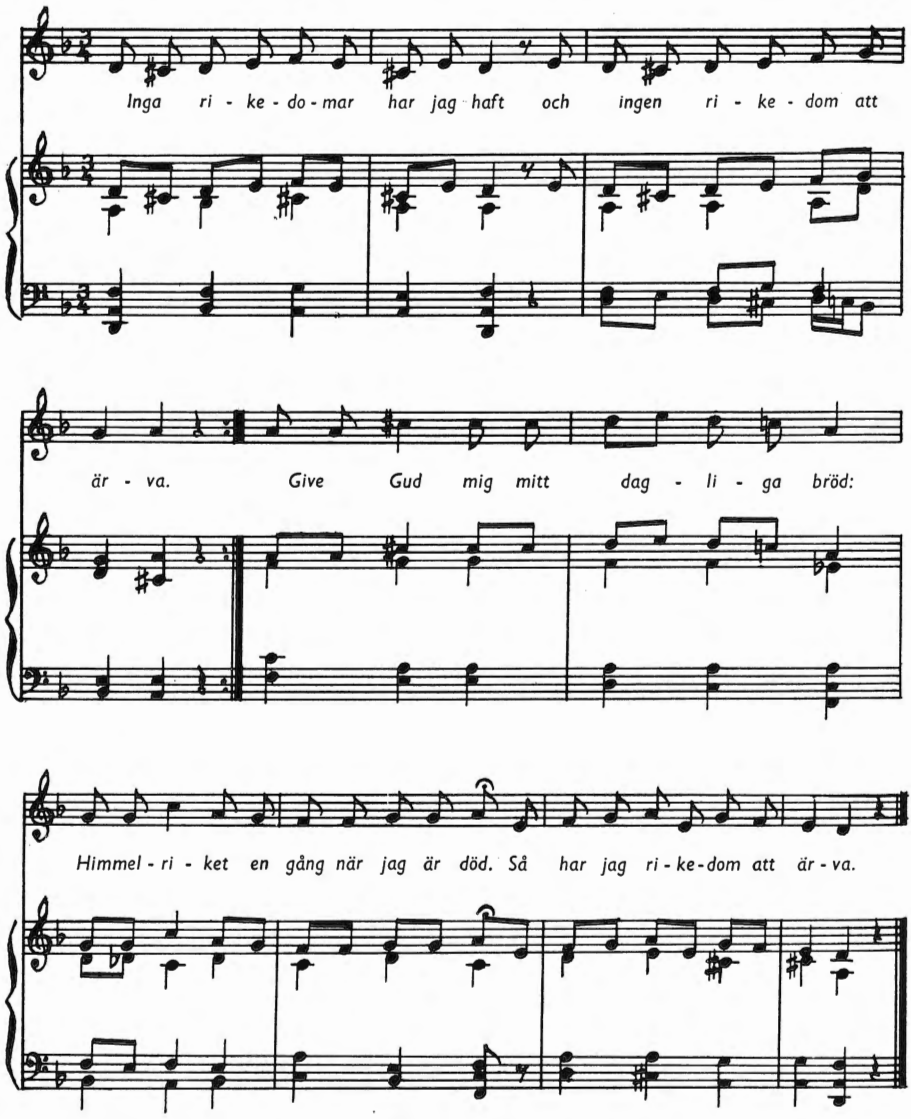

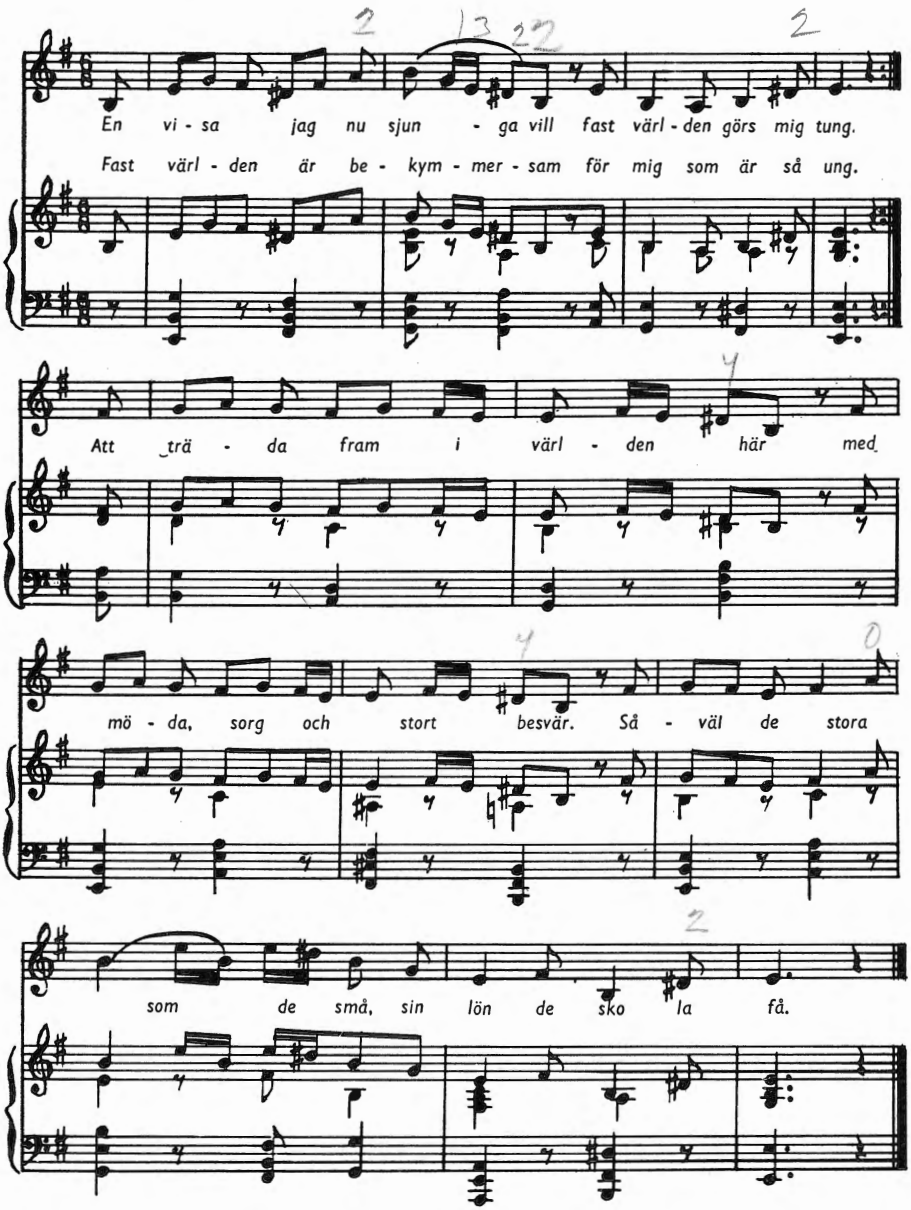
En vi - sa jag nu sjun - ga vill fast värl - den görs mig tung.
Fast värl - den är be - kym - mer - sam för mig som är så ung.
Att trä - da fram i värl - den här med
mö - da, sorg och stort besvär. Så - väl de stora
som de små, sin lön de sko la få.

Häftad kr. 10:—, bunden kr. 15:—

ALMQVIST & WIKSELL 537261